ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTSEL TASARIM KAPSAMINDA KENTSEL PEYZAJ TASARIMI VE DİYARBAKIR KAYAPINAR ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

Serdal COŞGUN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2013

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KENTSEL TASARIM KAPSAMINDA KENTSEL PEYZAJ TASARIMI
VE DİYARBAKIR KAYAPINAR ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

Serdal COŞGUN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yalçın Demir MEMLÜK

Bu tez çalışmasında; kırsal alan içerisindeki bir arazinin, kentsel arsalara ve sonrasında kentsel mekanlara dönüşmesi sürecinin, sürdürülebilir ve ekolojik tabanlı olarak yönetilmesi amaçlanmaktadır. Kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı ve bu kuramların üzerinde inşa edilecek olan kentsel kimlik / markalaşma temalarının, sürdürülebilirlik ve ekoloji başlıklarıyla harmanlanması tez çalışmasının temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı ve ekolojik tasarım arasındaki bağlantı hakkında bilgi verilecektir.

Kentsel kimlik kavramının 20. Yüzyıldan günümüze gelişimi ve sürdürülebilirlik esasları çerçevesinde, peyzaj tasarımı ve kent üzerine uygulamalı bir çalışma hakkında bilgi sunacaktır. Tasarım programı gelecekteki değişimleri emebilecek, gereken esnekliği sergilemektedir. Binaların yönlendirilmesi iklim odaklı düzenlenmektedir. Çalışma alanı imar planlarının yapılmış olması ve peyzaj karakterini yansıtmayı hedeflemeyen, yeşil alanları göz ardı eden bir plan anlayışı içinde ele alınması peyzaj tasarım çalışmalarını ters yönde etkileyen unsur olmaktadır.

Çalışma; kente yeni, çağdaş ve sürdürülebilir bir kimlik katma çabasıdır. Kent kimliği, mevcut kent dokusu ile de bağlantıları kuran bulvarlar / kavşaklar / yüzeyler terminolojisi üstünden okunacak bir kurgu ile oluşturulmuştur. Meydan niteliği taşıyan geniş kavşaklar, konut + ticaret kullanımını öngören bulvar binaları, bu binaların altlarında bulvarlar boyunca kolonadlı yürüme alanları ve ticari işlevler, kavşak noktalarında yükselen binalar kent parçasının kimliğini oluşturur. Yapıların yerleşimi ve yükseklikleri ayrıntılı rüzgar ve gölge analizleri sonucunda yapılmaktadır. Sürdürülebilirlik ve ekoloji temelinde yapılan kent planlama örneği olan çalışmada iklim, planlamayı ve ardından tasarımı yönlendiren ana faktör olmaktadır.

Ocak 2013, 165 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kentsel tasarım, Kentsel peyzaj tasarımı, Marka kentler, Kentsel kimlik, Diyarbakır

ABSTRACT

Master Thesis

THE URBAN LANDSCAPE DESIGN WITHIN THE SCOPE OF THE URBAN DESIGN AND ITS EXAMINATION IN DIYARBAKIR KAYAPINAR CASE

Serdal COŞGUN

Ankara University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Yalçın Demir MEMLÜK

In this thesis, the transformation process of a land in rural areas into urban plots and afterwards into urban spaces in a sustainable manner and ecologically-based management is intended. Urban design, urban landscape design and the urban identity / branding themes which will be built on these theories, blending with sustainability and ecology titles form the basis of the thesis. In this study, information will be provided about the relation between urban design, urban landscape design and ecological design.

It will provide information about the development of the concept of urban identity from 20th century up to today and landscape design within the framework of principles of sustainability and a practical work on the city.The design program demonstrates the flexibility needed which will absorb the changes in the future. Orientation of the buildings is organized climate-driven. Due to the fact that the development plans of the study areas have already been done and their handling of the plans within an understanding, which does not reflect the landscape character and, ignores the green areas, have been the factors that affect the landscape design studies adversely.

This study is an effort to add a new, contemporary and sustainable identity to the city. Urban identity has been established by a fiction which can be read on terminology of boulevards / intersections / surfaces that constitute the connection with the existing urban fabric. The broad crossings that have the nature of wide squares, boulevard buildings that aim the residential & commercial use, the colonnaded walking areas along the boulevards from the areas underneath these buildings and commercial functions, towering buildings rising at the intersection points constitute the identity of the city. The placement and height of the buildings are designed as a result of detailed wind and shade analyzes. In the study which is an example of city planning that is made on the basis of sustainability and ecology, the climate has been the principal factor that affects the planning and directs the design afterwards.

January 2013, 165 pages

Key Words: Urban design, Urban landscape design, Brand cities, Urban identity, Diyarbakir

TEŞEKKÜR

Akademik çalışmalarıma her türlü desteği ve hayatta yanımdaki varlığı için Prof. Dr. Yalçın Demir MEMLÜK'e (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı ABD), tez çalışmamı özgürce, profesyonel olarak çalışma - uygulama olanağı sağladığı, manevi ve maddi desteği için Kadri ATABAŞ başta olmak üzere tüm Atabaş Mimarlık çalışanlarına, çalışmalarım sırasında yönlendirici fikirleri ve motive edici tavırlarıyla beni yalnız bırakmayan Ege KASKA'ya, Volkan TOKGÖZ'e, Meltem DELİBAŞ'a, Serkan YAŞAR'a, beni ben yapan Annem, Babam, Ağabeyim ve yaşama sevincim Müge'ye sonsuz teşekkürler.

Serdal COŞGUN

Ankara, Ocak 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

TEŞEKKÜR ..... **iii**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **vii**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **viii**

ÇİZELGELER DİZİNİ ..... **xiii**

1. GİRİŞ **1**

2. KURAMSAL TEMELLER **4**

2.1 Kentsel Tasarıma Bakış **4**

2.2 Kentsel Peyzaj Tasarımına Bakış **14**

2.3 Kentsel Tasarım ve Kentsel Peyzaj Tasarımı Arasındaki İlişki **20**

2.3.1 Ölçekler ve meslekler arası ilişkiler **21**

2.3.2 Peyzaj mimarlığının kentsel tasarım üzerindeki etkinliği **23**

2.4 Kentsel Kimlik Kavramının 20. ve 21. Yüzyıldaki Değişimi **24**

2.4.1 Bahçe şehir **27**

2.4.2 Modernizm **30**

2.4.3 Rus deneyimi **32**

2.4.4 Team – Ten **37**

2.4.5 1960'lar yeni kent deneyimleri, Milton Keynes örneklemesi **40**

2.5 Marka Kentler: İkonik – Sürdürülebilir Kentler / Yerleşimler / Yapılar **42**

2.5.1 Lille deneyimi **45**

2.5.2 Berlin deneyimi **48**

2.5.3 Barselona deneyimi **54**

2.5.4 Commerzbank Genel Merkezi **56**

2.5.5 Münih deneyimi **59**

2.5.6 Flower Tower (Çiçek Kulesi) / Fransa **62**

2.5.7 Zero – Carbon Cities (sıfır karbon şehirler) örneği **64**

2.6 Sürdürülebilirlik Kentsel Tasarım, Mimarlık ve Peyzaj İlişkisi **68**

2.6.1 Sürdürülebilir kentsel gelişmenin temel alanları.....72
2.6.2 Sürdürülebilir kentsel planlama ilkeleri.....73
2.6.3 Sürdürülebilir alan kullanım planlaması ilkeleri.....75
2.6.4 Sürdürülebilir peyzaj tasarım yaklaşımları.....76
2.6.5 Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri.....77
2.6.6 Sürdürülebilir mimari proje kriterleri.....78
2.6.7 Sürdürülebilir mimarlık ilkelerini belirleyici faktörler.....78
2.6.8 Sürdürülebilir inşaat yöntemleri ve materyalleri.....79
2.6.9 Sürdürülebilir / enerji etkin sistem kullanımının avantajları.....81
3. MATERYAL VE YÖNTEM 82
3.1 Materyal 82
3.2 Yöntem.....83
3.2.1 Kuramsal çerçeve.....83
3.2.2 Kuramsal çerçevenin çalışma alanı örneğinde şekillendirilmesi.....84
3.2.3 Çalışma alanı için kentsel tasarım projelerinin üretilmesi.....85
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA 86
4.1 Çalışma Alanının Konumu 86
4.2 Çalışma Alanı Analiz Çalışmaları.....91
4.2.1 Diyarbakır için mevcut kavşak noktaları ve kentsel kavşak analizleri.....92
4.2.2 Kavşak / meydan önerisi.....97
4.2.3 Yeşil doku analizi.....99
4.2.4 Sosyal donatı alanlarının dağılım şeması.....100
4.2.5 Yeşil dokular ile çalışma alanı sosyal donatılarının bütünleştirilmesi.....101
4.2.6 Yeşil kama önerisi.....102
4.3 Var Olan İmar Planına Göre Çalışma Alanı Mevcut Durum Analizleri 103
4.3.1 Ulaşım - dolaşım şeması.....105
4.3.2 Yol kademelenmesi analizi.....106
4.3.3 Konut alanları analizi.....107
4.3.4 Konut dışı kullanım analizi.....108
4.3.5 Yeşil - rekreatif alan analizi.....109
4.3.6 Sosyal donatı şeması analizi.....110
4.3.7 Çekme mesafeleri analizi şeması analizi.....111

4.4 İklimsel Analiz Çalışmaları 112
4.4.1 Rüzgar frekansları..... 112
4.4.2 Gölge boyu analizi..... 115
4.5 Yeşilin Süreklilik Analizi ve Çözüm Önerisi 123
5. SONUÇ..... 126
5.1 Açık Yeşil Alanlar 127
5.2 Bina Bahçeleri, İç Avlular ve Parklar 128
5.2.1 İç avlu sistemi örnekleri..... 129
5.3 Düzenli Yapılaşma 130
5.4 Bulvarlar – Meydanlar 131
5.5 Yaya Sistemi 132
5.6 Alt Merkez İlişkileri..... 133
5.7 Bisiklet Yolu Sistemi 134
5.8 Kentsel Tasarım Sonuç Projesi..... 135
5.9 Kentsel Tasarım Plan Notları 136
5.9.1 Kentsel planlamaya ilişkin esaslar..... 136
5.9.2 Yapılaşmaya ilişkin düzenleme esasları..... 137
5.9.3 Ulaşım ve dolaşıma ilişkin düzenleme esasları..... 140
5.9.4 Yapılara ilişkin düzenleme esasları..... 141
5.9.5 Peyzaj tasarımına ilişkin düzenleme esasları..... 144
5.9.6 Çevre ve altyapı esasları..... 147
5.9.7 Proje Uygulanma esasları..... 148
5.10 Sonuç / Sunum Paftası 149
5.11 Kentsel Tasarıma Ait Kavşak ve Bulvar Biçimlenmesi İmaj Çalışmaları..... 150
5.12 Kentsel Tasarıma Yönelik Kentin Geneline Yönelik Siluetler 153
5.13 Kentsel Tasarım Projesi Sonuç Notları..... 157
KAYNAKLAR 160
ÖZGEÇMİŞ..... 165

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
CIAM	Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi
IFHP	Uluslararası Konut ve Planlama Federasyonu (International Federation for Housing and Planning)
KPT	Kentsel Peyzaj Tasarımı
KT	Kentsel Tasarım
OMA	Metropolitan Mimarlık Bürosu (Office for Metropolitan Architecture)
ÖCV	Örfioğlu Cebbavi Vakfı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Kentsel tasarımın yeri 20

Şekil 2.2 Howard'ın 3 mıknatıs diyagramı ve şehir kurgusu 27

Şekil 2.3 Howard'ın ideal bahçe şehir planı 28

Şekil 2.4 İlk bahçe şehir örneği, çizgisel yeşil alanların yeşil parklarla buluşması 29

Şekil 2.5 İlk bahçe şehir örneği – Letchworth, İngiltere 29

Şekil 2.6 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı plan 30

Şekil 2.7 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı planın perspektifi 1 31

Şekil 2.8 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı planın perspektifi 2 31

Şekil 2.9 Le Corbusier'in 3 milyon nüfuslu kent önerisi, maket 31

Şekil 2.10 CIAM'ın kent planı gridal ve bölgelemeye dayalı kent planlaması mantığı 32

Şekil 2.11 Değişkenlik / kütle yerleşimi perspektifi 33

Şekil 2.12 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, 1930, kentten bir kesit 34

Şekil 2.13 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, kente aksonometrik bakış 35

Şekil 2.14 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, 1930, perspektif 36

Şekil 2.15 Candilis, Josic, Woods Grubu'nun projesi, maket 39

Şekil 2.16 a.KÖK planının kent ile bağlantısı, b.kentsel gelişim şeması 40

Şekil 2.17 a.Milton Keynes, kent merkezi, b.konut dokusu 41

Şekil 2.18 Milton Keynes, konut mekânları planı 42

Şekil 2.19 Euralille vaziyet planı 45

Şekil 2.20 Euralille'den bir görünüm 46

Şekil 2.21 Christian De Portzamparc'in Credit Lyonnais Kulesi ve Lille Europa Kulesi 47

Şekil 2.22 Credit Lyonnais Kulesi ile Lille Europa Kulesi ve Lille Grand Palais 47

Şekil 2.23 Potsdamer Platz master planı, maket görünümleri 50

Şekil 2.24 Potsdamer Platz inşaat alanı ve maketi 50

Şekil 2.25 Liebziger Platz yol bağlantıları 51

Şekil 2.26 Libeskind, Potsdamer Platz karşıt öneri plan ve perspektifleri 52

Şekil 2.27 Hellersdorf Center plan ve maket görüntüleri 53

Şekil 2.28 Berlin, çeşitli kent dokusu ve bulvar kesit örnekleri 54

Şekil 2.29 Berlin çeşitli kent dokusu ve bulvar kesit örnekleri 54
Şekil 2.30 Uydu görüntüsü, Barselona 55
Şekil 2.31 Barselona konut dokusu ve bulvar kesiti örnekleri 55
Şekil 2.32 Commerzbank Genel Merkezi 56
Şekil 2.33 Commerzbank Genel Merkezi iç mekandan bir görünüş 57
Şekil 2.34 Commerzbank Genel Merkezi ekolojik mimari anlayışı, kesit 58
Şekil 2.35 Münih Olimpiyat Köyü 59
Şekil 2.36 Münih tipik kent dokusu, Belediye meydanı, Münih havalimanı 59
Şekil 2.37 BMW genel merkezi ve müzesi 60
Şekil 2.38 Münih'teki müzeler ve kültürde markalaşma 61
Şekil 2.39 FC Bayern Munich Stadı - Allianz Arena 61
Şekil 2.40 Münih Olimpiyat Stadı 62
Şekil 2.41 Flower Tower 62
Şekil 2.42 Flower Tower, tekne ve sulama detayı 63
Şekil 2.43 Çöldeki şehir kentsel tasarım projesi perspektif ve gece görüntüsü 64
Şekil 2.44 Masdar City kentsel tasarım projesi, perspektif 65
Şekil 2.45 Yapı ve rekreatif alanın bütünleşik olarak tasarlanması örneği 66
Şekil 2.46 Masdar City kent çeperinden bir görünüş 67
Şekil 4.1 Türkiye'de Diyarbakır'ın ve Diyarbakır'da ÖCV arazisinin konumu 86
Şekil 4.2 Diyarbakır gelişim yönü imar planı ve uydu görüntüsü çakıştırılması..... 87
Şekil 4.3 Mevcut ve planlanan konut dokusu içinde çalışma alanı ve çevresel ilişkileri 88
Şekil 4.4 ÖCV arazisi sınırları 88
Şekil 4.5 Çalışma alanı yükseklik modeli 89
Şekil 4.6 Kayapınar Belediyesi ÖCV arazisi 1/1000 uygulama imar planı 89
Şekil 4.7 a.Çalışma alanının doğusundan, b.kuzey batısından 90
Şekil 4.8 Çalışma alanının doğusu ve alanı ikiye bölen 75 metrelik yoldan 90
Şekil 4.9 a.Çalışma alanının batısından, b.güneydoğusundan 91
Şekil 4.10 Diyarbakır kentsel kavşak analizi / Var olan kavşak noktaları 92
Şekil 4.11 Önemli kavşak noktalarının analizi 92

Şekil 4.12 Kavşak 1 ve Kavşak 2 93
Şekil 4.13 Kavşak 3 ve Kavşak 4 94
Şekil 4.14 Kavşak 5 ve Kavşak 6 95
Şekil 4.15 Diyarbakır kavşak ve meydanları 97
Şekil 4.16 Kentsel ölçekte - imar planı esasında yeşil doku analizi 99
Şekil 4.17 Çalışma alanı imar planındaki önemli sosyal donatı alanlarının dağılım şeması 100
Şekil 4.18 Kentsel ölçekte yeşil dokular ile çalışma alanı sosyal donatılarının bütünleştirilmesi 101
Şekil 4.19 Yeşil kama önerisi 102
Şekil 4.20 Alan içi kullanım analizi şeması 103
Şekil 4.21 Ulaşım - dolaşım şeması 105
Şekil 4.22 Yol kademelenmesi şeması 106
Şekil 4.23 Konut alanları şeması 107
Şekil 4.24 Konut dışı kullanım şeması 108
Şekil 4.25 Yeşil - rekreatif alan şeması 109
Şekil 4.26 Sosyal donatı şeması 110
Şekil 4.27 Çekme mesafeleri analizi şeması 111
Şekil 4.28 Doğal havalandırma ve yükseldikçe artan esinti 112
Şekil 4.29 Mimari kütle stratejileri 113
Şekil 4.30 Rüzgarın aşağı akış hızını yavaşlatmak için kalkan oluşturmak 113
Şekil 4.31 Diyarbakır rüzgar frekansları 114
Şekil 4.32 Güneş ışınlarının geliş açısı 115
Şekil 4.33 Gölge boyu analizi örneği 117
Şekil 4.34 Yakın çevre ve yapıların üzerine düşen gölge 119
Şekil 4.35 Yapıya getirilen ek katın yan bahçeye gölge etkisi 120
Şekil 4.36 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 8 katlı yapı için maksimum gölge boyu 121
Şekil 4.37 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 10 katlı yapı için maksimum gölge boyu 121
Şekil 4.38 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 12 katlı yapı için maksimum gölge boyu 122
Şekil 4.39 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 15 katlı yapı için maksimum gölge boyu 122
Şekil 4.40 Yeşilin süreklilik analizi 123

Şekil 5.1 Açık yeşil alanlar 127
Şekil 5.2 Bina Bahçeleri, iç avlular ve parklar 128
Şekil 5.3 Kentsel tasarım için iç avlu sistemi örneği 1 129
Şekil 5.4 Kentsel tasarım için iç avlu sistemi örneği 2 129
Şekil 5.5 Düzenli Yapılaşma 130
Şekil 5.6 Bulvarlar – meydanlar 131
Şekil 5.7 Yaya sistemi 132
Şekil 5.8 Alt merkez ilişkileri 133
Şekil 5.9 Bisiklet yolu sistemi 134
Şekil 5.10 Kentsel tasarım sonuç projesi 135
Şekil 5.11 Rüzgar ve ısı koridorları şeması 137
Şekil 5.12 Kat rejimi şeması 138
Şekil 5.13 Yaya, meydan ve bulvar şeması 139
Şekil 5.14 Konut altı işyeri, hariç şeması 139
Şekil 5.15 50 metrelik bulvar kesiti 140
Şekil 5.16 Bisiklet yolu kesiti 141
Şekil 5.17 Bulvar plan görünüş 1 142
Şekil 5.18 Bulvar plan görünüş 2 142
Şekil 5.19 Parsel bazında kütle yerleşim detayları 1 143
Şekil 5.20 Parsel bazında kütle yerleşim detayları 2 143
Şekil 5.21 Rüzgâr koridorları şeması 145
Şekil 5.22 Rüzgâr koridoru kesiti 146
Şekil 5.23 Rüzgâr koridoru ve oturma birimi detayı 146
Şekil 5.24 Sonuç / sunum paftası 149
Şekil 5.25 Bulvardan rüzgar koridoruna bakış 150
Şekil 5.26 Rüzgar koridoruna göre düzenlenmiş kütle yerleşimleri 150
Şekil 5.27 Bulvara genel bir bakış 150
Şekil 5.28 Kentsel tasarım projesine genel bir bakış 151
Şekil 5.29 Rüzgar koridoruna göre düzenlenmiş kütle yerleşimleri 151

Şekil 5.30 Kavşak yapıları ve kavşak oluşumu 151
Şekil 5.31 Rüzgar koridorları plan görünüşü 152
Şekil 5.32 Alanın doğudan genel silueti 153
Şekil 5.33 Alanın güneyden genel silueti 154
Şekil 5.34 Alanın batıdan genel silueti 155
Şekil 5.35 Alanın kuzeyden genel silueti 156

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1 Diyarbakır'da güneşin geliş açıları ve katlara göre maksimum gölge boyu..... 120

Çizelge 5.1 Diyarbakır iklim koşullarına uygun bitkiler 144

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasında; kırsal alan içerisindeki bir arazinin, kentsel arsalara ve sonrasında kentsel mekanlara dönüşmesi sürecinin, sürdürülebilir ve ekolojik tabanlı olarak yönetilmesi amaçlanmaktadır.

Kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı ve bu kuramların üzerinde inşa edilecek olan kentsel kimlik / markalaşma temalarının, sürdürülebilirlik ve ekoloji başlıklarıyla harmanlanması tez çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Bu çalışma kentsel tasarım kriterleri tabanlı bir çalışma olup kentsel peyzaj tasarımı odaklı incelenecektir. Meteorolojik veriler, imar planları veri olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı ve ekolojik tasarım arasındaki bağlantı hakkında bilgi verilecektir.

Kentsel kimlik kavramının 20. Yüzyıldan günümüze gelişimi ve sürdürülebilirlik esasları çerçevesinde, peyzaj tasarımı ve kent üzerine uygulamalı bir çalışma hakkında bilgi sunacaktır. Çalışma yapısal ağ, öğeler, elemanlardan, toplumsal bölgelerin seçiminden ve düzenli mekan organizasyonlarından oluşan, kentin dönüşümüne ilişkin bir referans projesi önermektedir.

Çalışma alanı, Diyarbakır il merkezinin güneybatısında, Kayapınar Belediyesi'nin resmi ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır. 5 000 000 m² alanın ilk etabı olarak 2 500 000 m² olup, 550 yıllık bir tarihe sahip Örfioğlu Cebbavi Vakfı'nın özel arazisi içerinde yer almaktadır. Alanın en yüksek noktası 783 metre, en alçak noktası ise 738 metre yüksekliğindedir. Çalışma alanı, yaklaşık olarak 15000 konut ve 70000 nüfusluk bir potansiyele sahiptir.

Güneyinde iki ayrı köyün bulunduğu (Karakuyu Köyü ve Zevre Karakuyu Köyü), mevcutta boş olan, Diyarbakır'ın kentleşme sürecinde, köy olarak kalan alan, 2010 yılına kadar tarla olarak kullanılmıştır. Aşırı kentleşme sonucu, kentsel yapılaşmanın

sınırlarına dayanması ve arsalaşma sürecinin ardından planlaması yapılmıştır. Bu süreç alanın yakın tarihsel gelişim sürecini özetlemektedir.

Kentsel aktivite merkezi olarak; merkez yeşil alanlar, kent içi bütüncül yeşil bantlar, alt meydanlar, şerit su yüzeyleri gibi öğelerle tasarlanmaktadır. Hakim rüzgar karar verici ana faktördür. Tasarım programı gelecekteki değişimleri emebilecek, gereken esnekliği sergilemektedir. Binaların yönlendirilmesi iklim odaklı düzenlenmektedir.

Çalışma alanı imar planlarının yapılmış olması ve peyzaj karakterini yansıtmayı hedeflemeyen, yeşil alanları göz ardı eden bir plan anlayışı içinde ele alınması peyzaj tasarım çalışmalarını ters yönde etkileyen unsur olmaktadır.

Proje alanı ilk etabı olarak belirlenen 2 500 000 m² lik arazide, kentsel tasarım süreci başlangıcında iki ilke önemsenmektedir:

- Ekoloji ve sürdürülebilirlik
- Kent kimliği

Çalışma, kente yeni, çağdaş ve sürdürülebilir bir kimlik katma çabasıdır. Kent kimliği, mevcut kent dokusu ile de bağlantıları kuran bulvarlar / kavşaklar/ yüzeyler terminolojisi üstünden okunacak bir kurgu ile oluşturulmuştur. Meydan niteliği taşıyan geniş kavşaklar, konut + ticaret kullanımını öngören bulvar binaları, bu binaların altlarında bulvarlar boyunca kolonadlı yürüme alanları ve ticari işlevler, kavşak noktalarında yükselen binalar kent parçasının kimliğini oluşturur. Yapıların yerleşimi ve yükseklikleri ayrıntılı rüzgar ve gölge analizleri sonucunda yapılmaktadır.

Sürdürülebilir ve ekoloji temelinde yapılan kent planlama örneği olan çalışmada iklim, planlamayı ve ardından tasarımı yönlendiren ana faktör olmaktadır.

Diyarbakır'ın ikliminin planlamada ekolojik kriterleri ön plana çekme de payı büyüktür. Özellikle yaz aylarındaki yoğun, soğutma amaçlı enerji tüketiminin önüne geçilmesi, kentteki iklim planlaması ile doğal yolla yapıların soğutulmasıyla sağlanmaktadır.

Bu ilkeyle, iki ayrı amaç için, ayrı büyüklükte rüzgar koridorları tasarlanmaktadır. Bunlardan 15 metre olan rüzgar koridoru yaya aksı karakteri taşımakta, su aynaları ile kent havasını nemlendirmektedir. Diğer 30 metrelik rüzgar koridoru ise düğüm noktaları olan kavşakları ve alt merkezleri birbirine bağlamaktadır. İmar planındaki yeşil alanların kopuklukları rüzgar koridorlarının yarı kamusal rekreatif karakteriyle çözümlenmektedir.

Yaya öncelikli olarak planlanan kentsel tasarım çalışması, ada içlerinden meydanlara kadar tüm kenti dolaşmayı sağlayan geniş bir bisiklet ağı sergilemektedir.

Yakın tarih içerisinden kentsel ve yapısal örneklerin de sunulacağı tez çalışmasında;

- Kentsel ikon değerinde,
- Ekolojik kriterlere uygun,
- Sürdürülebilir,
- Enerji sarfiyatının minimum olduğu,
- İklimsel özelliklerin ana kriterler olduğu,
- Bütüncül bir kentsel tasarım çalışması yapılması planlanmış ve tasarım çalışmalarına bu şekilde başlanmaktadır.

Tez çalışmasının maddi / manevi ana destekçileri; Örfioğlu Cebbavi Vakfı, Atabaş Mimarlık Ofisi (Ankara), HM Mimarlık Ofisi (Diyarbakır)'dir.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kentsel Tasarıma Bakış

1960'lar ve 1970'lerin başları, kentsel iyileştirme (urban improvement) ve kentsel yenileme (urban renewal) projelerine öncelik verilen yıllar olmuştur. Bu dönemde, fiziksel bozulma ile toplumsal bozulma arasındaki doğrudan bağlantı kabul edilmiş; daha çok toplumsal sorunlara duyarlı ve alan odaklı kentsel iyileştirme ve yenileme projeleri geliştirilmiştir (Akkar 2006).

Kentsel tasarım kavramı, ilk olarak 1960'lı yılların sonlarında, geleneksel eğitim almış mimar ve plancıların yarattığı yapılanmış çevrenin eleştirisi olarak gelişirken (Ter 2002), sonraki zamanlarda farklı meslek insanlarının katkıları ile eleştiriden çıkıp bir boyut kazanmıştır. Kentsel tasarım, kaybolan veya kaybolmakta olan, bölgelere ve / veya genele hitap eden değerleri korumada önemli bir araç olmuştur.

Mimarların genelde binaların tasarımı ile ilgilenmeleri, kent plancılarının ise öncelikli olarak yapılanmış çevrenin sosyal, politik ve idari yapıları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmaları, pek çok konunun mimarlık ile kent planlama arasındaki boşlukta kalmasına neden olmuştur. Bu boşluk ise mimarların ve kent plancılarının yarattığı yapılanmış çevrenin, arzu edilen kentsel yaşam kalitesini kentlere ve kentlilere sunmakta yetersiz bırakmış, kentsel kalitedeki düşüşle ilgili olarak her iki meslek grubu birbirini suçlamıştır. Kentsel tasarım çalışmaları, 1970'li yılların başlarında Avrupa ve Amerika'da mimarlık ve kent planlama arasındaki bu boşluğu doldurmak, kentleri daha iyi ve yaşanabilir ortamlara dönüştürmek düşüncesi ile ihtiyaca cevap verecek bir meslek dalı olarak başlamıştır (Ter 2002).

Uluslararası Konut ve Planlama Federasyonu (IFHP) 47. Dünya Kongresindeki ortak anlayış, fizyolojik ihtiyaçları gidermek için; kentsel tasarımı, devamlılığı olan mimari tasarım ve devamlılık arz eden yerleşim planlaması ile birlikte ilk adım olarak görmek olmuştur (İnceoğlu ve Aytuğ 2009).

Çevresel tasarım meslekleriyle birlikte değerlendirilen kentsel tasarım eyleminin mimarlık ve kent planlama arasında kalan bir ara çalışma olduğu bilinmekle birlikte bu kavramın farklı gruplar tarafından değişik tanımları yapılmış, bu ise kentsel tasarımın yerinin belirsiz olma özelliğini korumasına ve tek bir tanımının yapılamamasına neden olmuştur (Ter 2002).

Planlama ve imar kanunu tasarısı taslağında (2005) kentsel tasarım planı, kentin doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri için önemli olan ve yenilemeyle kente kazandırılması hedeflenen, sınırları imar planı ile belirlenen alanlar için hazırlanan, kent kimliğini vurgulayıcı özel uygulama ayrıntıları içeren plan ve projeler olarak tanımlanmıştır (Dönertaş 2006).

Kentsel tasarım için plan kademelenme şeması, 1950'lerde Amerika'da şehre ait tasarım anlamına gelen; civic design terimi ile özellikle kamusal yapılarda, mekan kalitesine yönelik ve estetik bir bilgi alanı olarak öne çıkmıştır. Günümüzde ise, kentin karakterini yansıtmakta olan fiziksel çevre kadar sosyal çevreyi de etkileyen, özellikle kent mekanının çok boyutlu yapısını / örüntüsünü içeren "tasarım kavramı" ile birleşmiş, süreci örgütleyici bir eylem olarak gelişmiştir. Bugünün kentsel tasarımı yalnızca disiplinler arası bir ara yüz değildir. Kentsel tasarım, profesyonel bir uzmanlık alanıdır ve bu bağlamda katılım sürecini yönetmek, planlama süreci, ilkeleri ilişkilendirmek ve gelişmeyi yönlendirmek eylemlerini gerçekleştirir (Dönertaş 2006).

Carmona'ya göre kentsel tasarımın boyutları olarak da tanımlanan bileşenleri şunlardır;

- Morfolojik boyut (yeri, konumu, peyzajı, iklimi, topografyası, yönü, vb.)
- Algısal boyut (rahat olması - olmaması, sıkıcı, çekici, çirkin, vb.)
- Sosyal boyut (kültürü, ait olma, vb.)
- Fonksiyonel boyut (yoğunluk, çeşitlilik, erişilebilirlik, katılım, kullanılabilirlik)
- Görsel boyut (rengi, ölçüsü, oranları, vb.)
- Zamana ilişkin boyuttur (Dönertaş 2006).

21. yüzyıl kentlerinin gelişiminde ve gündeminde "mekânsal gelişme stratejileri ve kentsel projeler " önemli bir yer tutmaktadır. Yerel yönetimlerin stratejik yaklaşımları ve bu çerçevede yöneldikleri kentsel projeler, kentlerin değişen ekonomik üretim süreçleri içinde yaşanabilirlik kriterlerinin sağlanması için gerekli *mekânsal altyapı*larının oluşturulmasında da öne çıkmaktadır. Mekânsal gelişme stratejileri, kentsel gelişme hedeflerinin dinamiklerini tanımlar. Aynı zamanda kentsel projeler ile diyalektik süreci belirleyen, çok aktörlü yeni bir planlama yaklaşımıdır. Bu bağlamda stratejiler ile projelerin güçlü birlikteliği büyük önem taşımaktadır. Kentsel tasarım projeleri günümüzde kentin yeniden yapılanmasını tanımlar. Kentin ekonomik ve sosyal dinamiklerini mekânla buluşturur. Stratejik planların ayrılmaz parçalarıdır (Anonim 2007).

Planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığını bütünleştiren "kentsel tasarım", ülke planlama sisteminde yerini almalıdır. Ortak mekânlar sağlık, estetik, çevre ve güvenlik boyutları da gözetilerek tasarlanmalı, kent merkezleri başta olmak üzere, engelsiz yaya dolaşımı ve yeşil doku sürekliliği sağlanmalıdır (Anonim 2009).

Kentsel tasarım çalışmaları, yaşam yüzeylerinin içi ve dışı arasındaki özenli düzenlenmeler ile çevrenin tüm boyutlarının ele alındığı projelerdir. Kentsel tasarım, binaların yerleşim çabalarının bir yansıması gibidir. Bilinmelidir ki, "hususi" bir kamusal alanın varlığı mümkün değildir. Yapılaşma tek başına özel bir bağlılık tanımlamamaktadır. Yaşam alanlarının çeşitlenmesi ortak alan tasarımlarının çeşitlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle yapılaşma – konutlaşma, kamusal – ortak alanların çeşitlenmesi üzerine kurulmalıdır. Günümüzde su götürmez bir gerçek vardır ki, yapı yaparken uyulacak kurallar;

1. Zeminler yatay uzanır,
2. Duvarlar dikey uzanır.

Bu, mimarı bağlayan iki yapısal gerçekliği kentsel tasarım çalışmaları aşmalı ve üçüncü boyutta yaşam mekânları oluşturmalıdır (Nicolin vd. 2004). Mimarideki bu zorunlu ikili uzanım kentsel tasarım sürecini yönetmemelidir, aksine plan ve tasarı kısıtlayan bu

anlayış terkedilerek kente dair tüm bileşenler bütüncül olarak düşünülmelidir. Bu bütün elbette sadece peyzajdan ibaret değildir, bilakis kentin görsel formunu yani tipolojisini oluşturan tüm elemanlar bu bütünün birer parçasıdır.

Yapılardaki tipolojik kolajlar kenti en az peyzaj karakteri kadar etkilemektedir. Geniş blokların görselliği, şehir panoramasına karşı bir siluet, odak noktası olarak düşünülen bir yapı, dikey veya yataya güçlü çizgileri olan yapılar kentsel tasarım çalışmalarında bütüncül olarak düşünülmelidir (En Kaan 2004).

Tasarım aşamasında açık alanlar ile yapıların beraberce bir kentsel sistem oluşturmasına dikkat edilmelidir. Yapı yoğunluğu/yapı siluetinin açık alanlardan algılanması, yerleşime bütüncül bir anlam kazandırmada önemlidir (Anonim 2008).

Kentsel tasarım, öncelikli olarak kent görünümlerinin yaratılması sanatıdır. Dolayısıyla kentsel tasarımın hammaddesi; kentin görünümünü oluşturan elemanlardır. Bunlar: insanın görsel, işitsel, dokunma, koklama duyularıyla algıladığı tüm elemanlardır. Ancak bu algılama yalnızca nesnel olarak gerçekleşmez; bireyin ve toplumların deneyimleri ve kültürleri ile şekillenerek mekâna bir anlam tanımlar. *Mekânın anlamı* kavramı, bir mekân ile ilişkili deneyimler sonucu insanlarda oluşan duygular ve algılar ile ilişkilidir. Kentsel kamusal mekânlar bireyler ve toplumlar için anıları, anlamı ve birliği ifade eder. Bu nedenle mekân sembolik anlamlar taşıma özelliği gösterir ve bu durum aynı zamanda tanınırlığı tanımlar. Kentsel mekânlarda, mekânlara tanımlanan bu anlamlar, toplum ve bireyler arasındaki iletişimin en önemli unsurlarındandır (Yılmaz ve Çakcı 2009).

Literatür taraması ve projelendirme deneyimlerinin harmanlanması ile oluşan devam bölümünün amacı; kent ile kentliyi birincil olarak ilgilendirdiği için kentsel tasarıma dair bazı saptamalarda bulunmak ve örnek çalışma alanı için kentsel tasarıma bakışı, geniş bir içerik araştırması eşliğinde göstermektir. Kentsel tasarımın kültürel, yapısal ve grafiksel, bir bütün olarak değerlendirilmesi gereğinden yola çıkarak kentsel tasarıma dair kriterler maddelenmiştir:

- *Alan analizi* (survey) çalışmaları özenle yapılmalı, alanın potansiyelleri değerlendirilmelidir. Kentsel tasarım çalışmalarının en önemli aşaması alan analizi ve veri toplama aşamasıdır. Çünkü bu aşamada tasarımcı tasarlanacak alanı tanır, konseptin ilk adımlarını atar ve zihninde alanı kurgulamaya başlar. Alanın sahip olduğu özelliklerin iyi tanınması hem proje alanını sadece bir proje olmaktan çıkarır hem de tasarım sürecinin sancısız ve daha yaratıcı geçmesini sağlar.
- Alanın merkezi konumu, kent merkezi - bölgesel merkez olma potansiyeli değerlendirilmelidir.
- Sembolik konular dikkatle irdelenmelidir.
- Kentin ekonomisi, kültürü ya da politik kültürüne ilişkin içerikler düşünülmelidir.
- Kentsel mekânın üç boyutlu tasarlanmasına yönelik plan uygulama araçları ve mekânsal standartlar geliştirilmelidir (Anonim 2009).
- Kamu kullanımları vurgulanmalı ve önemi belirtilmelidir.
- Binalarla değil, kamusal mekanlar ile kimlik üretilmelidir. Kimlik üretmek için çoğu kez ilk akla gelen kent meydanları olabilir, bazen ticari bir aks, bazen de sadece bir sokak olabilir.
- *Dokunun sürekliliği* esasından uzaklaşılmamalıdır. Kent, kullananların bireysel zevklerine göre tasarlanamaz. Örneğin bir bina, mimarın veya yapıyı mimardan talep eden kişinin özel zevklerine göre, imar kurallarına uygun olduğu sürece, şekillenebilir, tasarlanabilir. Fakat kentsel öğeler bu şekilde tasarlanmamalıdır. Son kullanıcı niteliği itibariyle tasarım sürecinde süreklilik, denge, okunabilirlik, vurgu, hareket, ışık ve gölge gibi öğeler ön planda olmalıdır.
- *Projenin formal görüntüsü ve konuları* oldukça önem taşımaktadır. Projenin yapılmasının neden istendiği, kim tarafından yaptırıldığı, amacı kentsel tasarım projesinin çıkış noktalarıdır.
- Geniş açıklıklarda *panoramik düzenleme*lere önem verilmelidir. Bu amaçla, arazi elverdiği müddetçe mevcuttaki doğal topografik yapı kullanılmalıdır. Rant odaklı yapılan projelerde panorama kimlikli araziler satılıp alınacak bir meta olarak tanıtılmakta ve sınırlı kullanıcıya hitap eden yapılar inşa edilmektedir.

Kentsel tasarım projelerinde bu anlayış yerini geniş kapsamlı olarak ele alınan, kamusal kaygı taşıyan tasarımlara bırakmalıdır.

- Proje alanındaki sürekliliği devam ettirecek bir oluşum şeması izlenmelidir.
- Vizyon belirlenmelidir, bu vizyon teknolojiyle de bağlantılı Kentin kullanımı ve rolü önemlidir.
- Yeşilin doğası orman mı, park mı, rekreasyon alanı mı ya da uygulanabilir bir fikir olup olmadığı irdelenmeli, iklimsel konulara ait referanslar göz önüne alınmalıdır.
- Trafik, yaya hareketi ve araç park yerleri dikkatli planlanmalı,
- Yeniden kullanılabilirlik (eski sanayi yapıları vs.) düşünülmeli,
- Sadece koruma odaklı projelerden ziyade, "kullanırken koruma" modelleri üzerinde çalışılmalıdır. Koruma konusundaki saklayarak koruma anlayışı yerini kullanırken korumaya bırakmıştır.
- Ekonomik uygulanabilirliğin özellikle kamusal yapı-mekanlar için hesaba katılması gereken önemli bir faktör olduğu unutulmamalıdır
- İçerik, içeriğin esnekliği, üretilen mekanın kalitesi; yaşam mekanına talebi arttıracaktır.
- Kentsel tasarım kentsel sorunların çözümü olmalıdır, bu çözümleri basit ve şematik bir şekilde sunmalıdır,
- Tasarımı yapılacak alanın zemin durumu dikkatle incelenmelidir (Anonim 2002). Bu noktada kentsel tasarımın tek bir meslek disiplininin tekelinde olamayacağının vurgulanması gerekir. Çünkü tasarım sürecinin koordinasyonunu sağlayan peyzaj mimarı, mimar ya da plancı zemin durumu gibi mesleki bilgi ve deneyim gerektiren konularda mühendis bilgisine ihtiyaç duymaktadır.
- Kent parçaları birbirlerinden kopuk olarak değil, birbirleri ile ilintili olarak ve bu ilişkiler hem mekana hem de ekolojik ortama yansıtılarak kurulmalıdır. Bir örnek olarak: oturanına daha dost, kimlikli sokaklar oluşturulmalıdır (Kaplan 1995)
- Toplu konut yerleşimlerine dair kentsel tasarım aşamasında açık alanlar bir bütün olarak tasarlanmalıdır. Bütünsel bir kentsel tasarım kurgusu ile

tasarlanacak açık alanlar mekânsal devamlılık göstererek, anlamlı bir toplu konut yerleşimi oluşumuna katkıda bulunabilirler.

- Kentsel tasarımcılar, mimarlar, peyzaj mimarlarının birlikte çalışacağı ilgili diğer meslek disiplinlerinin uzmanlığında tasarım ekipleri oluşturularak, toplu konut açık alanlar sistemi konusunda ortak değerler üretilmesi ve üretilen değerlerin 1/5000, 1/1000 ve 1/500 ölçekli projelerle değerlendiricilere sunulması gerekmektedir.
- Batı yerleşim terminolojisinde çok geçen ve Türkiye araştırmalarına da bir süre hakim olan 'komşuluk çevresinin oluşturulması hedeflenmelidir. Komşuluk çevresi insanların sosyo-psikolojik veya kültürel olarak verdikleri tepkiye bağlı olarak şekillenebileceği gibi, bir avlu etrafındaki veya bir sokak etrafındaki konutlar, bir semt ya da mahalle bazında komşuluk çevrelerinin oluşturulması hedeflenebilir.
- Toplu konut projelerinde, kentsel tasarım ölçeğinde mekân; 'kamu mekânı', 'yarı kamu mekânı', 'yarı özel mekân' ve 'özel mekân' ayırımı yapılarak projelendirilmeli, farklılaşan mekânlar için gerekli kurallar, plancılar ve yerleşim işletmecileri tarafından ortak olarak tanımlanmalı ve toplu konut yerleşim yönetimi işletme planına kayıt edilmelidir (Anonim 2002).
- Karma kullanımların sağlanması kentsel tasarımın bir ana ilkesi durumunu alır. Burada da kullanım karmasında hangi öğe ve aktivitelerin, hangi oranda yer alacağı önemlidir (Kaplan 1995).
- Çayır, genellikle dayanıklı yeşil zemin kaplaması olarak ve üzerinde çok sayıda insanın katılımıyla her türlü etkinlik yapılan açık alandır. Toplu konut yerleşimlerinde 'esnek açık alan' olarak kentsel çayırlar oluşturulabilir (Anonim 2002). Güncel tasarım örneklerine bakıldığında, pek çok kentsel tasarım projelerinde "kent çayırı" adıyla kentsel boşluklar yaratıldığı görülür. Bu zeminler yaşayan mekanlar olacağından kullanımları uzun vadede değişecek ve kent hafızasında yerini bulacaktır. Özellikle konut yerleşkelerinde, yerleşimin ölçeğine göre, açık alanlardan bir tanesi ortak kararla plancı ve kentsel tasarımcı tarafından boş bırakılmalı ve bu alan ortak geliştirilecek sosyal alan olarak daha sonra -sokak müziği yapılabilecek bir alan, oturma birimleri olan bir meydan gibi- işlev verilip, tasarlanmak üzere proje üzerinde işaretlenmelidir.

- Veriler; sıcaklık, güneş, yağmur, rüzgar gibi göstergelerle mümkün olan en küçük istatistiki birimlerle toplanarak, coğrafi bilgi sistemi temelinde çalışacak bir mekânsal karar destek sistemi oluşturulmalıdır. Burada hem sorgulamalar, hem de fizibilite çalışmaları yapılabilecektir (Anonim 2002). Planlama süreçlerinde sorgulama amaçlı veri girişleri ne kadar önemliyse tasarım çalışmaları için de altlık paftaları oluşturmak bir kadar önemlidir. Bu şekilde ilerleyen sistemli çalışmalar, tasarım sürecinde kurguyu temellendirmeye, güçlendirmeye yardımcı olmaktadır.
- *İklimsel düşünceler*e bu tür çalışmalarda öncelik verilmelidir (Anonim 2002). Toplu konut yerleşimlerinde yer seçerken iki önemli etken olan güneş ve hâkim rüzgâr yönü göz önüne alınmalıdır (Anonim 2008). Bu iki etken mimaride kütle yerleşimlerinden bitki seçimlerine kadar birçok konuyu etkilemektedir. Bu nedenle iklimsel verilerin edinilmesi, işlenmesi ve plan-tasarım sürecine ciddiyetle sokulması önemlidir.
- Tasarım aşamasında konutların bulunduğu yerin iklim koşullarının dikkatle incelenmesi, yapıların iklimle dengeli bir şekilde tasarlanması önemlidir.
- Toplu konut yerleşmeleri için yapılacak kentsel tasarım ve vaziyet planı çalışmalarında muhakkak mevsimler bazında güneş-gölge çalışması yapılmalı ve proje ekinde sunulmalıdır (Anonim 2008).
- Güneş, kışın istenen ama yaz aylarında önlem alınması gereken bir enerji kaynağıdır. Toplu konutlarda bu olguyu dikkate alan tasarımların eksik olduğu, güneş alan cephelerin yaz aylarında gölgelenmesi için önlem alınmalı, peyzaj düzenlemesi yapılmalıdır. Konutların doğu ve güney cephelerinde ve özellikle de batı cephelerinde bulunan pencerelerin yapraklarını döken ağaçlarla gölgelenmesi pencerelerin ve duvarların daha az güneş enerjisi almasına ve yaz güneşinin neden olacağı ısınmalara engel olur (Anonim 2008).
- Toplu konut yerleşim planları uygulamalarında mutlaka "doğal ekolojik yapı değerlendirilmesi, analizi ve ekolojik planlaması yapılmalıdır. 1/50.000, 1/25.000, 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli uygulama planlarında ekolojik nişler, özellikle endemik bitki alanları, ekolojik süreklilik gösteren bölgeler, ölçeğe uygun teknik öneriler ile planlar üzerinde gösterilmelidir. Ancak 1/1.000 ölçekli planlarda, doğal ekolojik yapı değerlendirmesi ve analizi yeterli olamayacaktır.

Bunun yanında kentsel tasarım projeleri ve detaylı davranma biçimleri hazırlama yöntemleri kullanılmalıdır. Bu öneriler, peyzaj plancısı/tasarımcısı ve ekologların da dahil olduğu gruplar tarafından hazırlanmalıdır (Anonim 2008). Toplu konut alanları için 1/5000, 1/1000, 1/500 ölçeklerinde tasarlanacak ve planlanacak yeşil koridor sistemleri kurulmalıdır. Bu yeşil koridor, doğal ekoloji için alan (habitat) oluşturmak, bitki çeşitliliğini ve iklimsel değişiklikleri yansıtmak için tasarlanmalıdır. Komşuluk ölçeğinde doğal ekolojik özellikler olduğu kadar sosyal ekolojik özelikler de taşımalıdır (Anonim 2008).

- Çalışma alanındaki toplu konut yerleşimlerinde 32m civarında ene sahip eninde bir ana yeşil koridor aksı oluşturulması önerilmektedir. Gerektiği yerlerde bu yeşil koridora kuş barınakları yerleştirilebilir. Ara yeşil akslar ise 24 m civarında bir ende oluşturulabilir (Anonim 2008). Bu ölçüler değişken olabilir ama özellikle yeni kurulan bir kentsel bölge için, verilen değerlerin minimum olarak alınması doğru olacaktır. Ölçüler elbette tartışma konusu olabilir fakat çok katlı yapılar bir tarafa tek katlı yapılarda dahi; bahçe, otopark, yeşil bantlar, yürüyüş yolları, bisiklet yolları, araç yolları, refüj, olası kentsel cepler gibi yaşamsal kullanımlar düşünüldüğünde bu ölçüler doğrulanacaktır. Yaya-araç bağlantı genişlikleri, kullanımlar arası geçişlerin tahmin edilen yoğunluk ve doğrultularına göre belirlenmelidir.
- Ana yaya yolları akslarındaki ağaçlandırma ve güneş - gölgeleme çizimi hazırlanmalıdır. Burada çevredeki yapıların yaya yolu üzerinde etkisi varsa, bu etki çizimlere yansıtılmalıdır (Anonim 2008). Bu şekilde yapılan kentsel tasarım projeleri hem projeyi hem de üzerindeki yaşamı özel kılacaktır.
- Toplu konutlarda her 5,000 meskenlik nüfus için 8-15 hektar arasında değişecek büyüklükte bir kamusal park veya kent parkı yapılması hedeflenmelidir. Bu alana bağlı olarak okul, camii, yönetim yapıları ve spor alanları yapılabilir ve böylece bu tür yapılaşmalar ile kentsel yeşil alan birbirinden yararlanabilir. Kentsel park, kent çayırını ve kent korusunu da içererek, yerleşimin yeşil ağları için merkezi bir rol oynayabilir.
- Toplu konut yerleşimlerindeki yaya yolları ve yaya bantlarında fiziksel engelli kişiler için engelsiz tasarım örnekleri geliştirilmelidir.

Kentsel tasarım projeleri, ölçekleri itibariyle malzeme seçimlerinin çok gündeme gelmediği projelerdir. *Malzeme,* kentsel peyzaj tasarımı detay projelerinde yerini bulmaktadır. Detay aşamasına gelmeden kentsel tasarım projelerinde de malzeme seçimi ve uygulanması adına belirtilmesi gerekenler vardır:

- Yaya bantlarında, yaya yollarında ve yaya giriş alanlarında hareketi engellemeyen ancak buzlanma olduğu zaman çocuk, yaşlı, engelli gibi özel gruplar dahilinde herkesin rahatça hareket edebileceği yol ve alan kaplamaları yapılmalıdır. (İklime göre yerden ısıtma vb.)
- Tehlike yaratabilecek merdivenlerin, rampaların ve geçişlerin kullanıcıyı uyarmak için kontrast yapan renk, doku ya da malzemelerle işaretlenmesi,
- Kaba, düzensiz ya da çok yansıtıcı yüzeylerden, geniş derzlerden kaçınılması,
- Yerel malzemelerin kullanımı hem ekonomik hem de görsel uygunluk sağlayacaktır.
- İşaretlemeler; görülebilirlik, farkedilebilirlik, okunabilirlik, üretilebilirlik, sürdürülebilirlik kriterlerine göre oluşturulmuş standartlara göre tasarlanmalıdır (Anonim 2008).
- Otopark sistemi ve ağı ile yaya yolları ve yaya bantları ağı kentsel tasarım projesinde net bir şekilde verilmelidir. Yaya yollarında, yaya güvenliğini temel alan ve tüm kullanıcılara kullanım rahatlığı sağlayacak tasarımlar esas alınmalıdır. Yaya bağlantılarının motorlu taşıt, bisiklet ya da paten yollarından belirgin sınırlarla ayrılmalı, bu sınırlar farklı yöntemlerle tanımlanmalıdır.
- Tüm erişim noktalarından tüm tesislere ve bina girişlerine doğrudan bağlantı sağlanmalıdır. Aynı noktadan başlayıp aynı noktada sonlanan almaşık bağlantılar ya da tümü erişilebilir bağlantılar olmalıdır.
- Yaya yolları boyunca göz almayacak şekilde aşağıya doğru aydınlatma yapılmalıdır.
- Yaya yolları üzerinde hareketi engelleyen ya da tehlikeli olabilecek nesnelerin, örneğin drenaj ızgaraları, işaret direkleri, aydınlatma donanımları kullanılmaması, sarkan bitki dalları, oturma yerleri gibi elemanların kentsel tasarım projesinde dikkatle kullanılması gerekmektedir.

- Kurtarma araçlarının binaların en az 10 metre yakınına kadar yaklaşımı temin edilmelidir. Binaya yaklaşım yolları tercihen yeşil yol olarak planlanmalıdır (Anonim 2008). Yaklaşım yollarının yeşil yollar olarak tasarlanması ile kentin yeşil potansiyeli artarken; özel olarak tasarlandığı takdirde, yaşam alanlarının ilk çemberinde olması nedeniyle günlük kullanım için de değerli alanlar olacaktır. Düşük katlı binalar içinde pencere/balkon tipi kaçış merdivenleri bu yaklaşım yollarına yönlendirilmelidir.
- *Tehlike*li olabilecek yerlerde caydırma amacıyla video gözetimi yapılmalıdır.
- *Emniyet* ya da güvenliği tehdit eden durumlar için stratejik yerlerde acil haberleşme araçları sağlanmalıdır.
- Suç ve güvenlik konularında toplanacak veriler ile mekânsal farklılıklar konusunda fikir sahibi olunmalı, böylelikle tasarımda ve işletimde önlemler alabilmek mümkün olabilecektir (Anonim 2002).

Rowley'e göre kentsel tasarım kriterlerini kısaca söyle özetleyebiliriz;

- Fonksiyonel ve sosyal kullanım,
- Doğal çevre ve sürdürülebilirlik,
- Görsellik,
- Kentsel deneyimler (Dönertaş 2006)

2.2 Kentsel Peyzaj Tasarımına Bakış

Peyzaj kavramı insanlar tarafından algılandığı biçimiyle, karakteri doğal ve insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan olarak tanımlanır. Bu tanım içinde yer alan insan algısı, peyzajı şekillendiren insan etkisinin yoğunluğu nedeniyle kentsel peyzajlarda daha önemli boyutlar kazanır. İnsan algıları kentsel imgeleri oluşturur ve bu imgeler görsel peyzaj değerlerinin önemli parçaları haline gelir. Kentsel imgenin oluşmasında etkili parametreler; yollar, sınırlar, bölgeler, odaklar ve nirengi noktaları olmak üzere beş başlıkta sınıflandırılmaktadır (Atanur 2010).

Son yıllarda ortaya atılan kentsel tasarım kavramı ve çalışmaları kentin her bölümüne eğilen, her sorununu içeren tasarımsal bir süreçten yoksun olarak genellikle birbirinden kopuk ve habersiz yapılan düzenleme proje ve uygulamalarından ibaret kalmaktadır. Oysa bütüncül ve makro kararların yönlendirdiği bir büyük programın parçası olarak etaplar halinde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Peyzaj mimarlarınca yapılan kentsel peyzaj tasarımı çalışmaları, bu kararların belirlenmesinde en ağırlıklı olanıdır ve ilk sırayı almaktadır. Çünkü bir kentin oluşumu, sürekliliği ve kentlilerin yaşamını sağlıklı sürdürmesi için gerekli temel bilgiler olan doğa ve ekoloji ile ilgili konularda gerekli alt yapıya sahiptir (Yılmaz 2011).

Kentsel peyzaj tasarımı, yeni kurulan veya var olan kentsel yerleşim alanlarında yaşayan insanlar için yeni yaşama ortamları önerir. Her kentsel peyzaj tasarımı projesi, proje alanını kullanan insanlara sunulmuş bir değişim önerisidir. Dolayısı ile kentsel peyzaj tasarımı projesi yalnızca var olan kentsel mekanı tekrar düzenlemez; aynı zamanda proje alanı kullanıcılarının deneyim ve kullanım alışkanlıkları dışında yeni kullanım şekilleri de önerir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, bazı kentsel alanların/mekanların kentsel yenileme ve dönüşüm olanakları da araştırılarak peyzaj tasarımları yapılmalıdır. Özellikle hızla betonlaşan kentlerimize, insanların özlemini çektikleri doğayı olabildiğince geri getirmek, estetik ve işlevi dengeleyerek yeşil ağırlıklı tasarımlar ortaya koymak birincil hedef olmalıdır (Yılmaz 2011).

Kentsel peyzaj, peyzajın kentteki kompozisyonunu oluşturur ve kentsel çevrenin bilinçli bir düzenini ifade etmektedir. Kentsel bütünde yapıların tek tek değil bir bütün olarak birbirleriyle ve yapılanmamış mekânlarla olan ilişkisidir. Kentsel çevreyi oluşturan tüm kentsel öğe ve elemanlar kentsel peyzajda kullanılmaktadır. Kent peyzajının oluşmasında, fiziksel yapının yanı sıra, sosyo-kültürel yapıya ilişkin verilerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Peyzaj mimarlığının kent bütünü ya da bölümlerindeki mekânlarda tasarım ayağını oluşturan kentsel peyzaj tasarımı; çalışma alanına bağlı olarak 1/1000 ölçek ile 1/100 ölçek arasında değişmektedir. 1/100 ölçekten de 1/1'e hatta daha alt ölçeklere kadar uzanabilen obje tasarımı ve detay çözümleri de çalışma kapsamındadır (Çelik ve Yazgan 2007).

Kaplan ve Küçükerbaş'a göre tasarımda, mekânın insan gereksinimlerine yanıt verecek şekilde, yaşam kalitesinin artırılması ve bu yönde canlı ve cansız materyallerin kombinasyonu söz konusudur. Peyzaj tasarımının uygulanması ve istenen mekâna ulaşılması, canlı materyal kullanılması nedeni ile zaman isteyen bir süreçtir. Bu bakımdan peyzaj tasarımı donmuş bir mimari vaziyet planı değildir. Kentsel tasarımın yaşayan, gelişen, büyüyen, mevsimlere göre renk ve biçim değiştiren bir koludur (Çelik ve Yazgan 2007).

Kentsel peyzaj tasarımı, bir yapı ile yanındaki diğer bir yapı arasındaki aralığı doldurmada araç görevini üstlendiği için, kentsel tasarımda özellikle önemli bir görev üstlenmektedir. (Nicolin vd. 2004). Mimari plan ve tasarlarda işin gereği, *kütle* üzerinde durulmaktadır. Yapının üzerinde ne kadar çalışılmış olsa da bu durum tekil kalmakta ve kentin geneline bakıldığında bütünden kopuk parça hissi verebilmektedir.

Kent içi doğal / ekolojik verilere fiziksel planlarda yeteri kadar yer verilmemekte (topoğrafya, kıyı, akarsu, bitki örtüsü, toprak, kumul, kıyı çizgisi vb.), peyzaj planlamanın kentlerin gelişiminde ve sürdürülmesinde oluşturacağı olumlu etki kavranamamaktadır (Demiralp 2009).

Doğanın vereceği yeni ürünler, yeni renkler, yeni malzemeler tasarımın geleceğini oluşturacaktır. Kentsel tasarımın boyutlarında yer alan ruh ve bedene hitap etmek, bunlar arasında dengeyi kurmak, ideale yaklaşmakta önemli rol oynamaktadır. Bu denge ve ahengi kurma işinde en güçlü materyaller ise; bitkiler, bitkisel materyaller ve bu düzenlemeleri bütünleyen diğer yapısal elemanlardır. Bitkisel malzemeyi ve yapısal malzemeyi bir bütün olarak görmeyen tasarımcı çevresini oluşturamaz (Memlük ve Yılmaz 1999).

Kentsel peyzaj tasarımı aynı zamanda kent için, bir kimlik oluşturma çabasıdır. Kentin kültürü ile ilişkilidir ve çağdaşlık göstergesidir (Balkan ve Aykaç 2002). Kimlik doğal akışında yerini bulmaktadır. Bu durum özellikle bahçelerde çok belirgindir. Çünkü bahçeler özeldir, kişi veya belirli bir amaç için düzenlenir. Tam anlamıyla kimlik

yansıtır. Bahçe içerisinde kullanılan elemanlar, seçilen bitkiler kentsel peyzaj tasarımının kültürle olan bağını yansıtır.

Coğrafyanın etkileri ve *kentsel boşlukların yorumlanması* da kentsel peyzaj tasarımının önemli öğelerindendir (Derman 2002). Bütüncül düşünülen kentsel tasarım projelerinde boşluk kavramının yeri yoktur, bilakis her kullanım planlıdır. Fakat yapı kütlelerinin öncelikli olarak ele geçirdiği kentlerde gündeme gelen boşlukların yorumlanması kavramı, yenilenen kentler için önemlidir. Bu yorumlar;

- Mevcut kent örgüsü üstüne, coğrafyanın -doğal yapı ve iklimsel verileri- yorumlanarak, içinde her türlü devinim ve ilişki için gerekli akışı yaratmayı hedefleyen bir peyzaj altlık oluşturulması, bu altlık üstünde geçmişten bugüne kenti şekillendiren ve korunacak olan öğelerin – doku, yapı, peyzaj – diğerlerinden ayıklanarak belirlenmesi,

- Kentin yaşanabilirliğini tarifleyen ve kent bütünü ile entegrasyonu sağlayan kentsel aktivite omurgalarının - kamusal alanlar (communal zone) – oluşturulması,

- Kent boşluklarının, kapalı, açık alanlar – yapısal doku, peyzaj – şeklinde birbirini etkileyen ve destekleyen alanlar olarak öngörülen kentsel vizyona göre düzenlenmesidir (Derman 2002).

Yaya yolu genişliği o bölgedeki yoğunluğa uygun boyutlarda tasarlanmalıdır. Ayrıca engellilerin, yaya güzergâhında en az 90 cm'lik bir alanda doğrusal olarak hiç bir engel elemanı ile karşılaşmayacak şekilde hareket etmeleri sağlanmalıdır. Örneğin, görme engelli bir kişinin doğrusal hareketi sırasında tehlike yaratan bir sokak elemanı ile karşılaşmaması önemlidir (Anonim 2008).

Kentsel peyzaj tasarımına bakış; yaya yürüyüş yolu, hoş bir alan, insanların ruh hallerine ve karakterlerine göre ne isterlerse, ağaçların altında çalışmak, kanala bakan

bir manzaraya sahip bir masada oturup gazete okumak, eğer çocuksanız alanın her yerinde koşabilmek gibi aktivitelerin yapılabileceği bir alan olmalıdır (Hasegawa 2004).

Tüm bunlar, dış yaşam alanları olarak adlandırılır ve *kentte doğayı yaşamak* anlamına gelmektedir.

Peyzaj tasarımında ulaşılmak istenen bazı hedefler:

- Tasarımlar katı önerilerden çok, gereğinde değişen koşullara uyabilen esnek yeteneğe sahip olmalı, seçenekler üretebilmelidir.
- Kentsel ve yerel üst düzey kararlara uygun olmalıdır (Çelik ve Yazgan 2007). Kentsel tasarımda alınan üst ölçek kararlarla tam uyum sağlaması tasarlanan peyzajın sürdürülebilirliğini ve planlama-tasarım bağlantısını güçlendirecektir.
- Yakın çevresi ile varsa tarihî kentsel doku bütünleşebilmelidir (Çelik ve Yazgan 2007). Tasarlanan alan için, eski çizgiyi değiştirmeden devam ettirmenin mi, modern çizgiyi getirmenin mi daha doğru olacağını projeyi ele alan peyzaj tasarımcısı belirleyecektir.
- Otopark gereksiniminin artması, öneri tasarımın mevcut ulaşıma getireceği yeni ilave yükler, trafik güvenliğinin ve yaya erişebilirlik olanaklarının sağlanması gibi ulaşım ile ilgili sorunlara çözüm önerileri getirilebilmelidir.
- Yaşanabilir, kaliteli çevrelerin yaratılmasındaki katkıları desteklemelidir.
- Çevre koşulları ve doğa bilimleri gerçekleri göz önüne alınmalıdır (Çelik ve Yazgan 2007). Tasarımın çevre koşulları ile birebir ilişkili olduğu peyzaj tasarım sürecinin başından sonuna dikkatle ele alınmalıdır.
- Yaşlıca vd.'ne göre tasarımda kuruluş, işletme, idame ve yönetim masrafları doğru tahmin edilerek fayda-maliyet analizlerine uygun olarak yapılmalıdır (Çelik ve Yazgan 2007).
- Kentsel peyzajda yeni tipolojiler yaratmak özellikle düz zeminlerde daha kullanışlı ve estetik mekanlar oluşturacaktır (Arup 2008).
- Yapılan çizimler asla plan boyutunda kalmamalıdır kesit ve perspektiflerle uygulamada nasıl olacağı kesinleştirilmelidir (Arup 2008).

- Sonraki zamanlarda fidanlık olarak kullanılıp yerleri değiştirilebilir geçici peyzaj alanları kurulabilir.
- Yerleri değiştirilebilir malzemeler kullanılabilir (Başal 2008).
- Sürdürülebilir alan kullanım planlaması kapsamında yapıların araziye uyumu yanında ekolojik veriler incelenmelidir (Başal 2008).
- Mimari tasarım ile alan kullanım planlaması arasında peyzaj tasarımları ile ilişki kurmak; yapı ve kullanımların araziye uyumu konusunda hedefler belirlenmelidir.
- Yeni gelişim alanlarını ve yapıları, mevcut arazi özellikleri ve yerel bitkiler kullanarak pekiştirmek; binalar arasında kalan alanların rekreasyonel ve yaya öncelikli özelliklerini vurgulayan ve alan bütünlüğünü koruyan estetik peyzaj alanları oluşturulmalıdır.
- Çekici ve estetik özellikleri ön planda tutan, yaratıcı bir özellikte tasarlanan meydan ve plazalar gibi toplanma mekanları ile uyum gösteren mevcut topografyaya uyumlu yeni peyzaj alanları yaratılmalıdır.
- Yerel bitki örtüsünün özgün karakterini koruyarak alana olan ilgiyi arttırılmalıdır.
- Yerel bitki çeşitliliğini sergileyen ve alana kolay adapte olan türler seçilmelidir.
- Alana olan ilginin artırılması ve girişlerin vurgulanmasına yönelik olarak peyzaj tasarımlarını gerçekleştirilmelidir (Başal 2008).

Sürdürülebilir tasarım, ekonomik verimlilik ve kar elde etmeye değil, insani ve ekolojik değerlere dayalıdır. Yürünebilirlik, insan ölçeği, çeşitlilik, güçlü/canlı konut, işyeri, kamu tesislerinin varlığı temel unsurlardır.

Sürdürülebilirliğin çevresel amaçlarını yerine getirmek için tasarım, yerel iklimi, ekosistemleri, materyalleri, enerji, su ve kaynak akışlarını yansıtmalıdır. Böyle bir tasarım, toplumları doğal peyzajla bütünleştirecek, minimal ulaşım sistemlerini destekleyecek, kaynakları daha etkin kullanacak ve "mekanların" kimliğini ortaya çıkaracaktır (Demiralp 2009). Sürdürülebilirlik fikri, kentsel peyzaj tasarım projelerinin sadece ekonomik verilerinde değil tasarımın başlangıcından uygulanmasına kadar tüm aşamalarında olmalıdır.

2.3 Kentsel Tasarım ve Kentsel Peyzaj Tasarımı Arasındaki İlişki

Kentsel tasarım bir ana dal değildir, olmamalıdır. Disiplinler arası çalışılması gereken bir konudur. Kentsel tasarım içeriğini mimarlık ve peyzaj mimarlığının tasarım, çağdaş planlamanın çevresel yönetim ve sosyal bilim geleneğinden almaktadır.

Şekil 2.1 Kentsel tasarımın yeri

Kentsel mekânın biçimlendirilmesinde temel disiplinlerden biri olan mimarlığın kentsel tasarıma katkısı kuramlarıyla ve akımlarıyla olmuştur. Birçok çağdaş mimar, kentsel tasarımın çeşitli uygulamalı ve kuramsal kavramların gelişmesinde aktif rol oynamıştır. Gençel'e göre mimarların kentsel tasarıma katkısı, genellikle, bina cepheleri ve grupları, yarı kamusal mekânlar, koruma, kıyı bandı gelişimi, cadde düzenleri gibi uygulamalarda görülmektedir.

Peyzaj mimarlığı, çevresel tasarım kapsamında 19. yy.'da kentsel büyümenin ve gelişmenin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerine yanıt olarak gelişmeye başlayan yeni bir disiplindir. Peyzaj mimarlığı, kentsel tasarım sürecine; kentin park, açık alan, meydan, yaya bölgesi gibi bölümlerini ya da kent bütününü kapsayan kentsel açık ve yeşil alan sistemi konularında katılabilmekte, toplumun yapılarla ve üzerinde yaşadığı peyzajla olan etkileşimini tasarım ortamında sağlamaktadır. Strüktürel ve kentsel mekan ilişkilerini kentsel tasarım ortamında bütüncül bir yaklaşımla ele alan bir meslek

disiplini olan peyzaj mimarlığı kentsel mekanda yaşanabilirliği arttırarak kentsel tasarım sürecini doğrudan yönlendirebilecek niteliktedir (Ter 2002). Kentsel peyzaj tasarımı, peyzaj tasarımı sürecinin alt başlıklarından biri olarak kentsel boyutta yapılan peyzaj tasarımı çalışmasıdır.

Kentsel tasarım kavramının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde en etkili disiplinlerden biri kent planlamasıdır. 20.yy.'da kent planlamada sosyo-ekonomik düşüncelerin gelişimine ve 2. dünya savaşından sonra politik yaklaşımlara başlı olarak kentsel tasarımın önemi kavranmış, tasarım fikri pek çok kent plancısının ana teması haline gelmiştir. Kentsel tasarım çalışmalarında kent plancıları, mimar ve peyzaj mimarının aksine, özellikle kentsel mekânda kamu sektörünün katılımı, kamu yararı, kamu güveni, uygulama ile ilişkisi ve geleceğin vizyonunun şekillenmesi ve değerlendirilmesi konularında odaklanmışlardır (Ter 2002).

Kentsel tasarım bu üç meslek disiplinin yanında ulaşım mühendisliği, sosyoloji, psikoloji, politika, coğrafya, ekonomi, hukuk, kamu yöneticileri, endüstri ürünleri tasarımcıları gibi meslek insanları sayesinde daha yaşanabilir kentler yaratmaktır.

2.3.1 Ölçekler ve meslekler arası ilişkiler

Son yıllarda "Kentsel Tasarım" projeleri çoğalmıştır. Kentsel tasarım çalışmalarına birincil olarak katılan meslek disiplinleri arasındaki ilişkiler üzerinden karşılaştırmalı olarak anlatılan başlığının ele alınma nedeni, kentsel tasarım çalışmalarında disiplinler arası çalışmanın dinamik ve yaratıcı bir öğrenme süreci olduğudur (Erten vd. 2005).

Kentsel tasarım çalışmalarını mimari tasarım çalışmalarından ayıran en belirgin özellik, proje alanı tanımıdır. Mimari çalışmaların hemen hemen tamamında, verilen mimari programın, belirlenen arazi sınırları içinde çözümü beklenir. Kentsel tasarım çalışmalarında ise proje alanı sınırı vardır, ama önerilen projelerin sadece bu sınırlar içinde değil, daha üst ölçeklerde de mekânsal çözümler getirmesi ve daha karmaşık mekânsal problemlere fikir sunmuş olması beklenir.

Kentsel tasarımda, bir binanın işlemesi / çalışması probleminin üstüne, bir kentsel mekanın işlemesi / yaşaması problem eklenmektedir. Dolayısıyla, her biri farklı problemler barındıran, farklı ölçeklerde, ama birbiriyle ilişkili mekansal problemler bütünüyle karşı karşıya olunmaktadır. Ayrıca, çoğu kentsel tasarım çalışmasında, proje alanı tanımına ek olarak, daha geniş ölçekte projenin yakın çevresini içine alan etki alanı sınırı verilip, bu çerçevede de çözüm önerileri beklenmektedir. Böylece, mimari tasarım çalışmalarında sadece yapı adası olan düşünme sınırları, kentsel tasarım çalışmalarında büyüyerek daha kapsamlı ve karmaşık bir hale dönüşmektedir (Erten vd. 2005).
Mimari proje çalışmalarından farklı olarak kentsel tasarım çalışmalarında farklı problemler söz konusu olabilir:

- Alanın mülkiyeti,
- Proje etaplanma ihtiyacı,
- Aktörden aktör"ler" e geçiş,
- Yaşayan mekânlar için zaman kurgusu.

Formdan çok karmaşık problemler bütününe dair tutarlı çözümler getirmek ve işleyen mekanlar önermek, en az üretilen mekanın formu kadar ön plana çıkmaktadır.

Kentsel tasarım çalışmalarının, çözüm üretilmesini bekledikleri problemlerin çeşitliliğinden ötürü kent planlama ve mimari ölçeklerin ara kesitinde yer aldığı söylenebilir. Böyle bir ara kesit ise sadece bir disiplinin çalışma alanı olarak görülmemelidir.

Bunun bir sonucu olarak da kentsel tasarım projeleri disiplinler arası çalışmaya olanak sağlayan ve hatta onu zorunlu kılan bir alanı tarif etmektedirler. Peki disiplinler arası çalışmadan anlamamız gereken nedir? Bu süreç üç aşamada sunulabilir:

1. Aşama: Dört yıllık mesleki eğitim ve saf meslek insanları
2. Aşama: Birlikte çalışma
3. Aşama: Kentsel tasarımcılar, melez meslek insanlarıdır (Erten vd. 2005).

2.3.2 Peyzaj mimarlığının kentsel tasarım üzerindeki etkinliği

Kentsel tasarım; mimarlık, kent planlama ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin katılım gösterdiği önemli bir eylem alanıdır. Kent planlama ile birlikte birbirini bütünleyen ve yaşanabilir / sürdürülebilir kentsel çevrelerin yaratılmasında etkili bir araç olan kentsel tasarım eylemi, daha açık bir tanımla "Kentsel mekanda fiziksel, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve ekolojik bağlamlarda çok boyutlu, kentsel detay irdeleme ve çözümlemelerini içeren ayrıntılı bir düzenleme yöntemidir". Kent planlama eylemi fiziksel yapının oluşum kararlarını kapsar ve bu niteliğiyle fiziksel yapıyı biçimlendirme eylemi olan kentsel tasarım eylemine girdiler sağlar ve yönlendirir (Bağcı ve Ender 2010).

Hedefi sürdürülebilir kent olan kent planlama ve kentsel tasarım sürecinde ekolojik girdiler eylemi yönlendiren temel altlık ve eylemi biçimlendiren öncelikli öğeler olarak büyük önem taşımaktadır. Gerek altlığın oluşturulması, gerekse kentsel tasarımın bu yönde biçimlenmesinde Peyzaj Mimarlığı disiplininin rolü ve etkisi önem kazanmaktadır. Bir bütün olarak kent ekosistemini, doğayla özdeşleşmiş bir çevreyi, korunmuş doğal, tarihsel ve kültürel mirası önde tutmayan bir planlama ve tasarım eylemini çevre, doğa ve ekoloji bilgi altyapısıyla yoğurma düşüncesine odaklanan Peyzaj Mimarlığı disiplinine büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda, kentsel tasarım sürecine Peyzaj Mimarlığı disiplininin katılım ve etkinliğinin sistematik bir yaklaşımla irdelenmesine çaba gösterilmelidir (Bağcı ve Ender 2010).

Kentsel tasarım ile kentsel peyzaj tasarımı arasındaki belirgin farklardan bir diğeri de KPT'nın kültürel içeriğinin yoğun olmasıdır. Peyzaj tasarımı kentin kültürüne hitap etmelidir. Kentin alışkanlıklarına, sosyo-ekonomik durumuna sırtına dönen tasarımlar kentli tarafından kabul görmeyecektir. KPT projeleri için kültürel ögeler; bitki seçimlerini, gölgeleme elemanlarını, duvar ölçülerini, kapı tasarımlarını, pergola, kaldırım gibi elemanların varlığını veya yokluğunu, renkleri, dokuyu, araç girişlerini, toplanma mekânlarını, geçişleri içermektedir. Değinilen ögeler genel tasarım kriterleri gibi görünebilir fakat uygulama ve ardından detay boyutunda değerlendirildiğinde

kültürel peyzaja ait başlıklar olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Değerlendirme ve tasarım süreci bu şekilde yapıldığında mekana özgün tasarımdan söz edilebilecektir.

Kentsel peyzaj tasarımında, yaşanılabilir ideal mekânlar tasarlanırken, kullanılan canlı ve cansız malzemenin yanında *kent kimliği*ni oluşturan unsurlar da değerlendirilmeye alınmaktadır. Bu bağlamda, kent kimliğinin korunmasına geçmişten gelen kimliğin bugünün yaşamıyla birleşmesine ve gelecek kuşaklara iletilmesine yardımcı olunmaktadır. Özellikle tarihî dokular kentin kimliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Kentsel peyzaj tasarımları ile bu mekânlar hem yenilenerek hem de sağlıklaştırılarak yaşam kaliteleri artırılmaktadır (Çelik ve Yazgan 2007).

2.4 Kentsel Kimlik Kavramının 20. ve 21. Yüzyıldaki Değişimi

Kimlik kavramı, canlılar/nesneler için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslamayı getirir.

Kentler ve mimari ürünler açısından, kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımı içermektedir (Robins ve Morley 1997).

Günümüzde kentler çoğunlukla bir kimliği olmayan, planlama kavramından uzak yaklaşımlarla gelişen yerleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa yaşamımızı geçirdiğimiz bu ortamlar insanların hem bedensel hem de ruhsal yapıları üzerine çok önemli etkilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda insanların gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmiş ve bir kimliği olan kentlerin daha yaşanabilir mekanlar olduğu konusunda hiç şüphe yoktur (Topay ve Gül 2009).

Kentlerin ya da büyük ölçekli kent parçalarının nasıl tasarlanacağı özellikle 20. Yüzyılın başlangıcından buyana, mimarlık ve şehir plancılığının önemli tartışma / ilgi / uygulama alanlarından biri olmuştur. 20. Yüzyılda endüstrileşme sürecinin yarattığı kentlere yığılmanın yanı sıra var olan kent dokusunun ve altyapısının bu yığılmalara gerekli hazırlığa sahip olmaması, çalışan sınıfın daha sağlıklı çevrelerde yaşama taleplerinin

yükselmesi ve sınıfsal ilişkilerde önemli bir talep alanı oluşturması, çağın tasarımcılarını da derinden etkilemiştir. Ayrıca yaşanan 1. ve 2. Dünya savaşlarının yanı sıra Rusya'da doğan ekim devrimi de, yeniçağın yeni cevaplarını aramada Avrupa merkezli kapitalist oluşumun seçeneklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu süreçlerin etkisi ile doğan modernist hareket, tüm geçmişle ciddi bir hesaplaşmaya girişmiş ve bir kopuş önermiştir (Atabaş 2012).

Bu dönemlerde Avrupa'da ve gelişmekte olan dünyada bütün şehirler büyüyordu 1800 yılında Fransa'nın başkentinde 647.000 insan yaşarken 1910 itibariyle aynı şehre tam 3 milyon insan doluşmuştu. Son birkaç yıl içinde Fransa'da, köylü sınıfının tamamına yakını tırpanları bir kenara atmaya, büyük şehrin fırsatlarından yararlanmaya karar vermişti. Hem çevresel hem de toplumsal bir felaket demekti bu (Aslanoğlu 2001).

Aynı apartman katında, bir daire içinde bir sürü aile bir arada yaşıyordu. 1900 yılında Paris'in yoksul mahallelerinde bir tuvalet yaklaşık 70 insana hizmet veriyordu. Soğuk su musluğu büyük bir lükstü. İnsanların yaşadığı yerlerin hemen yakınındaki fabrika ve atölyeler çevreyi dumana, zehirli gazlara boğuyordu. Evlerin kanalizasyon atıkları bahçelere akıyor, çocuklar bu bahçelerde oynuyordu. Tüm şehir kolera ve tüberküloz tehdidi altındaydı. Caddelerde trafik günün her saati sıkışıktı. Akşam gazetelerinde çıkan haberlerde insanların kazalarda kollarını, bacaklarını kaybettiği duyuruluyordu. Kısacası 20. Yy. başında Paris'te hiçte iç açıcı görüntülere rastlanmıyordu. Ünlü mimar, şehir plancısı Le Corbusier şehrin bu durumundan dehşete kapılmıştı. 'Bütün şehirlere anarşi hüküm sürüyor, dünya hastalanmış.' diyordu. Yaşanan kriz öylesine büyüktü ki köklü değişiklikler yapmak, önemler almak gerekiyordu. Le Corbusier'e göre bu değişikliklerin yan etkileri konusunda duygusal davranmaya gerek yoktu. Sonuçta tarihi Paris, tüberkülozun kol gezdiği Paris olmuştu artık (Botton 2009).

Yarının şehri ve şehir planlaması (1925) ve Işıldayan şehir (1933) başlıklı kitaplarında artık geçmişten kopmak gerektiğini söylüyordu Le Corbusier; 'Var olan bütün şehir merkezleri yerle bir edilmeli. Bir şehri kurtarmak istiyorsak o şehrin merkezini baştan inşa etmeliyiz. 'Şehrin kalabalığını hafifletmek için eski, alçak binaların yerine yepyeni

yapılar, yani gökdelenler dikmeliydik. Son dönemde ortaya çıkan betonarme teknolojisi sayesinde devasa gökdelenler inşa etmek mümkündü artık (Botton 2009).

Günümüzde gelinen post-modernist aşama, bu kopuş talebini her ne kadar 'naif' olarak görüyorsa da, talep ve çözüm önerilerinin çapı ve ihtirası halen günümüz kentsel tasarımlarını etkilemektedir.

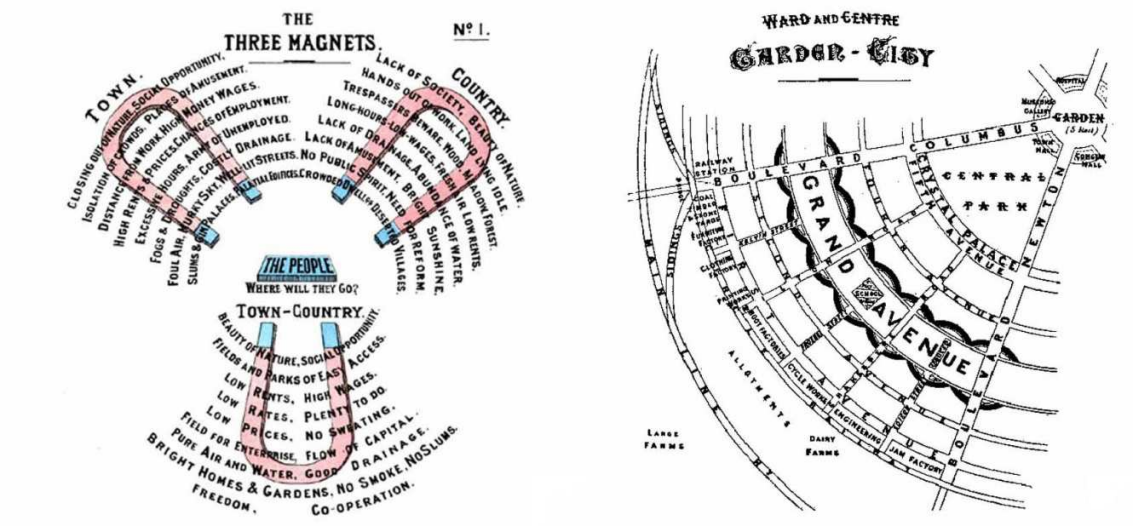
20.yy.'ın başlarında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de durum Avrupa ile benzerlikler göstermektedir. 1927 nüfus sayımında 13,648.000 olan nüfusun %83,7si nüfusu 10 binden az olan kırsal yerleşmelerde, %16,3ü on binden fazla olan kentlerde yaşıyordu. Cumhuriyetin kurulduğu yıl olan 1923'te bu nüfus 12.582.000, 1931 yılında ise toplam nüfus 14.850.000 yükselmişti. Kırsal kesimde 11.822.000 kişi, kentlerde 3.028.000 kişi yaşamaktaydı. 1913'de Osmanlı imparatorluğunda sanayide çalışan işçi sayısı 16.975dir, bu sayının 1927de 256.655 kişiye, 1933de ise bu sayının 3 katına ulaştığı tahmin edilmektedir (Aslanoğlu 2001).

Sonuçta, içinde bulundukları koşullar farklı olsa da, Avrupa, Rusya ve Türkiye 20. Yüzyıl başlarından itibaren: hızlı kentleşme süratli ve hijyenik sosyal konut yapımı ve buna uygun teknik ve sosyal kentsel altyapı oluşturma sorunlarıyla baş etmeye çalışmışlardır (Atabaş 2011). Avrupa, bu soruna, kentleşmede ulaştığı daha üst düzey bir kentsel doku ve kent kültürü ile cevaplar ararken Türkiye bu deneyimlerden faydalanmaya çalışan daha edilgen bir entelektüel/teknik kadro ile çözümler aramıştır. 'gelişmiş ve gelişmekte olan ülke farklılıkları bu süreç boyunca gözlemlenmiştir (Aslanoğlu 2001). Bu çerçevede; Avrupa ve Rusya merkezli çözümler şu ana akslarda cevaplar oluşturmuşlardır:

- Bahçe şehir
- Modernizm
- Rus deneyimi
- Team – ten
- Yeni kent
- Marka kentler, ikonik yapılar

2.4.1 Bahçe şehir

Ebenezer Howard (1850 – 1928) 19. Yüzyıldaki sağlıksız yaşama ve çalışma koşularından etkilenerek 1902 de kendi bakış açısıyla yeni bir yaşam biçimi bir ütopya tarihlediği ‘ Cities of Tomorrow’ (Yarının Şehirleri) kitabını yayımladı. Bu kitabıyla birlikte dünya literatürünü etkileyen ‘Garden City’ (Bahçe Şehir) kavramını da ortaya koymuş oldu. Bahçe şehir konsepti insanın doğayla iççice ve uyumlu şekilde yaşamasını temel alıyordu. Ebenezer Howard bahçe şehir konseptiyle kentin ve kırın en iyi özelliklerinin küçük bahçe şehirlerde birleşmesi gerektiğini ve her yerleşimin çevresinde kendi yeşil bantını oluşturması gerektiğini ortaya koymuştur. Doğru zonlama ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi konusunda da öncü olmuştur (Anonymous 2010a).

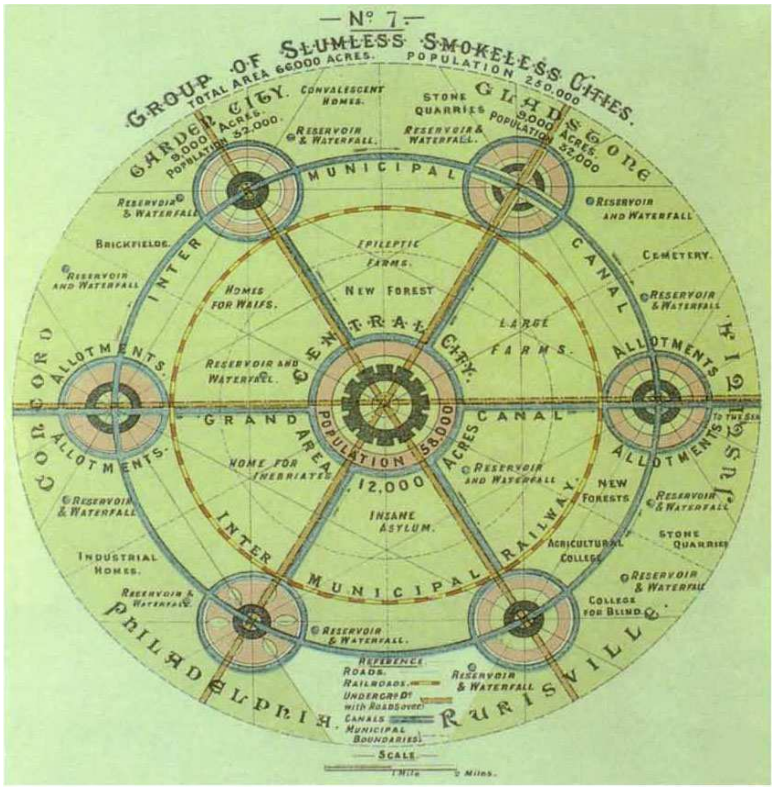

Şekil 2.2 Howard’ın 3 mıknatıs diyagramı ve şehir kurgusu (Anonymous 2010b)

3 mıknatıs diyagramında Howard, kentin çalışma ve sosyal avantajları ile kirin doğal güzellikleri ve sunduğu sağlıklı çevrenin birleşmesiyle yeni bir yerleşim düzeni olan bahçe şehirler’ oluşturulmasını şemalaştırmıştır (Fishman 1946).

Howard’ın ideal ‘bahçe şehri’ 32.000 kişilik, 2400 hektarlık bir alan tarifliyordu. Plan yoğun bir yapılaşma ve geniş açık yeşil alanlar öngörüyordu ve 6 ana bulvar etrafında

oluşturulmuştu. Bahçe şehir kendi kendine yetebilen şekilde tasarlanmıştı ve nüfusu belirtilen miktarı aşması durumunda yeni bir bahçe şehir kurulması önerilmekteydi. Bahçe şehirlerin birbirine taşıt yolu ve demiryolu ile bağlanması da gerekmekteydi (Anonymous 2010e)

Şekil 2.3 Howard'ın ideal bahçe şehir planı (Anonymous 2010d)

Howard'ın ortaya koyduğu bahçe şehirler iyi tasarlanmış konutlardan oluşmaktaydı. Konutların arka bahçeleri, ağaç sıralarıyla çevrili bulvarlara çıkmaktaydı. Temiz ve sağlıklı çalışma alanlarının yani sıra, hoş ve sağlıkla bir çevrede yaşama, çalışma ve rekreasyon alanları da sunulmaktaydı (Anonymous 2010a).

1903'te ilk bahçe şehir örneği Letchworth, İngiltere'de uygulandı (Şekil 2.4 - 2.5). Bu yerleşimde ilk kez topraktan sağlanan rant kentin gelişmesi için geri ödenmekteydi (Fishman 1946).

Şekil 2.4 İlk bahçe şehir örneği, çizgisel yeşil alanların yeşil parklarla buluşması (Anonymous 2010a)

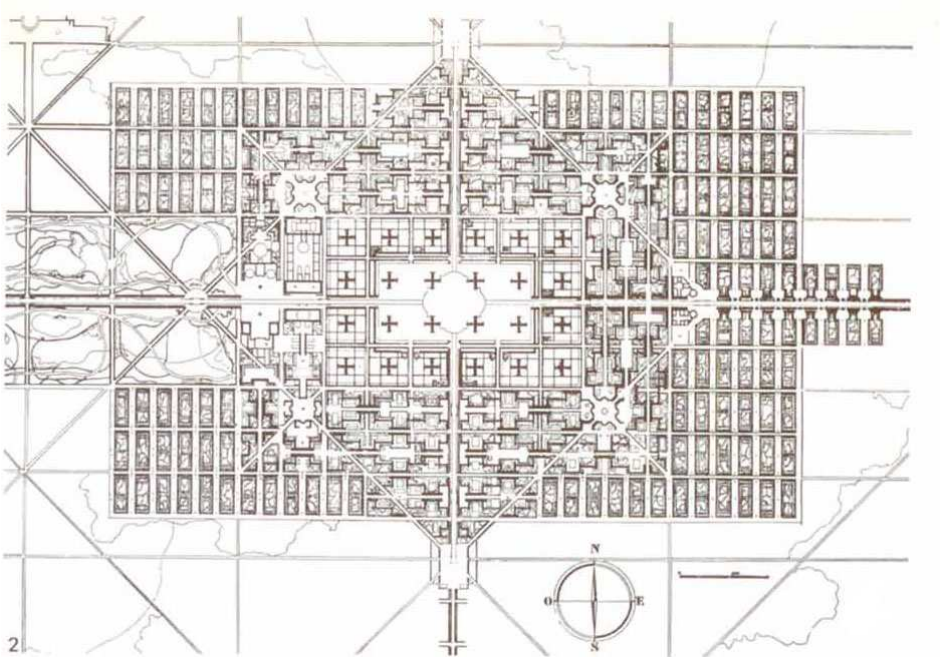
Şekil 2.5 İlk bahçe şehir örneği – Letchworth, İngiltere (Anonymous 2010a)

2.4.2 Modernizm

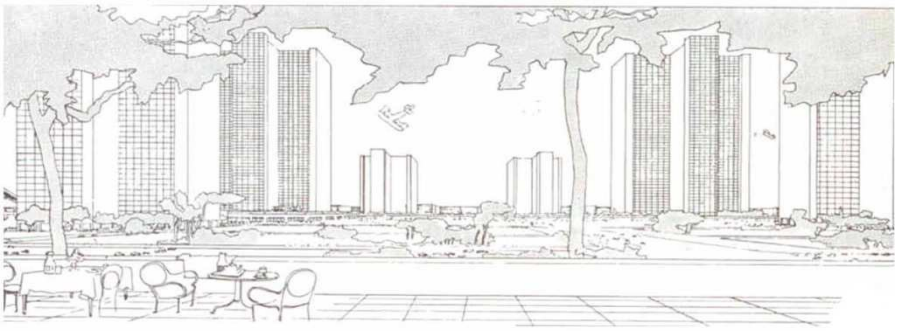
Bu başlık altında; mimari açıdan klasik düşünceyi reddederek; modern düşünce / modern çizgi anlamına gelen modernizm akımının en büyük tasarımcılarından, Le Corbusier'in iki kentsel çalışması sunulmuştur.

a. 3 milyon kentli için şehir planı, 1922 (Le Corbusier)

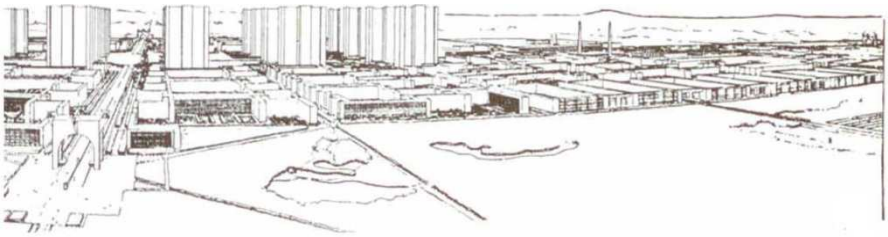
Lé Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı bu planda (Şekil 2.6) şehir merkezleri için trafikte daha az sıkışıklık, arttırılmış yoğunluk, geliştirilmiş ulaşım ve daha çok düzenli yeşil alan önerilmiştir. Gökdelenler ofis binaları olarak tasarlanmıştır. Müzeler, şehir konseyi ve benzeri önemli kamusal aktiviteler şehrin batı bölgelerine yerleştirilmiştir. Bu bölgelerin ileri kısımlarında İngiliz tarzı (English-Style) bir park yerleştirilmiştir. Merkezde her birinde 10.000 ile 50.000 çalışan barındırabilecek, 24 adet gökdelen bulunur. Konut adaları 600.000 kentli barındırabilecek şekilde avlulu sistemlerle kurgulanmıştır. 2.500.000 kentli için ise bahçe şehirler (garden-city) önerilmiştir. Bu yüksek nüfus yoğunluğu sayesinde şehir içi uzaklıklar minimuma indirilmiş ve iletişim hızı artırılmıştır (Boesiger 1992).

Şekil 2.6 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı plan (Boesiger 1992)

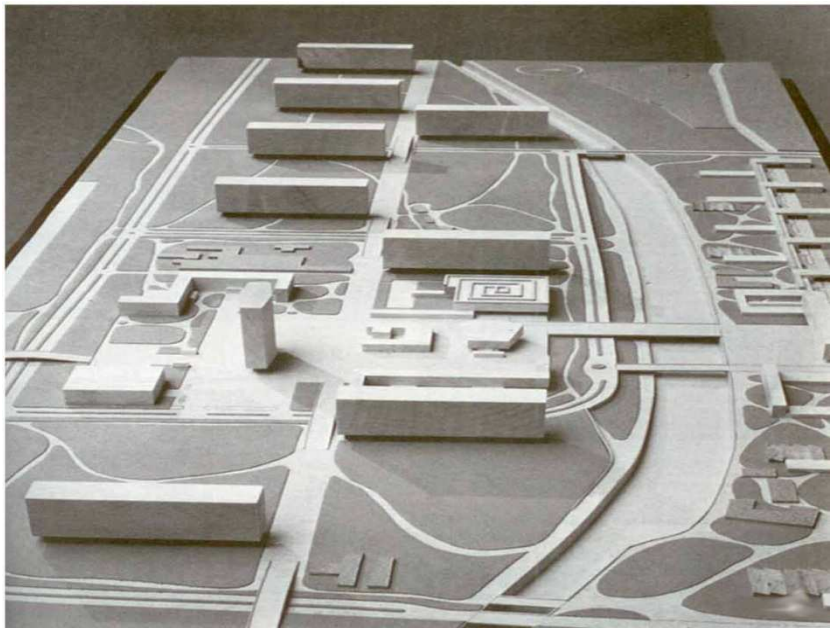

Şekil 2.7 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı planın perspektifi 1 (Boesiger 1992)

Şekil 2.8 Le Corbusier'in 3 milyon kentli için hazırladığı planın perspektifi 2 (Boesiger 1992)

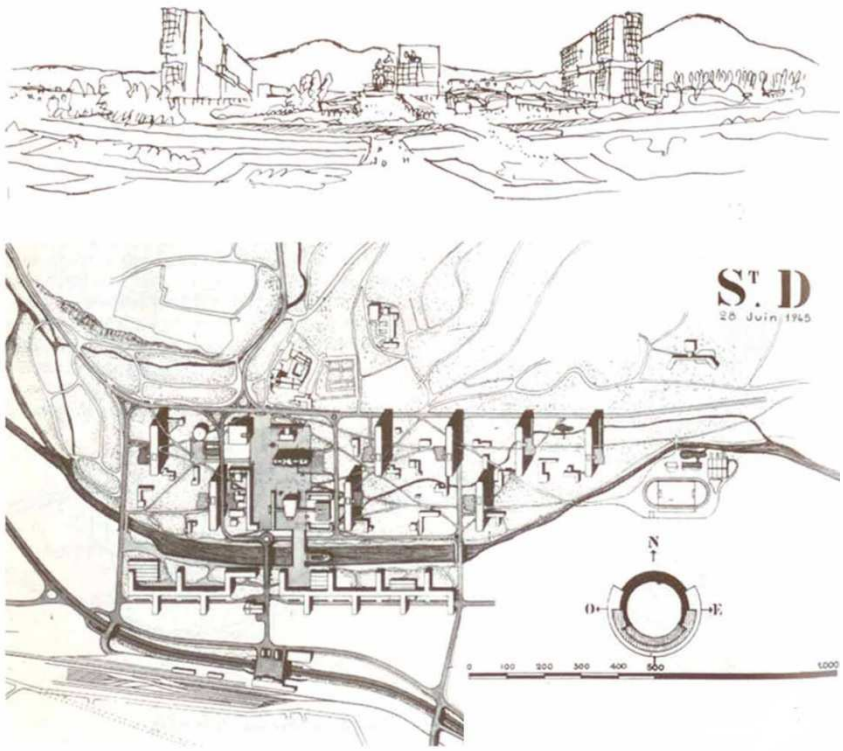
b. Saint-dié şehri için kentsel gelişim şeması, 1946, Le Corbusier

Şekil 2.9 Le Corbusier'in 3 milyon nüfuslu kent önerisi, maket (Boesiger 1992)

Saint-dié 2.dünya savaşı sırasında yok edilmiş bir şehirdir. Meurthe nehrinin sol kıyılarında Lé Corbusier'in alan için önerdiği kentsel gelişim şeması "yeşil fabrikalar"

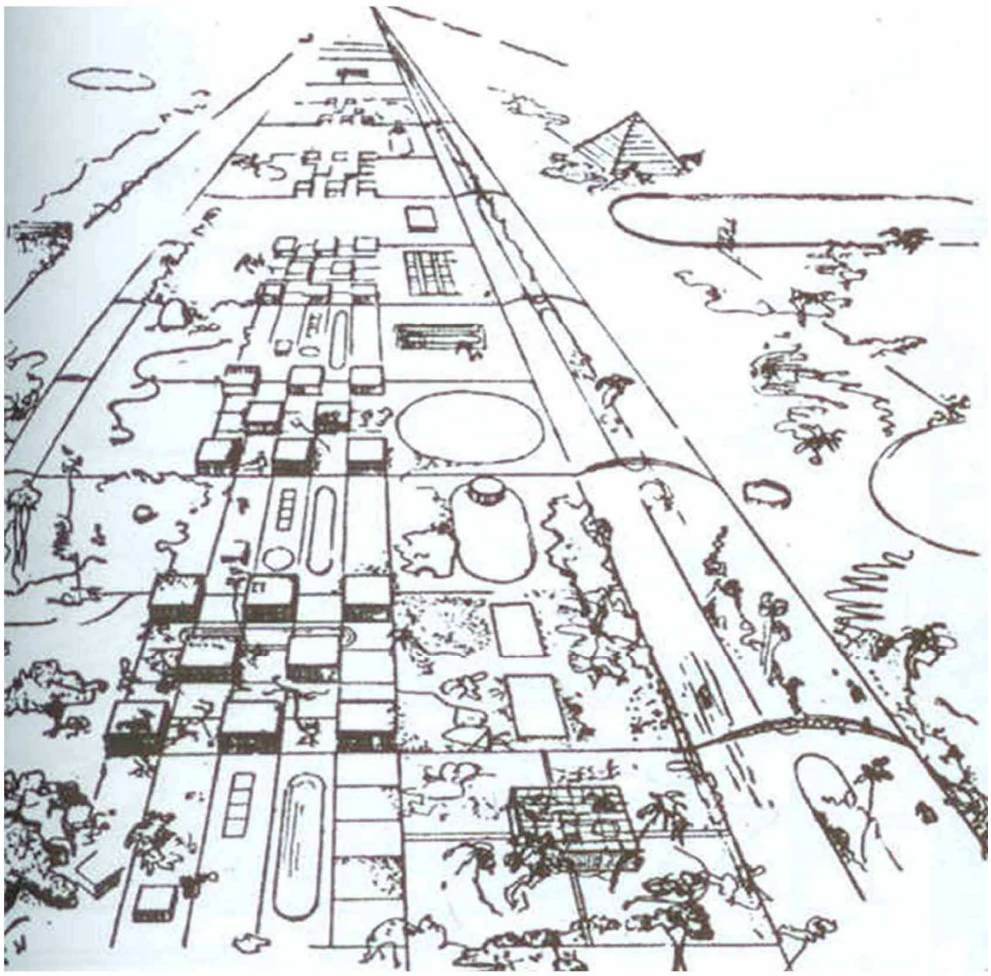
adı altında endüstriyel yerleşimlerin gelişmesini öngörür. Nehrin diğer yakasında ise 10.000 kişi için 5 adet konaklama ünitesi düşünülmüştür. Şehrin kalbinde belediye binası, kaymakamlık, ofisler, turistlere özgü aktiviteler, kafeler, kültürel binalar, müze vb. Fonksiyonlar barındıracak bir kamusal bir merkez yaratılacaktır. Bu merkezin arkasında ise bir katedral bulunacaktır (Boesiger 1992).

Şekil 2.10 CIAM'ın kent planı gridal ve bölgelemeye dayalı kent planlaması mantığı (Boesiger 1992)

2.4.3 Rus deneyimi

Bu başlık altında, Avrupa ve Amerika'daki kent planlama – tasarım çizgisini farklı bir noktada kesen ve sürecini kendi iç disiplinlerinde işleten Rusya'nın kentsel tasarım mantığı Leonidov Magnitogorsk Yarışması örneği üzerinden sunulacaktır. Değişkenlik oluşturmak üzerine kentsel tasarım, bu yarışmanın temel anlayışıdır (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Değişkenlik / kütle yerleşimi perspektifi (Khan ve Magomedov 1983)

Sovyetler Birliği'nde özel mülkiyetin ortadan kaldırılması ve sosyalist ekonominin planlı yapısı, kentsel planlama projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına olanak vermiştir. Bu dönem kentsel ve mimari tasarımlarda sosyalist yerleşim dokusu ve kentsel planlama konsepti hissedilmektedir.

a. Rusya ve Bahçe-şehir kavramı

Ebenezer Howard'ın bahçe şehir tasarımı Sovyet'in ilk yıllarındaki kent planlama tecrübelerini de oldukça etkilemiştir. Bahçe şehir akımından etkilenen akımlar Rusya'da ekim devriminden bile önce ortaya konmuştur. Sovyet planlama teorileri bu akıma adapte olmuş mimar ve plancılar tarafından içinde her şeyi barındıran yerleşimler,

büyük bahçe şehirlerden banliyö ve köylere kadar, tasarlanırken üç ana başlık göz önünde bulundurulmuştur.

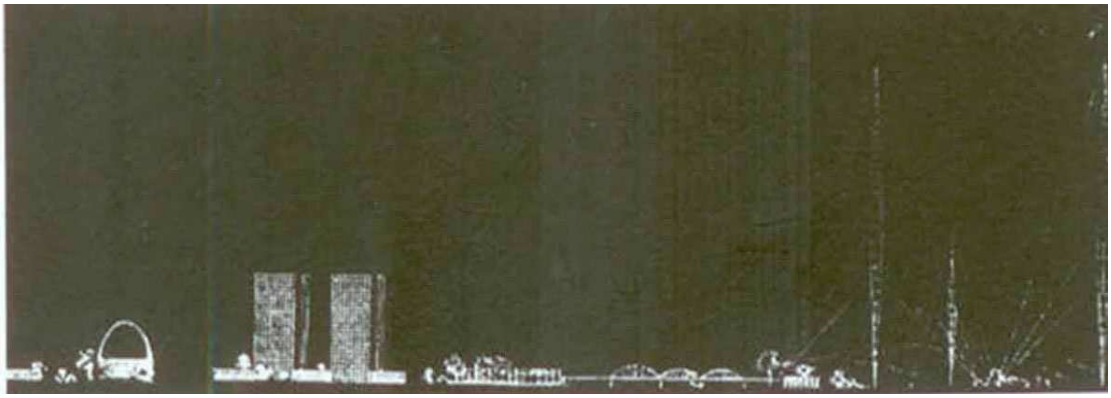
Bunlar;

- Mimari plan
- Sağlık ve Hijyen
- Toplu Servis Sunumu' dur.

Bu akımdan etkilenen Rus mimarlardan Semenov da, bu bağlamda 3 temel önerme oluşturur;

- Şehirlerdeki yeşil alanların arttırılması,
- Yerleşmeleri küçük tutmanın avantajları,
- Kısa binaların verimliliği (Khan ve Magomedov 1983).

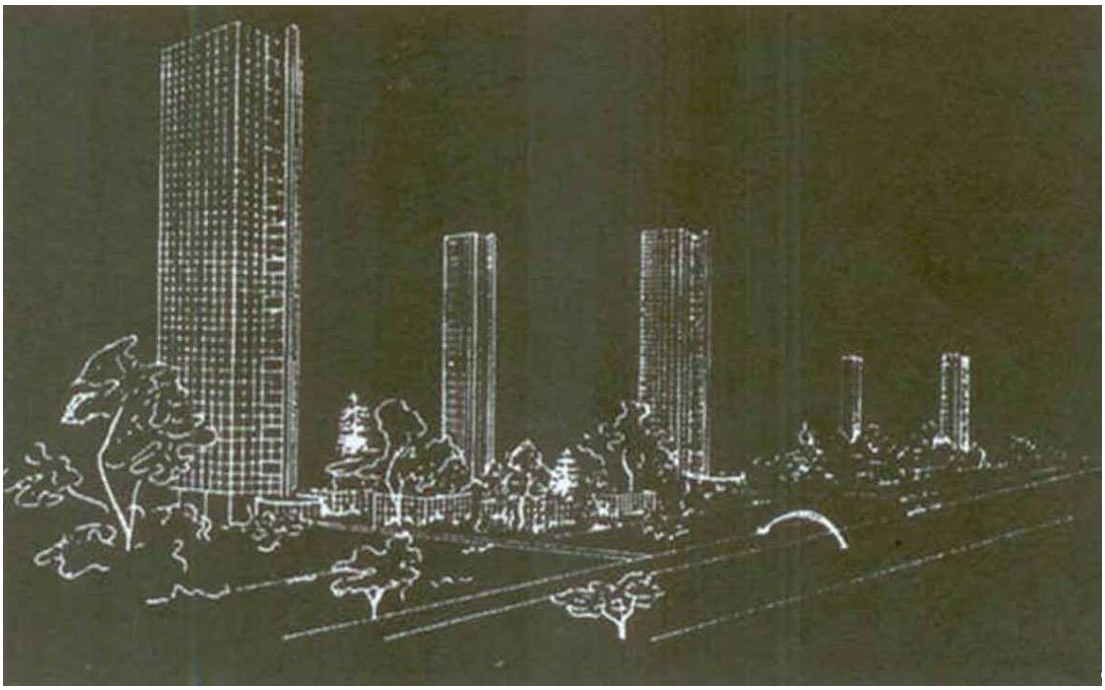
Bahçe şehir kavramının bir diğer avantajı da estetik avantajlar sağlaması, kentin doğal güzelliklerini barındırması olarak ortaya konmuştur. Bu akımın en önemli sorunsalı kent ve kır ayrımının nasıl korunacağıydı bunun çözümünü ise Howard birleşik küçük işçi kentleri ve bu kentleri saran tarımsal alanlar olarak tasarlamıştı. Bu tasarı kapitalist bir toplumda ortaya çıkmış olmasına rağmen komünist kentin bağımsız çekirdeğini oluşturmuştur (Atabaş 2011).

Şekil 2.12 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, 1930, kentten bir kesit (Khan ve Magomedov 1983)

1928 ile 1932 arasında ilk 5 yıllık kalkınma planları öncülüğünde SSCB'de 200 yeni endüstriyel ve 1000 tane de tarımsal yerleşim oluşturulmuştur. 1930'larda ikinci 5 yıllık

kalkınma planı üzerine tartışmalar sürdürülürken, yeni dönem için, kent planlama ve tasarımı konularında yarışmalar açılması başlanmıştır.- market bahçesi - mandıra ve tarım uygulama alanları, 1930'lardaki bu yarışma ve tartışmaların sonucunda ortaya çıkan konseptler Sovyetler Birliği'nde uygulamaya başlanmıştır (Khan ve Magomedov 1983).

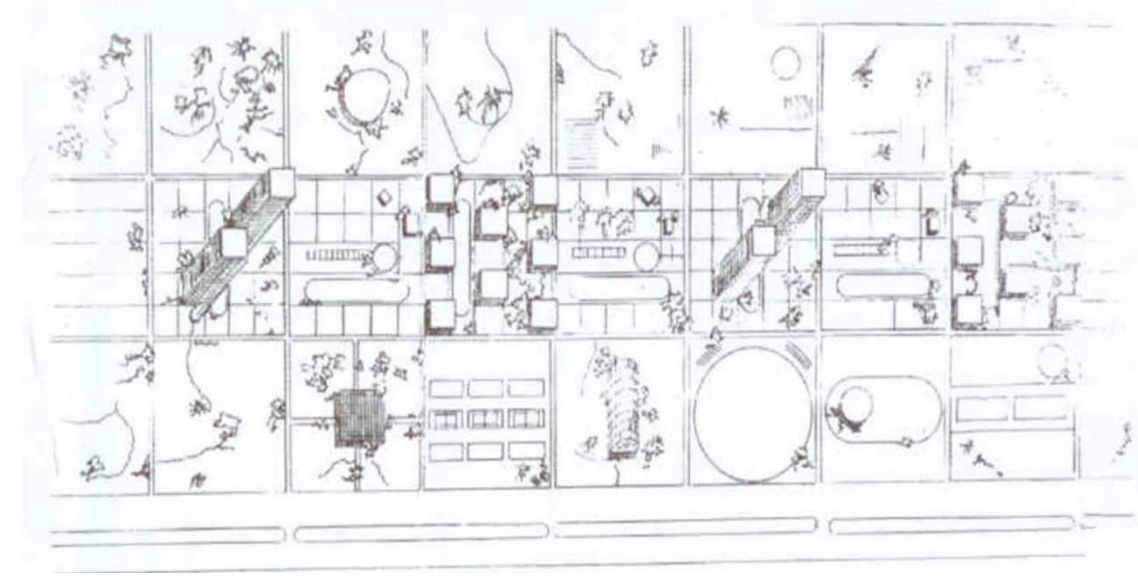

Şekil 2.13 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, kente aksonometrik bakış (Khan ve Magomedov 1983)

Birinci 5 yıllık gelişme planının temel sorunları yaygın kentler oluşturması, kent ve kır ayrımını çözümleyememesi, gündelik hayattaki rutinlere etkisi ve özellikle küçük bahçe şehirlerin göç ile birlikte hızla artan nüfus için artık yeterli gelmemesi olarak ortaya konulmuştur (Khan ve Magomedov 1983).

Bunun yerine önerilen ise daha kompakt yerleşim alanlarının ve içerisinde yer alacak büyük konut komplekslerinin toplu geliştirilmesi olarak gösterilmiştir. Bu tür yerleşim birimlerinin ülke çapında yerleşim sistemlerini örgütlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu ikinci akımın özellikle ele aldığı konu, toplu konutların bahçe şehrin tekil konutlarının yerine geçmesi gerektiği ve bu toplu konutların kamusal hizmetlerle (kamusal ve kültürel merkezler) yakın ve organik bir ilişki içerisinde olması gerektiğidir. Bu akımla bağımsız tekil işçi yerleşmeleri yerini mahallelere bırakmıştır (Atabaş 2011).

Ayrıca değişik konut kombinasyonlarının lineer yerleşme düzeninde, ızgara plan üzerinde dağılımı önerilmiştir (Şekil 2.14).

Şekil 2.14 Leonidov Magnitogorsk Yarışması, 1930, perspektif (Khan ve Magomedov 1983)

Moskova kenti için yapılan yarışmalar sonucunda yeni bir akım olarak "yeşil şehir" kavramı ortaya çıkmış ve Moskova'nın artan nüfusunun merkeze uzanan koridorlar üzerindeki banliyö mahallelerinde yaşamaları öngörülmüştü. Bu mahallelerden birinde 100.000 kişinin oturacağı ve yeşil koridorlarla, iççice pilotiler (kolonlar) ile yükseltilmiş, altlarında geçişlere olanak veren küme halinde konutlar olarak inşa edilmeleri öngörülmüştür. 1930larda ortaya konan bir diğer gelişme şeması ise çizgisel ve koridorlar halindeki gelişmedir (Khan ve Magomedov 1983).

Örneğin Miliut'in paralel koridorlar halinde gelişme için şöyle bir zonlama önermiştir; Demiryolu hatları - üretim ve toplumsal aktivite alanları- eğitim alanları - otoyolu ayrıştırmak için yeşil bantlar - konut alanları - parklar - market bahçesi - mandıra ve tarım uygulama alanları, 1930'lardaki bu yarışma ve tartışmaların sonucunda ortaya çıkan konseptler Sovyetler Birliği'nde uygulamaya başlanmıştır (Khan ve Magomedov 1983).

2.4.4 Team – Ten

CIAM (Uluslararası Modern Mimarlık Komisyonu) 20.yüzyilin ilk yarısında (1928-1956) ortaya çıkan modernizm akımının mimari yansımalardaki basarisini sağlamlaştırmak adına kurulmuş bir organizasyondur.

Team ten 1953'te modernist akımın temel sahiplenicilerinden CIAM'ın bir kolu olarak ortaya çıkmıştır, bir anlamda da 1950'lerdeki şehircilik alanında karşıt tartışmaları başlatan kuruluştur. Temel kaygı 4 ana fonksiyon*; değişim ve gelişim, mobilite ve kimlik* arasındaki ilişkileri içermektedir (Avermaete 2005).

Sosyal bilimlerin, 1920'lerde ortaya konan biyolojik ihtiyaçlar kavramının ve materyalist normların eleştirisi olarak 'kimlik' 'topluluk' ve 'mahallelilik' kavramlarını ortaya koyması, Team Ten'in CIAM içerisinde ortaya koymaya çalıştığı bakış açısını büyük ölçüde etkilemiştir. Örneğin Dubrovnik'teki kongrede ortaya konan kavramlar: mobilite, küme, büyüme, değişim, kentleşme ve çevre olmuştur. Mobilite sadece yaya ve taşıt hareketi olarak değil sosyal yönüyle de ele alınmıştır. Toplulukların göç hareketleri, geçici yapılar ve üretimdeki yeni süreçler bu Kongre'de tartışılmıştır.

Team Ten'in yaklaşımı kentsel durumun bazı yönlerine karşı çıkmak üzerine değil farklı yönlerini eş zamanlı olarak benimsemek üzerine kuruludur. Amaç, mimarlığın mekânsal ve sosyal yanları arasındaki bağlantıları her ikisinin de özerkliklerini koruyarak kurmaktır.Team - Ten kentin yapısının sadece geometri üzerine değil içerisindeki insan aktiviteleri ile oluşması gerektiğini ortaya konmuştur. Yapılı çevrenin bu tür bir sosyal çerçevede tartışılması Team - Ten'in CIAM içerisinde neden olduğu epistemolojik (bilgi felsefesi) değişimin özünü oluşturmaktadır (Avermaete 2005).

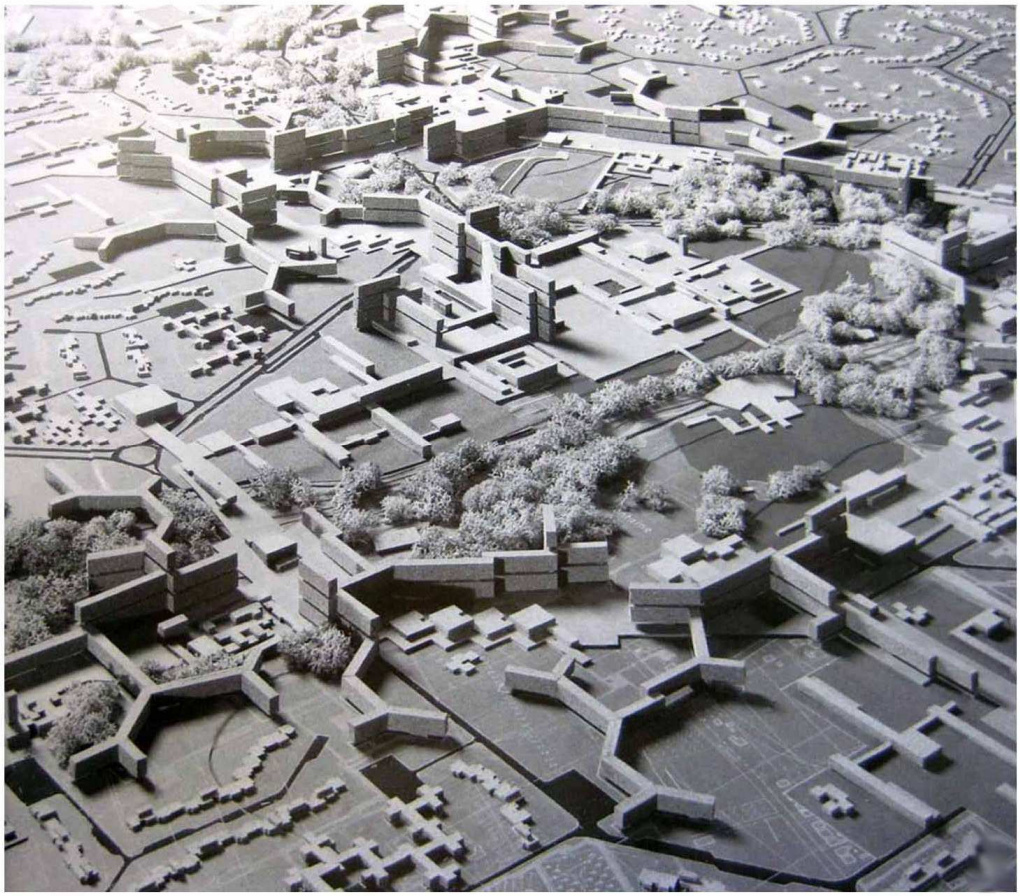
Team - Ten farklı mimari gelenekleri aynı anda var olan paradigmalar olarak tanımlamış ve bunun mimari bilgi zenginliğinin temelini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Karmaşık yapılı çevre gerçekliğinin de sadece bu farklı paradigmaların üst üste konarak analiz edilebileceğini ve algılanabileceği savunulmuştur. Ortaya konulan

bu ‘ayni anda var olma’ yaklaşımı; ‘ince bölgeselcilik’, ‘neo-rasyonalizmin belirtileri’ ‘popülist eğilim’ olarak nitelendirilmiştir (Avermaete 2005).

a. Team - Ten (1960 – 1961) Le Mırail Deneyimi

Le Mirail Toulouse Kenti’nin 200,000 kişilik nüfusunun yanında ekstra 100,000 kentliyi de kapsar. Bu muazzam konut alanı ve altyapı program, kentsel gelişimin zaman içerisinde yapılanması sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Toulouse kentsel tasarımı için yapılan yarışma “ kökten, kümeye“ ilkesine dayanıyordu. Yarışmaya, diğer yarışmacılar ortogonal tasarım şemaları getirirken, Candilis-Josic-Woods köklerin izinden giden ve kentsel tasarım yapılanması için bunu kabul eden bir şema önerdi. Toulouse projesinin en ilginç tarafı ise daha önce “Team - Ten” katılımcılarından bazılarının da belirtmiş olduğu “Kök” konseptinin ortaklık tarafından açık ve kesin bir şekilde kritiklerinin formulize edilmesinin çalışılmasıydı. Bu bağlamda “Kök” sadece kavramsal çizgisel bir yapı mıdır?, yoksa iz takibi midir? soruları oluşmuştur (Avermaete 2005).

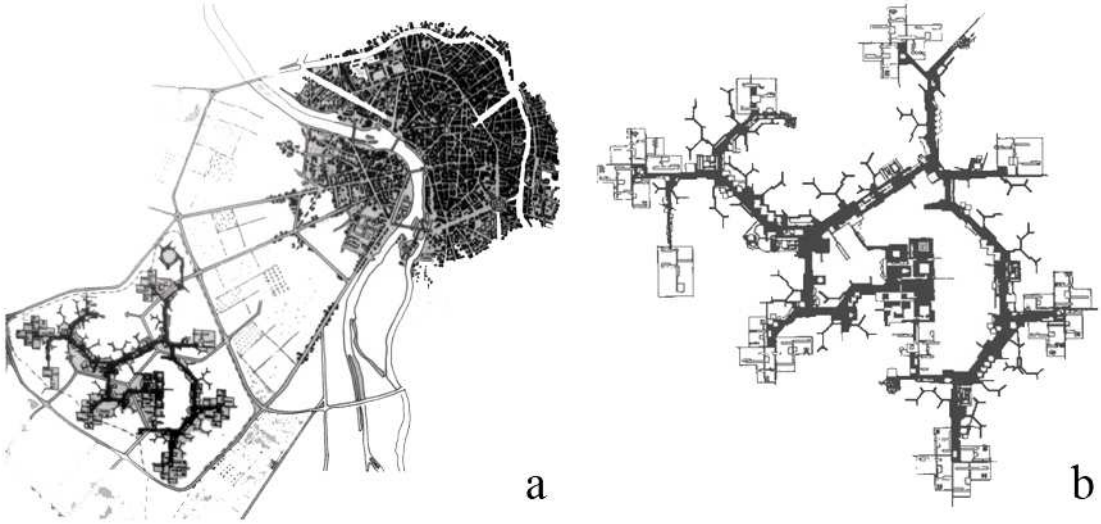
Bu soruların cevabı Candilis - Josic - Woods tarafından Toulouse-Le Mirail Yarışması sırasında tasarıma işlenmiştir. Woods Royuamont’taki toplantıda bu icadı “bir çeşit planlama yönetmelikleri” olarak adlandırmış, ortaklık “Kök”lerin izlediği yolun arazinin yeşil strüktürüne uygun bir şekilde şekillenmesini öngörmüştür. Buna bağlı olarak da Toulouse “Kök” planı şekillenmiştir. Toulouse - Le Mirail’deki arazi aralarında bulunan eğim ile birbirinden ayrılmış, kuzey-güney yöneliminde iki parçadan oluşmaktadır. Bu toprak dolgu ve doğu-batı yönlerinde giden akarsu bölümünün, bir park olarak düşünülmesi istenmiştir. İşte Candilis - Josic - Woods’un “Kök” tasarımlarında temel olarak aldıkları şey de bu yeşil, coğrafi girdilerdir. Bu girdiler boyunca “kökler”, var olan yeşil strüktürünün tanımladığı şekilde onu hem kullanarak, hem de içerisindeki hiyerarşiyi daha da vurgulayarak yayılır. Ortaklık, sokak gibi kentsel elemanların katmanlarını şekillendiren güçlerin temelinde her zaman coğrafi girdilerin mantığının yattığına inanıyordu. Candilis - Josic - Woods’da, bu tarz bir düşüncenin kentsel tasarım ilkeleriyle birleştirilebileceğine inanmıştır (Avermaete 2005).

Şekil 2.15 Candilis, Josic, Woods Grubu'nun projesi, maket (Avermaete 2005)

Bundan dolayı, Toulouse - Le Mirail projesi arazinin elverdiği coğrafi strüktür üzerine temellendirilmiştir. "Kök" başlı başına farklı işlevlerin çizgisel yayılımını sağlayarak, hem konutların oluşumunu sağlamakta, hem de konutlara hizmet vermektedir. Kök, ticari, kültürel ve sosyal aktiviteleri bir yaya yolu üzerinde oluşması ile de biçimlenir.

Araç parkları ve servis yolları, yayaların daha rahat ve serbest hareketlerine imkân verebilmek amacıyla, "Kök"ün yanında çökertilmiştir. "Kök"e entegre olan konutlar çeşitli katmanlarda devamlılığı olan yatay sirkülasyonlarla bağlanmıştır. Havada duran bu sokaklar giriş noktalarındaki asansörlere de bağlantı kurmuşlardı (Avermaete 2005).

Şekil 2.16 a.KÖK planının kent ile bağlantısı, b.kentsel gelişim şeması (Avermaete 2005)

"Kök" teması, kentsel gelişim şemasında minimum tanımlamayla maksimum olasılık önerirken, aynı zamanda kentsel örgütlenmenin tüm katmanlarda eşit bir şekilde gelişmesini temel almıştır. Bütün bu kentsel dünyanın yavaş yavaş büyümesi öngörülmüştür. Ancak bunun belirli bir eş zamanlılıkla, geçitlerin, sokakların ve çevrenin ölçeğine uygun bir şekilde gerçekleşmesi kurgulanmıştır (Avermaete 2005).

2.4.5 1960'lar yeni kent deneyimleri, Milton Keynes örneklemesi

Milton Keynes, 1960lar'da Londra'daki konut sorununa çözüm olarak ortaya çıkan 'yeni kentler' (New Towns) akımının ürettiği en büyük ölçekli yerleşimdir ve Milton Keynes geliştirme kooperatifi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kooperatif, mimari anlamda modernist bir yaklaşıma sahipti ve kentsel planlama anlamında, 'bahçe şehir' ekolünün ilkelerini yeniden ortaya koymayı öngörmüştür (Anonymous 2010c).

Milton Keynes'in 1970'de 65.000 olan nüfusu 2007'de 210.000'e ulaşmıştır. yerleşim banliyöde yeşil bir alt merkez olarak kurgulanmıştır. merkez alanda, ızgara planın doğal veriler ile deforme olması sonucu, farklı büyüklüklerde parseller oluşturulmuştur. Bu

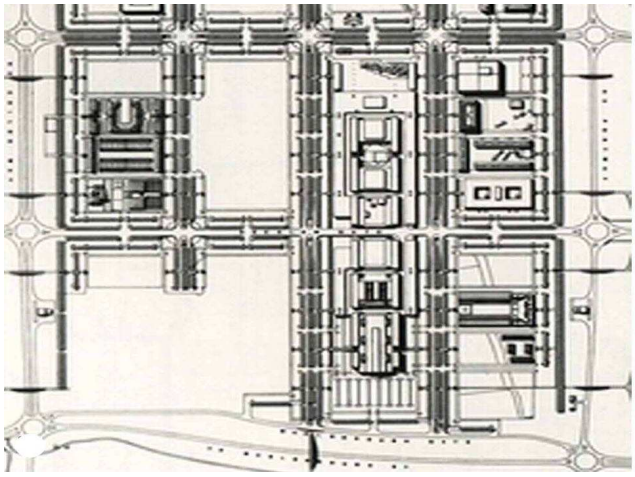
parseller birçok tipolojiye, kullanım ve forma olanak sağlarken tutarlı bir yerleşim planı da sunuyordu. Grid planda modernist düzenleme ile (cul-de-sac) çıkmaz sokaklar etrafında düzenlenen konut alanları bir bütün oluşturmaktadır (Anonymous 2010c).

Şekil 2.17 a.Milton Keynes, kent merkezi, b.konut dokusu (Anonymous 2011a)

Milton Keynes'te sunulan yeni yaşam biçimi çalışma, donatı ve konut alanlarının bir arada ve zengin bir çerçevede sunulmasıdır. Milton Keynes'te; açık üniversite, kulüpler, yerel futbol takımı, halkevi gibi sosyal ve kültürel işlev ve mekânların kamusal hayati aktif hale getirmesi amaçlanmıştır.

Milton Keynes aynı zamanda bir 'orman şehir' olarak planlanmıştır. Yerleşim içerisinde ızgara planı kesen büyük ölçekli yeşil alanlar bulunmaktadır ve yeşil alanlar toplam alanın %20sini oluşturmaktadır. Aktif yeşil alan kullanımlarıyla sosyal hayatin da temelinde bulunmaktadır. Kentte yollar ve konut alanları arasında da yeşil bantlar oluşturulmuştur. Bunun dışında alanda alternatif ulaşım sistemi olarak, bisiklet ön plana çıkarılmıştır ve bütün alanı dolaşan bisiklet yolları belirlenmiştir bu yollara 'kırmızı hatlar' (redways) adı verilmiştir (Anonymous 2010c).

Şekil 2.18 Milton Keynes, konut mekânları planı (Anonymous 2010c).

Henning Larsen, Ralph Erskine, John Winter ve Martin Richardson gibi ünlü mimarların tasarladığı kentsel ikon niteliğindeki binalarda yer verilmiştir. Yerleşimde sunulan farklı sosyal aktiviteler, farklı mesken alanları ve farklı ulaşım türleri ile kullanıcılara tercih hakki sunularak demokratik bir topluluk yaratma amacı da güdülmüştür. Günümüzde ise 210.000 nüfuslu Milton Keynes te temel prensiplerin dışına çıkan plan ya da mimari projeler alandaki konut sahiplerinin güçlü protestolarıyla karşılaşmaktadır (Anonymous 2011b).

2.5 Marka Kentler: İkonik – Sürdürülebilir Kentler / Yerleşimler / Yapılar

1970'lere gelindiğinde dünyada, dört dönüşüm öne çıktı;

- Öncelikle ABD'den başlayarak, finans sektöründe kontrollerin kaldırılması,
- 1960'ların ortasından itibaren, teknolojik gelişmedeki hızlı dönüşüm, ürün bazında buluşlar ve buna uyan bir " teknokrat" elitin dünyanın değişik bölgelerinde var olması,
- "Enformasyon" (medya ve iletişim) sistemindeki dönüşüm, tüketim ve üretimin yeniden bu sistemlere göre yapılanmasının var olan sistemleri sarsması ve "özgürleştirici" etkisi.

- İnsan ve nesnelerin bir yerden bir yere taşınmasının zamanının kısalması ve maliyetinin düşmesi (Harvey 2008).

Bu dönüşüm bir anlamda, " enformasyon" sisteminin etkisinden daha da güçlü etkiler yaratmıştır, yaratmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda; küresel sermaye uluslararası hareketliliğini arttırdı, üretim biçim ve yerleri çok değişken hale geldi. Küresel nüfus hareketleri, göçler çok arttı. Böylece; etnik, ırksal, dini ve kültürel çeşitlilik ve etkileşim, ulus devletlerin kolayca çözebileceği bir konu olmaktan çıktı. Kentleşme, mega-kentlere doğru bir dizi değişim geçirdi ve tüm dünyada sosyal-ekonomik - toplumsal anlamda önemli dönüşümlere yol açacak kadar arttı (Harvey 2008).

Küresel anlamda, ketlerin nüfusu, son 30 yıl içinde iki misline çıktı. Kentlerdeki nüfus yoğunluğu ve bunun planlamadaki anlamı daha önceleri hayal edilemez çaplara ulaştı. Günümüzde, " dikey kentlerden", " karışık kullanımlı kent yapılarından" söz edilir oldu. Küresel düzeydeki, ekonomik-politik-teknolojik-enformatik işleyişte, ulus devletin kontrolünün sorgulanır olması, kent sistemlerinin, özellikle " dünya kentleri" tanımının ortaya çıkmasında etkili oldu. Bölge kentler, dünya ekonomisi etkinliği içerisinde öne çıkmaya başladılar (Atabaş 2011).

Kentler arası yarışma, ulus devlete hem zorlayıcı hem de katkıda bulunucu etkiler yaratmıştır. Bahsedilen gelişme "toprağa bağlı", devletin rolünü de değiştirmiş, devletin düzenleyici sosyal yapısı küresel finans, sermaye tarafından zorlamıştır. Ayrıca küresel nüfusun hızla tırmanması, artan çevre kirliliği ve artık üretim, ekolojik bozulma ve hoyratça bir ekonomik büyümenin, geniş çaplı, hatta küresel ekolojik sonuçları, çevre sorunlarını da çok öne çıkarmış durumdadır (Harvey 2008).

Son olarak; enformasyon akışının hacmi veya milyonlarca turistin geliş gidişi, yerkürenin bir ucundan öbürüne hızlı ve ucuz ulaştırılan objeler, metalar ve teknolojiler, hız ve geçicilik gibi özelliklere sahip yeni bir kültürel yorum evresinin başladığını da işaret ediyor. Bu durumu, sadece küresel bir aynılaştırma (homojenlik) gibi yorumlamak, aşırı indirgemecilik olur. Yeni süreçte, küreselleşmenin, kültürel farklılığın bir meta olarak pazarlanmasından, küresel piyasaların aynılaştırıcı etkisine

karşı geliştirilen kültürel tepkiler ve farklı ya da özel olma iradesine kadar, karşı bir hareket oluşturduğuna dair göstergeler de güçlenmektedir (Harvey 2008).

Günümüzde, "farklı olmak", "farklı deneyimler sunmak" " farklı ortamlar" öncelik alıyor. Bu durum sadece kültürel / etnik anlamda değil, " tasarımsal" anlamda da öne çıkmaktadır.

Sonuçta, Amsterdam, Barselona, Berlin, New York, Petersburg gibi kentler hem kendi reklamlarını yaparak küresel yapıdaki etkinliklerini ve paylarını artırmaya çalışıyorlar, hem de parçası oldukları ulus devlete güç katıyorlar. Bu paradoksal durumun gelecekte ne yöne evrileceği ilginç bir konu olarak önümüzde duruyor (Atabaş 2011).

Bu "marka kentler" veya "marka olmak için tasarım " olgusu tez çalışma alanı için sunulan tasarımlarda; öncelikle yerelden başlayarak, Diyarbakır'ın yakın çevresinde ve daha sonra diğer coğrafi yapılarda etkili olabilecek bir tasarım olgusu olarak değerlendirilmiştir.

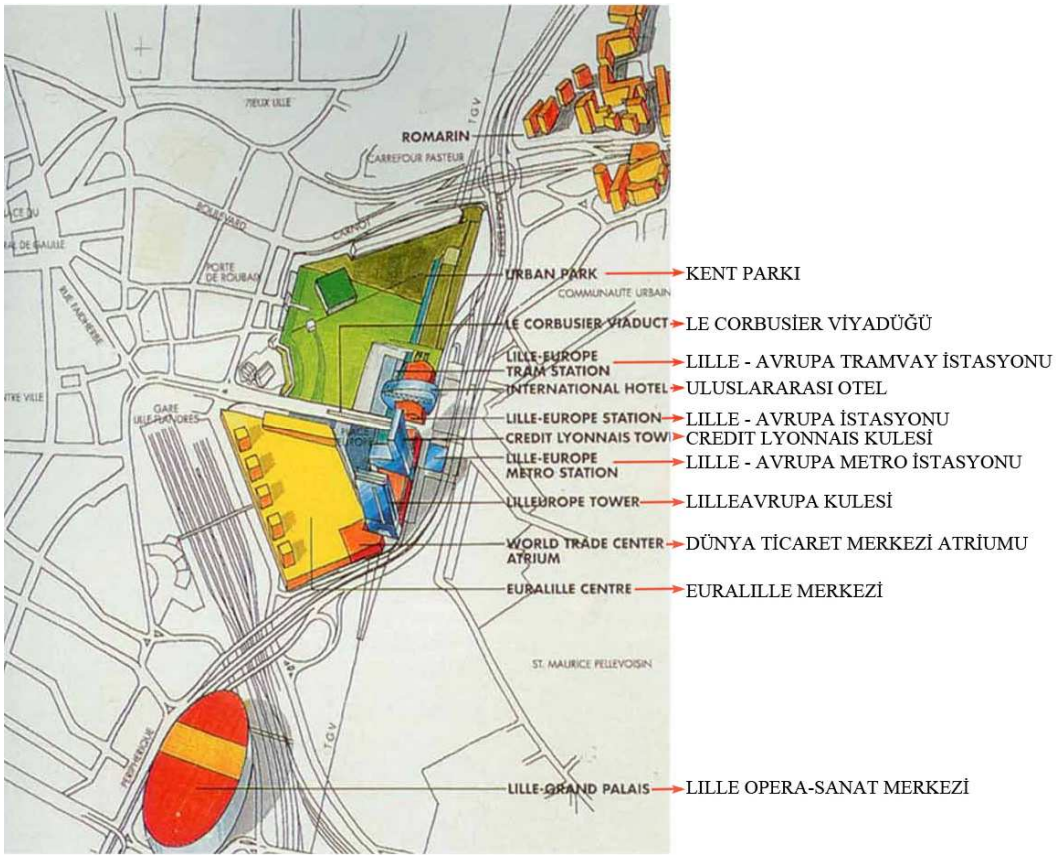
İkonik - sürdürülebilir yapı/yerleşim nitelikleri sayesinde "marka kent" kavramına örnek olan 6 örneğin bu duruma nasıl geldikleri üzerine sosyo-kültürel, ekonomik ve mimari bir derleme;

- Lille,
- Berlin,
- Barselona,
- Münih,
- Flower Tower (çiçek kulesi),
- Zero – Carbon Cities (sıfır karbon şehirler) örneklerini içermektedir.

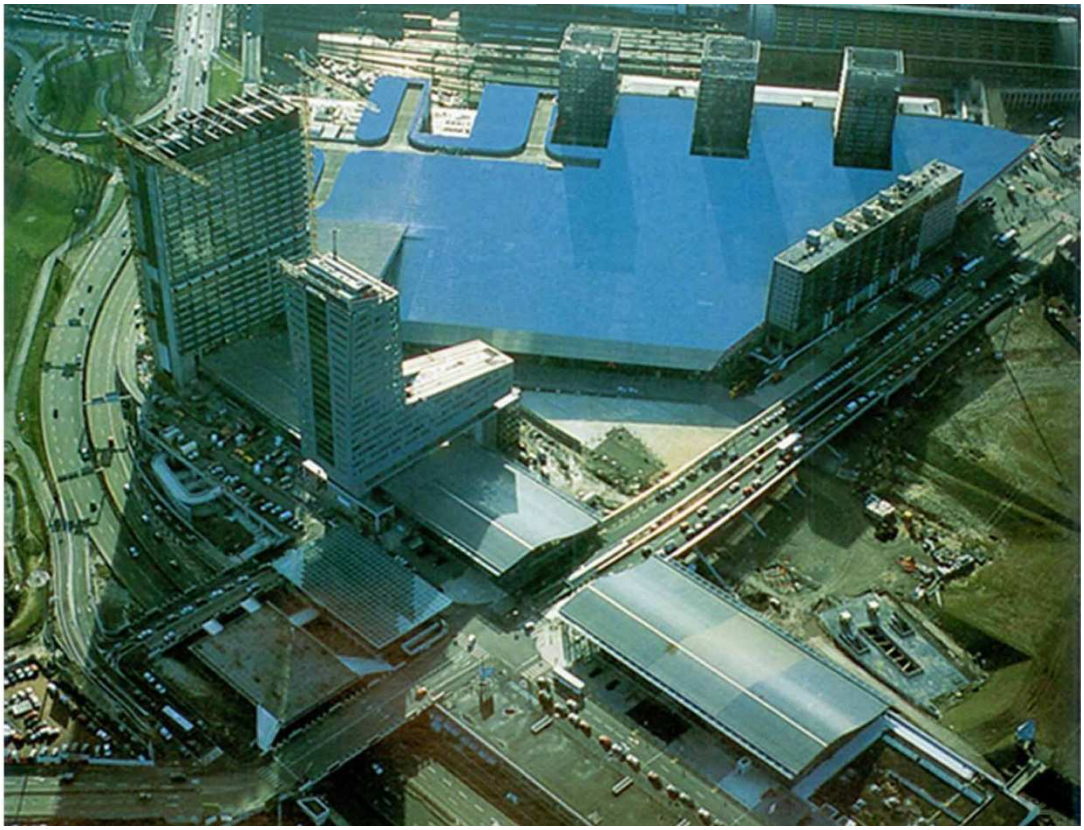
2.5.1 Lille deneyimi

Lille valisi Pierre Mauroy, Euralille projesinin genel başkanı Jean Paul Baietto, prestijli komite başkanı Fraçois Barré ve mimar Rem Koolhaas, Fransa'nın Lille Kentinde meydana getirilmiş büyük ütopik Euralille projesinin arkasında ki beyinlerdir (Roca 1996).

Euralille projesi ilk 1987 yılında, Jaques Chirac'ın Fransa Başbakanlığı'nı yürüttüğü dönemde 800 milyon franklık bir bütçe ayrılması ile hayata geçirildi. Bu bağlamda Pierre Mauroy'ın girişimiyle proje için bir araştırma grubu meydana getirildi. Bu araştırma grubu, projenin genel hatlarını belirledi, alan ile ilgili genel analizleri yaptı ve mevcut durum ile alakalı sorunları saptadı ve alan için yeni bir program belirledi (Roca 1996).

Şekil 2.19 Euralille vaziyet planı (Roca 1996)

Şekil 2.20 Euralille'den bir görünüm (Roca 1996)

Bu işlem sonrası sekiz adet dünyaca ünlü mimar, (j.p. Viguier, m. Macary, y. Lion, c. Vasconi, v. Gregotti, o.m. Ungers, n. Foster, r. Koolhaas) bireysel projelerini üretmek ve 10 kişilik büyük bir jüriye sunmak üzere projeye davet edildiler. Bu çeşitli tasarımlar incelendikten sonra, jüri üyeleri vali Pierre Mauroy'a, "gerilim" sanatının ve aynı mimarideki ve kendi çelişkileri içerisinde yaşayan şehir öncülerinden, Rem Koolhaas'ın projesinin seçilmesini önerdi (Roca 1996).

Euralille projesi, Lille-Avrupa istasyonu çevresinde yaklaşık 70 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Ekonominin, kültürel, kentsel değişim ve dönüşümün, uluslararası iletişimin odak noktası olması gerekmekteydi. Çalışma bitirildiğinde yaklaşık otuz milyon insan Lille'in bu istasyonlarını kullanacaktı. Buna bağlı olarak Rem Koolhaas projesini tasarlarken yapı ekonomistleri ve birçok tasarım ofisini, avantajlarını kullanmak için arkasına aldı (Roca 1996).

Sekiz yıl sonra projenin ilk aşaması sona erdi. Phillip Johnson operasyonu "TGV istasyonu" olarak tanımladı. Ancak apaçık ortada olan bir şey vardı ki o da projenin istasyonlar çevresinde, birbirinden bağımsız objelerden oluştuğuydu ve Berlin'deki IBA projesini anımsatıyordu. Bugün çevredeki ofis ve evlerin yalnızca yüzde otuzu gerçekten iskân edilebilmiştir (Roca 1996).

Şekil 2.21 Christian De Portzamparc'in Credit Lyonnais Kulesi ve Lille Europa Kulesi (Roca 1996)

Şekil 2.22 Credit Lyonnais Kulesi ile Lille Europa Kulesi ve Lille Grand Palais (Roca 1996)

2.5.2 Berlin deneyimi

Doğu ve batı Almanya'nın birleşmesi, soğuk savaşın bitişinde simgesel ifadesi olmuştu. Bütünleşik Almanya'nın başkenti olarak Berlin'i yeniden başkent ilan etmişti. Bölünmüş Almanya'nın çökmüş Berlin'i yeniden "marka kent" olmak için ihtiraslı / iddialı pek çok imar / kentsel tasarım projesi devreye soktu. Dünyanın önde gelen mimar / tasarımcıları kente yapıları ile katkıda bulundular. Bu çalışmaların en bilineni Potsdamer Platz yerleşkesi yarışmasıdır. 1991'de Potsdamer Platz ve Liebziger Platz için açılan yarışmayı Hilmer ve Sattler'in hazırladığı master plan kazandı (Cobbers ve Schneider 2009).

Doğu Berlin'in Fnedrichstadt adlı mahallesinde bulunan bu alanı, o zamana kadar Berlin duvarı ikiye ayırıyordu. Mahalle barok tipi sokak gridinden ve 19. Yy. yapılarından oluşuyordu. Yeni plana göre, o güne kadar tahrip edilmiş ve parçalanmış olan eski doku bu alanda yeniden inşa edilmeliydi. Bu amaçla proje uluslararası düzeyde yaygınlaşmış olan, yığınlaşmış alçak konutlar ve gökdelenlerden oluşan Amerikan kent modeli yerine; mekânsal olarak yoğun ve karmaşık yapıya sahip olan Avrupa kenti modeli üzerine kurgulandı (Stimmann 2007).

Gelecekteki kentsel yaşamın, büyük binalar içerisinde değil, sokaklarda ve meydanlarda gerçekleşmesi, projenin yatırımcısı olan Daimler-Benz, Sony ve ABB tarafından önerilmişti. Projeyi yönlendiren temel kriterler ise şu şekildeydi;

- Liebziger sokağının, sokak cephesinde 22 metrelik uzun binalar ile, kesitinin korunması,
- Liebziger Platz'ın sekizgen planının korunması ve buraya cephesi olan binalarda mahalleye yapılan yeni binaların hizasında olacak şekilde 35m yükseklik sınırının getirilmesi,
- Potsdamer Platz'ın belirgin köşesini tanımlamak için uzun ve ince, Berlin siluetinde dikey bir sembol oluşturacak gökdelenler tasarlanması,
- Potsdamer sokağından Kulturforum'a uzanan ve sık kullanılan bulvarın kamusal binaların var olduğu, geniş bir bulvar olarak düşünülmesi,

- Güneydeki su yüzeyleri ve Potsdamer Platz ile Tiergarten arasında yeşil kama gibi açık yeşil alanların düzenlenmesi.

Projeye, bu büyük açık alanların yansıra kapalı kentsel mekânların tasarımı da dahildi. Daimler Benz, Sony, Asea Brown Boverie ve Hertze firmalarına ait büyük alanların yansıra proje geleneksel Berlin yapı bloğunun yeniden yorumlanmasını da içeriyordu (Stimmann 2007).

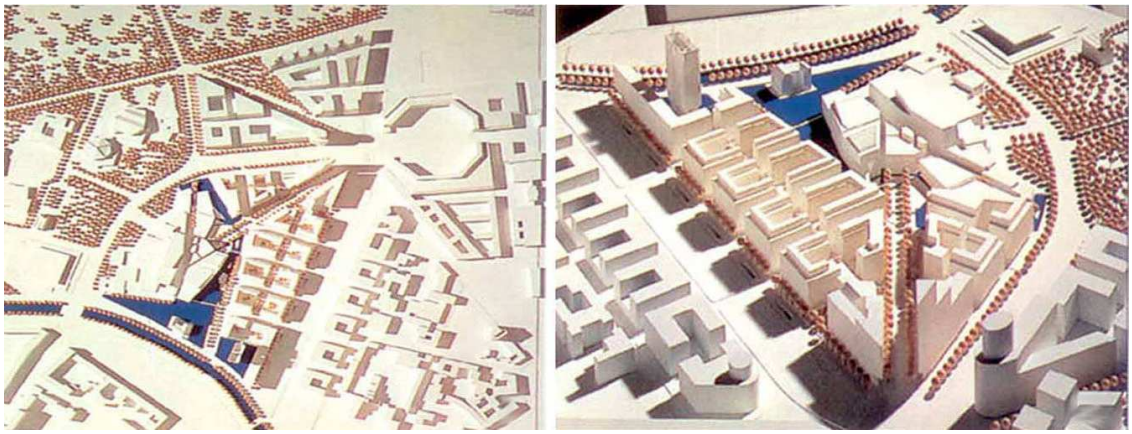
19. yy. bloğunun temel özellikleri; 150-300 metredeki geniş cephe ölçüleri, cephede kapalılık ve içeride yaratılmış olan avlularıydı. Projede ise, blok yeniden yorumlanırken cephedeki kapalılık devam ettirilmemiş bunun yerine blok 35 m yüksekliğinde 50-70 metrelik geniş binalarla ve bunları ayıran dar geçitlerle oluşturulmuştu. Binaların genişliğinin daraltılması ve sokak cephesinin sürekli olarak kesilmesi sokaklara gelen ışığın kesilmemesini ve bu bölgede alışıla gelmedik yükseklikteki binaların inşasını olanak sağlıyordu (Cobbers ve Schneider 2009).

Potsdamer Platz'daki gökdelenler Liebziger Platz'ın kapalı ve sekizgen formuna karşı ve Berlin'in siluetine karşıt dikey bir duruş sergiliyordu. Alandaki binaların taban alanı 15.000 ve 20.000 metrekare arasında değişmekteydi. Bunun nedeni, binanın gelecekte konut, ofis, büro, genel müdürlük, otel, tiyatro gibi kullanımlara açık olabilmesi, nitelikli ve belirgin kent mekânının oluşturulmasıydı. Binaların girişleri için hiçbir standardizasyona gidilmemiş ve konuta ayrılan alanın %30'un altına düşmemesi istenmiştir. 1992'de, alan için mimari öneriler oluşmuş ve alan inşa edilmeye başlanmıştır (Cobbers ve Schneider 2009).

Alan için yapılan farklı mimari tasarımlar, örneğin Hamut Jan'ın Sony, Giorgio Grassi'nin ABB için tasarladığı yapılar, planın temel kaygıları dışına çıkmamış hatta şematik kent planını gerçek hayata taşıyan projeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu yarışma için, daha sonra Newyork ikiz kuleler yarışmasını kazanan Daniel Libeskind, tamamen farklı bir muhalif konsept önermiştir. Yarışma kazanamayan bu proje de rapora dahil edilmiştir (Cobbers ve Schneider 2009).

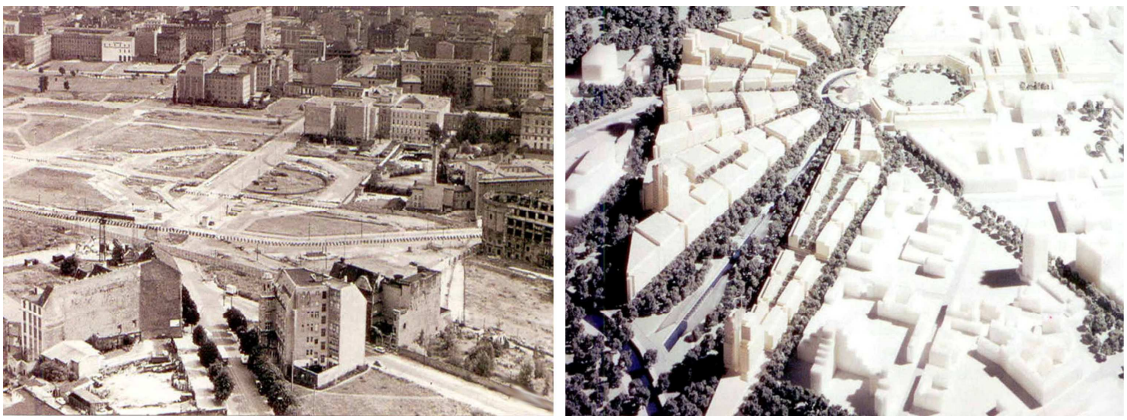
a. Potsdamer Platz

Renzo Piano'nun Potsdamer Platz konsepti Hillmer ve Sattler'in tasarımını baz alıyordu. Ancak batı yakasının Kültür forumu adı verilen bölüm ile bağlantısı için daha net bir çözüm öneriyordu. Tasarım yüksek yapılı yığınlar üzerine değil, daha çok şehirli yaşamını sokaklara ve meydanlara açan, sıkıştırılmış Kompleks bir mekânsallıkla çözümlenmiş Avrupa metropolisi üzerine temellendiriliyordu (Balfour 1995).

Şekil 2.23 Potsdamer Platz master planı, maket görünümleri (Balfour 1995)

Yeni plan tek başına duran bölgeler için Berlin şehir bloğu ile bir bağlantı önermekteydi. Geleneksel yöntemin aksine yeni alan ince yayvan binaları birleştiren iki ara caddeyle birbirlerine bağlanıyorlardı. Önerilen bütün sokaklar ise cömert büyüklüklerdeki geniş meydanlara açılıyordu (Balfour 1995).

Şekil 2.24 Potsdamer Platz inşaat alanı ve maketi (Balfour 1995)

b. Liebziger Platz

Liebziger Platz tasarımda ise daha otantik bir tasarım oluşturulmak istenmiş ve aşağıdaki ilkeler belirlenmiştir;

- Tarihsel eleman olarak sekizgenin yeniden ele alınmıştır.
- Yüksekliklerin belirlenmesi; Potsdamer Platz'daki gibi 35 m olarak belirlenmiştir. Fakat 22 metreden sonra 19. yy.'a atfen 2 metre geri çekme mesafesi konulmuştur.
- Cephelerde açık bej doğal taş ve cam kullanılmıştır.
- Fonksiyonların katmanlara dağılımı sağlanmıştır.

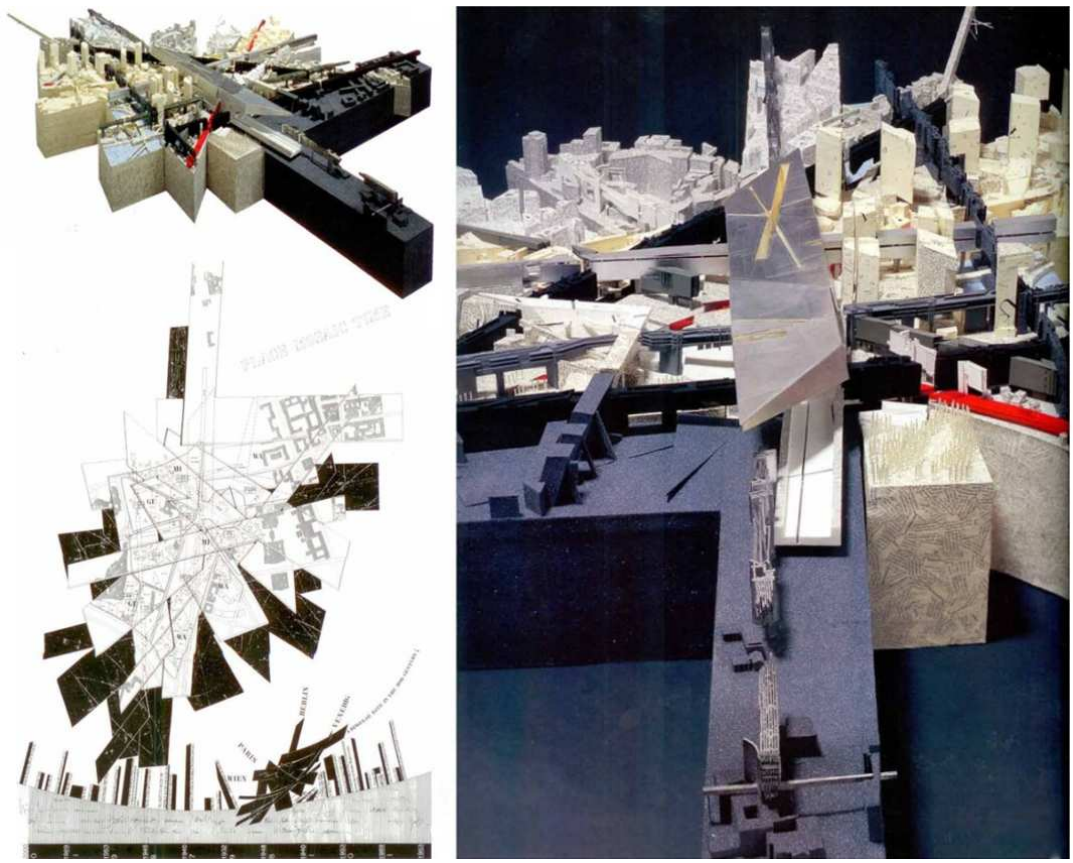
İlk 2 katta dükkânlar sonraki 4 katta ofisler ve çekmeden sonra gelen en üst katlarda konutlar olarak düşünülmüştür. Bu ilkeler her ne kadar mimar için bağlayıcı gözükse de bu sayede projelerdeki detaylar ön plana çıkmıştır. Örneğin Kollhof 'un binasında bütün bu direktiflerin dışında kendi tasarımı olarak giriş katında kolonlarla oluşturulan arkadlar tasarımı zenginleştirmiştir (Balfour 1995).

Şekil 2.25 Liebziger Platz yol bağlantıları (Anonymous 2011a)

c. Daniel Libeskind, Potsdamer Platz, karşıt plan önerisi

Berlin 21.yüzyılda, yirminci yüzyıldaki yıkımı sonrası kıyamet geçirmiş gibi görünmesi sonrasında yapılanlarla Avrupa'nım ruhani başkenti olarak gösterilebilir. Berlin'in kentsel kimliği tarih sayfalarından rastgele seçilmiş, darmadağın olmuş tarihi, yanıltıcı "yeniden yapılandırılmalar" üzerine kurulamaz. Yapılması gereken şey, Berlin ile tarihi üzerinden bağlantılar kurmaktır (Balfour 1995).

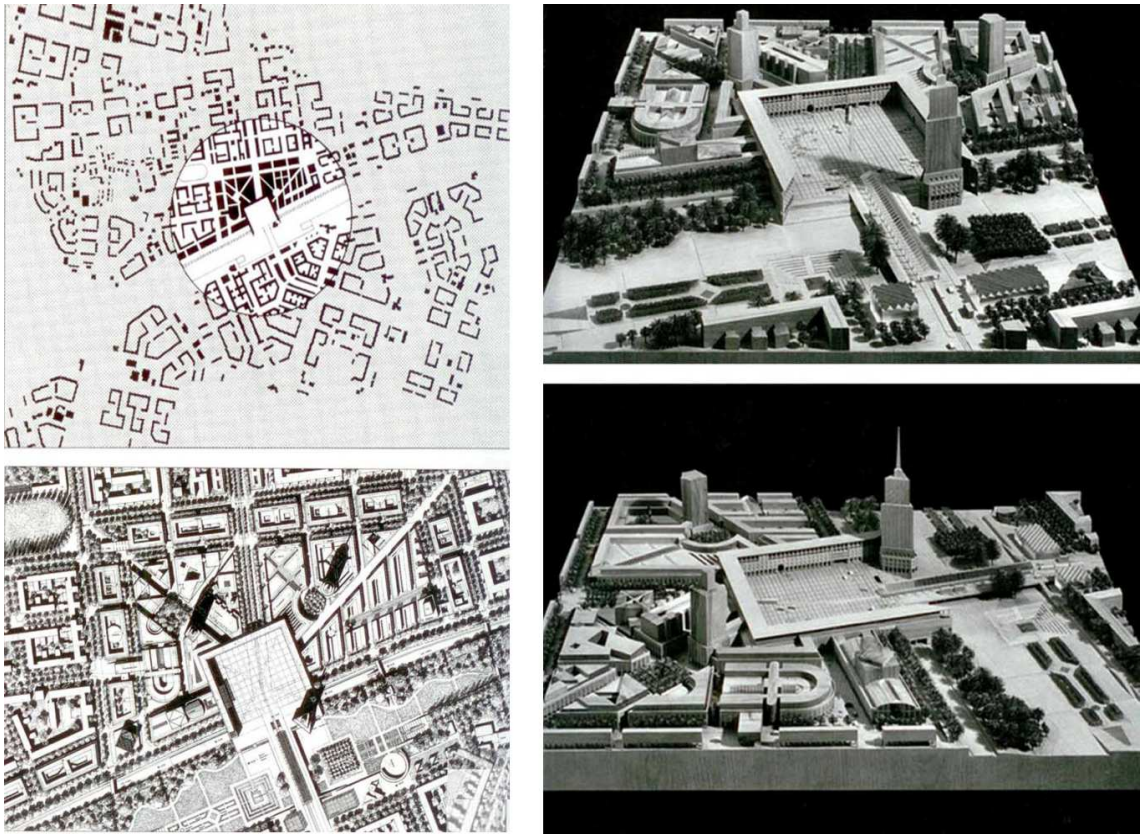

Şekil 2.26 Libeskind, Potsdamer Platz karşıt öneri plan ve perspektifleri (Balfour 1995)

Bunun için 10 adet çizgisel hat ve bu çizgilere bağlanmış kullanımlarına ve fonksiyonlarına göre yorumlanmış programlar oluşturulmuştur. Bunlar bu büyük strüktürler boylu boyunca devam eden binalardır. Üstlerinde ve altlarında ise, konutlar, üretim merkezleri, kültürel ve günlük aktiviteler bulunan sokaklar barındırırlar (Balfour 1995).

d. Brandt ve Böttcher Hellersdorf Center plan

Hellersdorf 80'lerin başında, doğu Almanya'da başlayan, henüz tamamlanmamış büyük bir konut projesidir. Alan hâlihazırda 90.000 kişilik bir nüfus için 38.000 adet konut ve yerleşik bir ulaşım altyapısı barındırmaktadır. Günlük aktiviteler içeren gerçek bir "merkez" ise alanın esas eksiğidir. Bu boşluğu doldurabilmek adına tasarımcılar, İspanyol meydanı (Spanish Square) adı verilen, "kentsel yaşam tiyatrosu" olarak da adlandırılan öneriyi tasarımlarında uygulamışlardır. Meydanın güney cephesi açık ve çizgisel bir park ile bütünleşir. Bunun yanında diğer üç kısım ise günlük aktiviteler barındıran az katlı yapılardan oluşur. Ve tasarım alanda gereksinim duyulan kentsel yoğunluğu hayata geçirir (Balfour 1995).

Şekil 2.27 Hellersdorf Center plan ve maket görüntüleri (Balfour 1995)

Şekil 2.28 Berlin, çeşitli kent dokusu ve bulvar kesit örnekleri (Anonymous 2011a)

Şekil 2.29 Berlin çeşitli kent dokusu ve bulvar kesit örnekleri (Atabaş 2010)

2.5.3 Barselona deneyimi

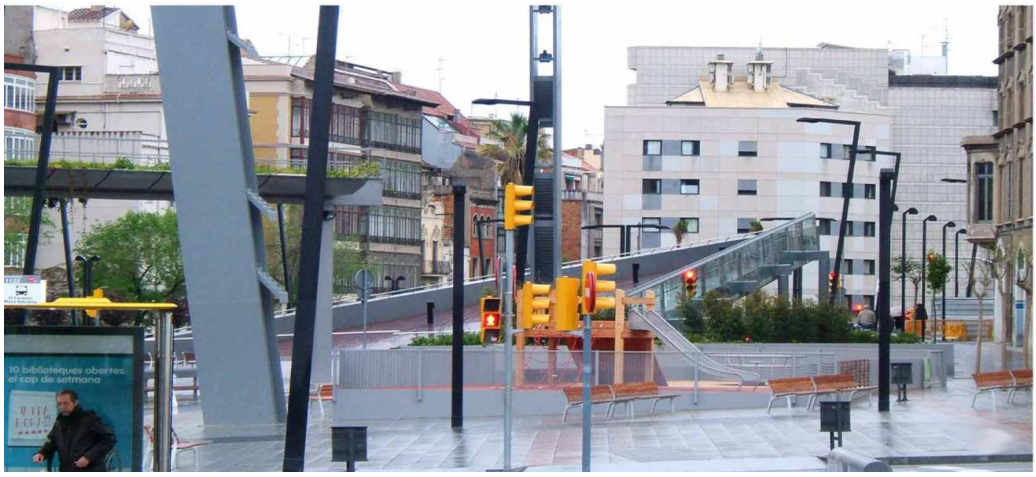
Barselona günümüzde en başarılı ve yenilikçi kentleşme örnekleri arasında dikkat çekmektedir. Barselona geçirdiği dönüşümlerle etkileyici bir kentsel çevre yaratmıştır. Kentin esas dönüşümü 1856'da bahçe şehir ekolünden etkiler taşıyan eski kent dokusunun 520 kentsel blok ile genişletilmesine dayanmaktadır (Scarnato 2007).

Bloklardan oluşan bu kent dokusu hem kentsel doku olarak hem de radikal dönüşüm olarak dikkat çekmektedir. Blokların içerisinde kurgulanan avlu sistemleri de planda öne çıkmaktadır. Planın ortaya koyduğu kaliteli mimarlık, eşitlikçi tasarımı ve erişilebilirlik günümüzde bile modern kent planlamasına model oluşturmaktadır (Şekil 2.30). Kent içerisinde kentsel imajı sağlamlaştırmak açısından kentsel ikon binalar yaratan birçok mimar ön plana çıkarılmıştır. Bunlardan en etkileyici olanı ise şüphesiz ki Antoni Gaudi'dir.

Şekil 2.30 Uydu görüntüsü, Barselona (Anonymous 2011a)

Barselona'nın modern dönüşümü 1992'de ki olimpiyatlara hazırlık sürecinde ivme kazanmıştır. Kentin iç ve çeperindeki çökme alanlarının dönüşümünde olimpiyatlar araç olarak kullanılmıştır. Olimpiyatlar kentin tamamında bir dönüşüme katkıda bulunmuştur. Örneğin olimpiyat köyü kıyıdaki bir çöküntü endüstri alanında planlanmıştır, bunun yanı sıra olimpiyat limanının etrafında yapılan 6 yapay kumsal düzenlemesi de bu alanın kente kazandırılması açısından model bir dönüşüm örneği niteliğindedir. Günümüzde Barselona halen modern dönüşümüne oluşturduğu yüksek teknoloji bölgeleriyle (Universal forum of Cultures 2004) devam etmektedir (Scarnato 2007).

Şekil 2.31 Barselona konut dokusu ve bulvar kesiti örnekleri (Atabaş 2010)

2.5.4 Commerzbank Genel Merkezi

Şekil 2.32 Commerzbank Genel Merkezi (Fontana 1997)

Normen Foster'ın Almanya Frankfurt'ta Commerzbank için tasarladığı gökdelen, mekansal ve çevresel kaynaklara, saygı duyup bunu gözler önüne seren bir dizi özellik gösteriyor (Fontana 1997).

Başta, yapı Frankfurt şehir görünümü içerisinde tek başına bir landmark oluşturuyor. Günümüz yapılarına göre daha geleneksel görünse de, yakından incelendiğinde, örgülü cephe tasarımı içerisindeki geniş boşluklar göze çarpıyor. Bu boşluklar, üçgen bir zeminden oluşturulmuş yapının üç ayrı yüzeyinde bir spiral oluşturarak yükseliyor. Aslında bu boşluklar büyük strüktürel elemanlarla oluşturulmuş cam yüzeyler arkasında, bina içerisinde, geniş bahçeler barındırmaktadır. Bu bahçelerden her biri, cephe üzerinde bulunan pencereler aracılığı ile dışarıdan aldıkları havayı filtreleyerek bina içerisine temiz hava verirler ve bu temiz hava bir spiral oluşturarak yükselir. Aslında bu boşluklar büyük strüktürel elemanlarla oluşturulmuş cam yüzeyler

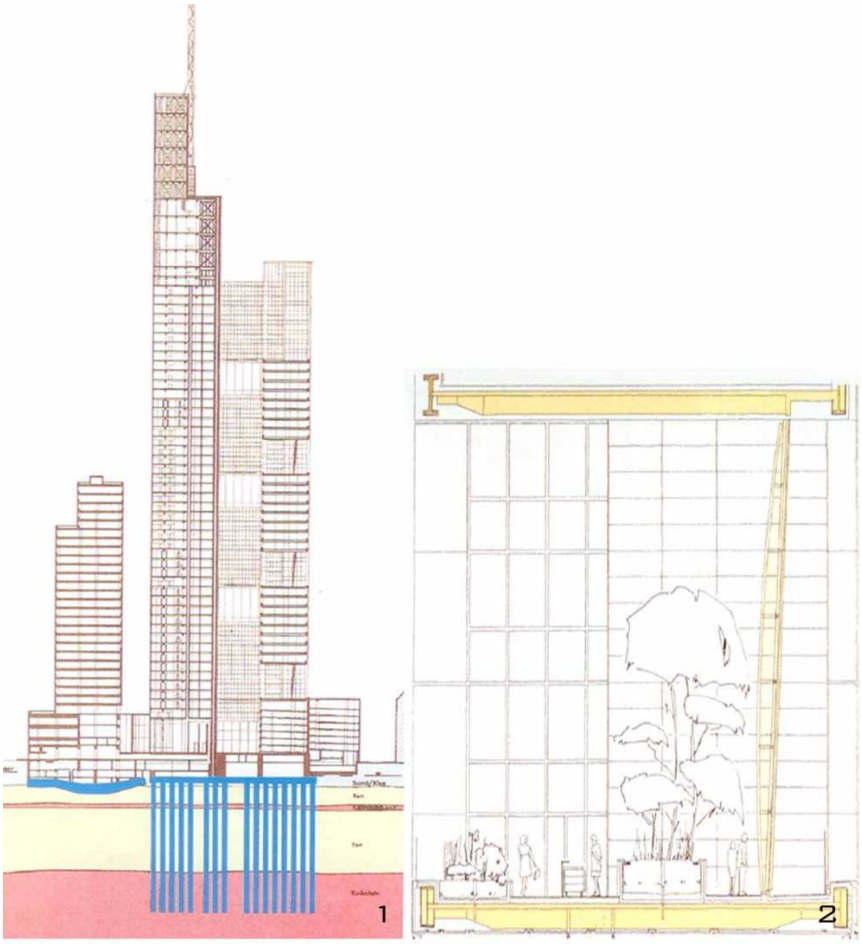
arkasında, bina içerisinde, geniş bahçeler barındırmaktadırlar. Bu bahçelerden her biri, cephe üzerinde bulunan pencereler vasıtası ile dışarıdan aldıkları havayı filtreleyerek bina içerisine temiz hava verirler (Fontana 1997).

Binanın tamamı lamine cam panellerle kaplanmış, bunun sonucunda trafik ya da radar için herhangi bir sorun oluşturulmamış. Ofis pencereleri çok hafif bir bükülümle oluşturulmuş, bunun yanında, iç bahçeleri kapatan geniş cam yüzeyler göz alıcı yansımaları azaltmak amacı ile hafif bir eğimle konumlandırılmışlar. Bina sürdürülebilir mimarlık ilkelerinin önde gelen örneklerinden biridir. Bu gökdelen doğal havalandırmanın oldukça baskın ve yoğun olarak ilk kez kullanıldığı binadır. Yılın uzun periyotları boyunca (Frankfurt için bu zaman yılın yaklaşsak %60'ını oluşturmaktadır) pencere açıklıklarını gerekli açılarla yönlendirerek bina için gerekli olan bir doğal mikro klimayı garantiler.

Mekanik havalandırma, binanın sadece çok içeride kalan kısımlarında kullanılır. Zorlu hava koşullarında ise pencere sistemleri kendilerini kapatır ve havalandırma sistemi devreye girer. Herhangi bir pencerenin açık olduğunu fark eden havalandırma sistemi derhal kendisini tekrardan kapalı duruma getirir. Ayni şekilde fotoselli odalar içerisinde herhangi bir hareket gözlemleyemedikleri takdirde derhal kendilerini kapalı konuma getirirler, bunun tersi de mümkündür. Isıtma sisteminde kullanılan su aynı zamanda bina tuvaletlerinde de tekrar kullanılır (Fontana 1997).

Şekil 2.293 Commerzbank Genel Merkezi iç mekandan bir görünüş (Fontana 1997)

Şekil 2.304 Commerzbank Genel Merkezi ekolojik mimari anlayışı, kesit (Fontana 1997)

Binanın dışını kaplayan kabuk, içlerinde doğal havalandırmayı mümkün kılan boşluklar bulunan üst üste binen iki adet katmandan oluşmaktadır. Hava, dışarıda bulunan cam yüzeylerin temellerine yerleştirilmiş, dikkatli bir şekilde tasarlanmış oyuklar içerisinden binaya girer ayni zamanda bu sistem bina içerisine herhangi bir şekilde su girmesini de engeller.

İçerideki hava bu oyukların üzerinde tasarlanmış başka bir oyuktan dışarı çıkar. Bu ilk katman aynı zamanda, hem güneş kırıcı olarak da görev alır ayraca güneşi filtrelemek için de kullanılır. Termal camlarla oluşturulmuş dahili pencereler, üstlerinden perçinlenmiş bir motor mekanizmasıyla dışarı doğru açılarak havalandırmayı mümkün kılarlar. Bütün bu ışık ve havalandırma sistemleri ayni zamanda optimum bir duruma ayarlanarak da kullanılabilmektedir (Fontana 1997).

2.5.5 Münih deneyimi

Şekil 2.35 Münih Olimpiyat Köyü (mimar:Ove Arup+Frei Otto) (Anonymous 2011a)

Münih, Almanya'nın üçüncü büyük kentidir. Nüfusu yaklaşık 1.6 milyondur. Bavyera Eyaleti'nin başkentidir. Almanya'nın önemli finans kaynaklarından biri olan kent m.s.1158 yılında kurulmuştur.

Şekil 2.36 Münih tipik kent dokusu, Belediye meydanı, Münih havalimanı (Anonymous 2011a)

Münih, 1972 olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmıştır. Olimpiyat köyü, 20. Yüzyılın önemli örnekleri arasında yer alır. Münih'in sahip olduğu kentsel doku m.s. 1500'lü yılların gotik mimarisinin önemli örneklerine sahiptir.

Kent, son yıllarda, sahip olduğu finans-teknolojik gücü ile "markalaşmaya" önemli yatırımlar yapmıştır. Kent, Allianz arena, BMW merkez sergi yapısı, müze yapıları (mimar: Karl Schwanzer), BMW Welt (mimar: Coophimmelblau) ile dünya'nın dikkatini yeniden üzerine çekmiştir.

Şekil 2.37 BMW genel merkezi ve müzesi (Cobbers ve Schneider 2009)

a. Kültürde markalaşma

Kunstareal Sanat Bölgesi'nde dört farklı dönemden müze bir arada bulunmaktadır. Bu alanda yapılan yapı ve kamusal alanların birbirleri ile olan bağlantıları ve ne estetik ne de kullanımlarının bir başkasını engellemeyecek şekilde yerleşimleri dikkat çekicidir (Atabaş 2011).

Bu müzeler;

- Alte Pinakothek (1836)
- Pinakothek der moderne (2002) Mimar: Stephan Braunfels
- Brandhorst Museum (2008) Mimar: Sauerbruch Hutton
- Staatliches Museum Agyptischer Kunst (2011)

Şekil 2.38 Münih'teki müzeler ve kültürde markalaşma (Atabaş 2010)

b. Sporda markalaşma

Şekil 2.39 FC Bayern Munich Stadı - Allianz Arena (Cobbers ve Schneider 2009)

Şekil 2.40 Münih Olimpiyat Stadı (mimar: Ove Arup + Frei Otto) (Cobbers ve Schneider 2009)

2.5.6 Flower Tower (Çiçek Kulesi) / Fransa

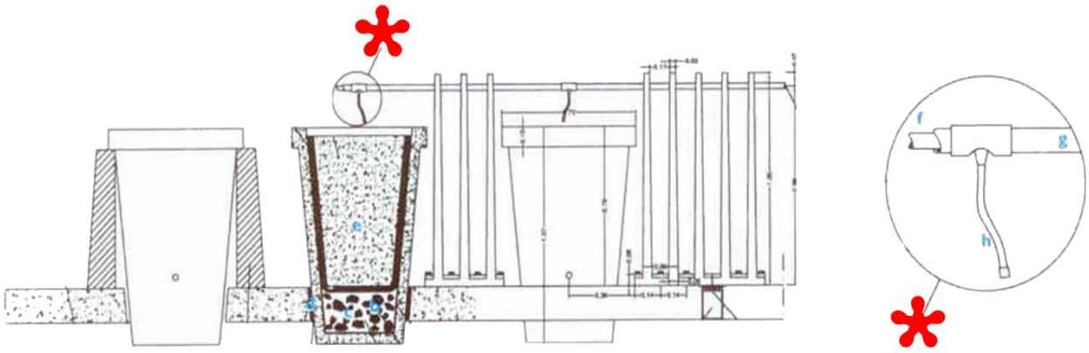
Şekil 2.41 Flower Tower (François 2010)

Edouart François bu konut bloğunu tasarlarken bulunduğu çekiş noktası, Parislilerin en küçük balkonları bile yeşillendirmek için olan hevesleri ve bu balkonların kente sürprizli ve zengin bir boyut kazandırması olgusudur. E. François 'in 2000 yılında tasarladığı bina, yeşil bir avlu etrafında yeni tasarlanan konut blokları arasında yer

almaktadır. 10 katlı bu yeni blok ‘Flower Tower’ (Çiçek Kulesi) ismini almıştır (François 2010).

Bambu ağaçlarıyla sarılı olan konut bloğu, dikey bir kent bahçesi niteliğindedir. Şeffaf bitlendirme bölmesi alçak konut kulesini kaplamaktadır. Her balkonun çevresi boyunca sıralanan prefabrik bambu tekneleri, binanın etrafında kaba bir yeşil çeper oluşturmaktadır. Bambu tekneleri dar çıkma balkonların içerisine gömülüdür, bu durum rüzgar ya da insan eliyle bitkilerin tahribini engellemek amaçlıdır.

380 tekneyi ideal koşullarda tutmak amacıyla otomatik sulama ve gübreleme sistemi, balkonlardaki korkuluklar ile birleşik olarak tasarlanan tüpler aracılığıyla kurgulanmıştır. Dolayısıyla bambu bahçesi kendi kendini idame ettirmekte ve büyümektedir. Güneşten daha fazla yararlanan cephelerde ise bu büyüme daha belirginleşmektedir. Görsel katkılarının yansıra bu yeşil perde ısı ve ışığı dağıtan bir perde olarak da işlevlenmektedir (François 2010).

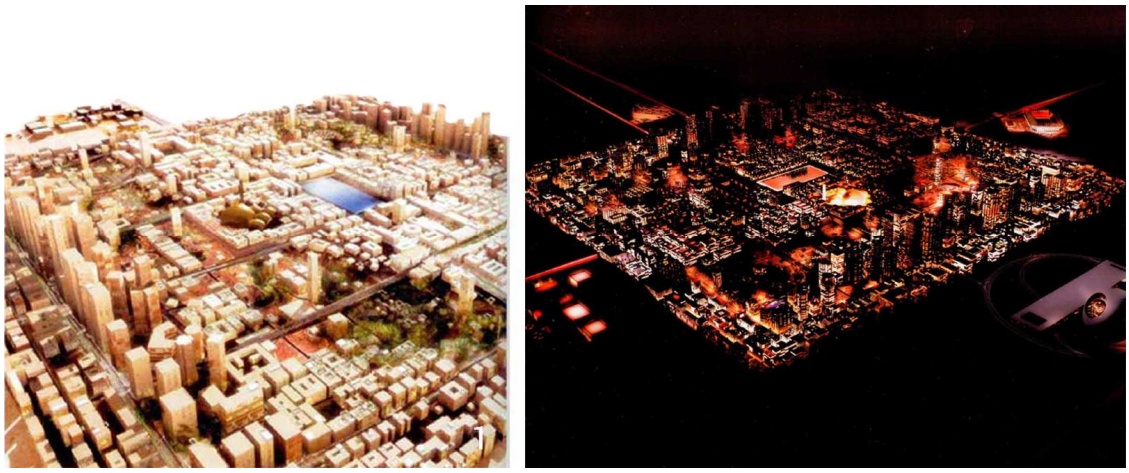
Şekil 2.42 Flower Tower, tekne ve sulama detayı (François 2010)

Yeşil perdeleme aynı zamanda arkasında kalan binanın keskin hatları ve sert cephesine karşın binaya farklı etkiler kazandırmaktadır. Blok içerisindeki planlar ise dar bir servis ve dolaşım alanı etrafında 1 – 4 odalı aile tipi konutlardan oluşmaktadır. Konutların yaşam alanları yeşil perdenin görsel avantajlarından yaralanabilmeleri için diş cepheye konumlandırılmıştır. Bina için 3 katlı yeraltı otoparkı düzenlenmiştir bu durum alandaki sokakları araba kalabalığından kurtarmaktadır ve görsel anlamda zenginlik sağlamaktadır (François 2010).

2.5.7 Zero – Carbon Cities (sıfır karbon şehirler) örneği

Bu başlık altında, 2012 itibariyle kurulma aşamasında olan iki kentsel yerleşim ele alınacaktır. Bu yerleşimlerin diğer örneklerden farkı; yaşanabilirlik açısından teknolojiyi kullanarak insanın karbon izi bırakışını minimum seviyede tutmayı amaçlaması ve sürdürülebilir nitelikte bir kent yaşamı sunmasıdır.

a. City in the desert (çöldeki şehir) / BAE

Şekil 2.43 Çöldeki şehir kentsel tasarım projesi perspektif ve gece görüntüsü (Lava 2010)

'City in the Desert' (Çöldeki Şehir) projesi Birleşik Arap Emirliklerinin henüz gelişmemiş alanları içerisinde bulunan, 4. En büyük nüfusa sahip Ras al Khaimah emirliğinde geliştirilmiştir. 1,2 milyon metrekarelik şehir güneş enerjisiyle kendini geçindirecek şekilde, yerel Arap malzemeleri ve estetik anlayışı çerçevesinde 'sürdürülebilir' bir şehir olarak tasarlanmıştır.

Akılcı tasarımlarla, kentin güneşin en etkin olduğu saatlerde güneş ışınlarını direkt almaması sağlanmıştır. Dar sokaklar ve açık yeşil alan sistemleri tasarlanarak doğal ışık kullanımı, gölge alanlar ve kullanıcı mutluluğu sağlanmıştır. Alanda enerji ve su tüketimi en verimli şekilde düzenlenmiştir. Alanda 150.000 yeni nüfusa ikamet alanı sağlanmıştır (Lava 2010).

Oma (Office for metropolitan architecture), şehri en verimli kentsel makro form olan kompakt şekilde, iş ve çalışma alanlarını bir arada, bir bütün olarak tasarlamıştır. Ayni zamanda konutların sosyal ve kültürel donatılara olan yakınlığı da tasarım boyunca göz önünde bulundurulmuştur.

Geleneksel sokak, erişilebilirlik ve kaliteli kamusal mekan üretimi bağlamında ele alınmıştır. Yoğunluk, kompakttık, sinerji, geleneksel sokak gibi kavramlar nostaljiden dolayı değil gündelik yaşamın olmazsa olmazları olarak projede işlenmiştir. Projenin 5 aşamada gerçekleştirileceği ve 2012 de bitirileceği öngörülmektedir (Lava 2010).

b. Masdar City / Abu Dabi

Şekil 2.44 Masdar City kentsel tasarım projesi, perspektif (Yapı 2010)

Masdar girişiminin ilk projesidir, 7 km^{2}'lik arsa içerisinde, 6 milyon m^{2}'lik alana sahip geleneksel planlama ilkelerini, sıfır karbon ve sıfır atıklı bir proje yaratma doğrultusunda ve yenilenebilir enerji teknolojileri ile birleştiren bir gelişme alanı yaratma konseptidir. Nazım planı Foster + Partners tarafından hazırlanan, işletilmesi

Abu Dabi future energy company tarafından üstlenilen girişim, sürdürülebilir enerji üretimi için yeni fikirlerin toplu bir uygulamasını oluşturacaktır. OMA'dan Rem Koolhas ve Reinier De Graaf projenin mimarlarıdır.

Abu Dabi'nin kent kimliğine yanıt veren ve gelecekteki sürdürülebilir kentler için örnek oluşturan Masdar'ın başlangıcı, "Cityscape Abu Dabi 2007" ye dayanıyor ve "World future energy summit 2008"in de temelini oluşturuyor. Uluslararası uzmanlık ve ticaret için çekim noktası yaratan proje, karma kullanım ve yüksek yoğunluklu kent niteliklerini bir araya getirmektedir (Yapı 2010).

Şekil 2.45 Yapı ve rekreatif alanın bütünleşik olarak tasarlanması örneği (Yapı 2010)

Projenin içerdiği kullanımlar:

- Fotovoltaik tarlası
- Fotovoltaik fabrikası
- Rüzgar çiftliği
- Araştırma alanları
- Biyoyakıt ve yerel yiyecek alanları
- Farklı türlerin plantasyonları
- Su arıtma tesisi
- Tuzlu su arıtma tesisi
- Kanalizasyon arıtma tesisi
- Konuk otoparkı
- Geri dönüşüm merkezi
- Rekreasyon alanları ve spor tesisleridir (Yapı 2010).

Meydan, kamusal hizmetlere 24 saat erişim sağlayacak yapıdadır ve Masdar'ın sosyal merkezini oluşturur. İnteraktif, ısıya duyarlı teknoloji, yaya trafiği ve cep telefonu kullanımına göre düşük yoğunluklu aydınlatmayı yönetir. "Geleceğin vahası" sürdürülebilir teknolojiyi, kullanıcı dostu bir mimariyle sunmaktadır. Esnek mekan kullanımı, iç ve dış mekan konforu, projenin diğer orijinal yönleridir.

Şekil 2.316 Masdar City kent çeperinden bir görünüş (Yapı 2010)

Ana plan, bütün alanın tek, sürekli, interaktif bir çevreye sahip olması yönünde tasarlanmıştır. Bunun adı "düğüm"dür. "düğüm", alandaki olası yaya akışı analiz edilerek, buna yönelik biçimde, bütün iç ve diş mekanlara en yüksek erişilebilirliği sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. İnsanlar bu mekanlar arasında, sürdürülebilir tasarımın ilkelerinden olan, mümkün olan en az enerji harcanırken, mümkün olan en yüksek konforun sağladığını hissedebilmektedirler (Yapı 2010).

2.6 Sürdürülebilirlik Kentsel Tasarım, Mimarlık ve Peyzaj İlişkisi

19. yy. sonlarından itibaren dünya büyük bir değişim geçirmekte; köy, kasaba, şehir uygarlığı yerini metropol, megapol uygarlığına bırakmaktadır. 1990'li yıllarda 2,4 milyar olan kentli nüfusun 2025 yılında 5,5 milyara çıkacağı öngörülmektedir. Bu hızlı artış, kentlerde yaşam kalitesini azaltırken kaynakların aşırı kullanımı sonucu, dünya ölçeğinde sorunları da beraberinde getirmektedir (sera etkisi, ozon delinmesi vb.).

Gelecekte, kentlerde yoğunlaşan insanlar arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmaların büyümesi, kentsel yoksulluk, kentsel güvenlik gibi sorunlar yaşam kalitesini daha da olumsuz etkileyecektir. Bütün bu sorunlara karşılık bulabilmek için sürdürülebilir kentlere ulaşma amacı, özellikle 20. yy. sonlarından günümüze, kentleşme sektörünün gündemindeki en önemli konular arasındadır.

"Sürdürülebilirlik" genelde, günümüz gereksinimleri karşılanırken gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayabilmesinin göz önünde bulundurulması olarak tanımlanır." Günümüzde, sürdürülebilir gelişmenin yanı sıra sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir ulaşım, sürdürülebilir tasarım, sürdürülebilir mimarlık gibi pek çok alandan söz edilmektedir.

Günümüzde yapı ve ulaşım sektörlerinin, enerji tüketimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda birleşmiş milletlerin sürdürülebilir kentsel planlama ve tasarım konularında yapılan projelere ve sürdürülebilir yapıların inşasına verdiği önem de artmıştır. Bu projeler, genellikle pilot projeler olmakla birlikte konseptleri planlamada birçok sorunlu alan ve farklı yapı çeşitleri için örnek modeller oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik, tasarımcının yaratıcılığını hiçbir şekilde kısıtlamayan bir tasarım yapma biçimidir. Sürdürülebilir tasarım eski bilgilerin yeniden keşfini de içerir, örneğin farklı kalitedeki materyallerin, görünüme ek olarak sürdürülebilirlik açısından ortaya koyacakları performansları gibi. Sürdürülebilirliğin alan içindeki inovasyon potansiyelleri de gözden kaçırılmamalıdır. Bu bağlamlarda sürdürülebilir kent yaklaşımı; sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomi, çevresel sürdürülebilirlik kavramlarının tümünü kapsamaktadır.

Sosyal adalet ilkesi; insanların sağlık, eğitim, istihdam, barınma gibi temel sosyal donatılara erişiminin sağlanmasını öngörür. Sürdürülebilir ekonomi ilkesi; kentlerin ekonomik gelişimi sağlanırken atmosfer, toprak, su ve orman gibi doğal kaynakların da tükenebilir olduklarının göz ardı edilmemesini öngörmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ise doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması ve çevrenin korunması anlamına gelmektedir.

Kaynakların kullanım hızı, kaynakların kendini yenileme hızını aşmamalıdır. Ayrıca kirleticilerin oranının da, doğal kaynakların kirleticileri absorbe etme gücünü aşmaması gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ilkesi içinde biyo-çeşitliliğin korunması adına diğer canlıların (hayvanlar, bitkiler, mikroorganizmalar) da korunması gerekmektedir.

Çevresel sürdürülebilirliğin diğer temel konuları enerji üretimi, ekolojik etkiler, su kullanımı, atık üretimi ve kirliliktir. Sürdürülebilir kentsel planlama, kentsel projeler uygulanırken arazi kullanımının çevresel faktörler göz önünde bulundurularak tasarlanması demektir. Sürdürülebilir mimari ise çevre ve bireysel sağlık için kaynakları israf etmeden, doğru teknoloji ve materyallerin kullanıldığı yapı çeşitlerini kapsar.

AB 1998 yılında sürdürülebilir kentler için bazı temel hedefler göstermiştir. Bunlar:

- Kentsel alanlarda ekonomik konforu ve istihdamı yükseltmek,
- Eşitliği, sosyal katılımı ve kentsel yenilemeyi teşvik etmek,
- Kent yönetimine ve yerel kapasite artırımına katkı yapmaktır.

Avrupa çevre ajansı da kentsel sürdürülebilirliği sağlamak için ulaşılması gereken amaçları;

- Mekânın ve doğal kaynakların tüketimini en aza indirmek,
- Kentsel nüfusun sağlığını korumak,
- Kaynak ve hizmetlere erişimi sağlamak,
- Kültürel ve sosyal çeşitliliği sürdürmek şeklinde tanımlamıştır.

Hangi boyutta olursa olsun sürdürülebilir kentlerin özellikleri:

- İyi yönetim,
- İyi ulaşım,
- İyi hizmet,
- Çevreye duyarlılık,
- İyi gelişim,
- İyi tasarım ve inşaat,
- Eşitlik,
- Güvenlik olarak ortaya çıkmaktadır.

2000 yılında Rio'da gerçekleştirilen *Sürdürülebilir Kent Konferansı*'nda sürdürülebilirlik, kent ile "Sürdürülebilirlik kavramı kente uygulandığında, kentsel alanın ve bölgesinin toplumun arzu ettiği yaşam kalitesi düzeylerinde işlevlerini devam ettirmesi, ancak bunu yaparken mevcut ve gelecek nesillerin seçeneklerini kısıtlamaması, kentsel sınırlar içerisinde ve dışarısında olumsuz etkilere neden olmamasıdır." şekilde ilişkilendirilmiştir.

Günümüzde sürdürülebilir kent kavramına ilişkin iki tür görüş ortaya çıkmıştır. Bunlar;

1. Tekilci Görüş
2. Çoğulcu Görüş'tür

*Tekilci görüş*e göre ideal ve sürdürülebilir kent tanımı önceden yapılmalıdır. Bu görüş çevresel göstergeleri ön plana çıkartmaktadır. Bu göstergelere göre baştan belirlenen ideal kente ulaşmak için izlenen yol, belirlenen hedeflere varmak üzere planların yapılması ve stratejilerin ortaya konması şeklinde olmaktadır. *Çoğulcu görüş*te sürdürülebilir kent tanımı konusunda çoğunlukla uzlaşmaya varılamadığı için, tanıma dayalı bir planlama yerine kentin gelişmesini yönlendirenler ya da çıkar grupları odak noktasını oluşturmaktadır.

Bu durumda planlama tekilci görüşe göre kentsel gelişme sürecini tümüyle kontrol etmeyi amaçlayan rasyonel bir olgu iken, çoğulcu görüşte birbirleriyle çelişebilen

vizyonların ortak bir noktaya getirme amaçlı bir arabuluculuk olmaktadır. Tekilci görüşün ortaya koyduğu temel konular:

- Kaynak kullanımının azaltılması,
- Kirliliğin azaltılması,
- Alan ekolojisinin duyarlı bir biçimde kullanılması,
- Kirletmeyen ulaşım türleri,
- Daha yeşil ve estetik bir çevrenin oluşturulması,
- Enerji tasarrufu, düşünce ve politikalarının benimsenmesi gibi fiziksel göstergelere dayalı konular olmaktadır.

Bu amaçlar, planlarda içerilmekte ancak uygulamalarda çeşitli nedenlerle zorluklar yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu sorunlara düzensiz kentsel gelişmeden kaynaklanan diğer sorunlar da eklenmektedir.

Sürdürülemez kentsel gelişmenin ilk göstergeleri çevresel bozulma ve kaynak tüketimidir. Bu sorunların ortaya çıkmaması ekolojik yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır. Ekolojik yaklaşımın ortaya koyduğu sürdürülebilir kent modelleri "kendine yeterli kent" formudur. Kendine yeterli kentler "yeşil kent" idealinin bir parçasıdır. Amacı, şehirleri doğayla en uygun biçimde bütünleştirecek şekilde tasarlamaktır. Bunun plana yansıması arazi kullanımında çeşitlilik ve bol açık - yeşil alanlardır. Bu modelde yüksek yoğunluklu konut alanlarının az enerji tüketimine ve kompakt bir arazi kullanımına olanak verecek şekilde planlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik – kent – mimari – uygulama düzleminde, aşağıdaki 9 ana başlık altında, planlama – tasarım ve sürdürülebilirliğe dair ilişkiler zinciri sunulmaktadır. Bunlar:

- Sürdürülebilir kentsel gelişmenin temel alanları,
- Sürdürülebilir kentsel planlama ilkeleri,
- Sürdürülebilir alan kullanım planlaması ilkeleri
- Sürdürülebilir peyzaj tasarım yaklaşımları,

- Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri,
- Sürdürülebilir mimari proje kriterleri,
- Sürdürülebilir mimarlık ilkelerini belirleyici faktörler,
- Sürdürülebilir inşaat yöntemleri ve materyalleri,
- Enerji etkin sistem kullanımının avantajlarıdır.

2.6.1 Sürdürülebilir kentsel gelişmenin temel alanları

Sürdürülebilir kentsel gelişmenin temel alanları sırasıyla;

- Büyümenin denetlenmesi ve arazi kullanım planlaması,
- Kentsel tasarım,
- Konut,
- Ulaşım,
- Çevre koruma ve restorasyon,
- Enerji ve malzeme kullanımı,
- Yeşil mimarlık ve yapılaşma,
- Eşitlik ve çevresel adalet,
- Ekonomik gelişme,
- Nüfus konularını kapsamaktadır.

Avrupa Vakfı kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin gösterge geliştirmek için "Avrupa sürdürülebilir kentler ve kasabalar şartı'nı" çerçeve olarak kullanmaktadır. Bu şartlar;

- Küresel iklim değişikliği göstergesi (alanın değişikliğe olan katkısı / etkisi),
- Hava kalitesi göstergesi (alanda kirlilik düzeylerinin aşıldığı gün sayısı),
- Asitleşme göstergesi (hektar başına so2, no2 ve nh3 birikimi),
- Zehirli atık göstergesi,
- Temiz ulaşım göstergesi(çevre dostu olmayan özel araç sayısı, yolcu/km sayısı),
- Katı atık yönetimi ve göstergesi (toplam imha edilen kati atik hacmi),
- Enerji tüketimi göstergesi,

- Su tüketimi göstergesi,
- Sosyal adalet göstergesi,
- Konut kalitesi göstergesi,
- Kentsel güvenlik göstergesi,
- Ekonomik kentsel sürdürülebilirlik göstergesi,
- Yeşil alan, kamusal alan ve miras göstergesi,
- Yurttaş katılılmı göstergesi,
- Kendine özgü (unique) sürdürülebilirlik göstergesidir.

Sonuç olarak 21. yy. kentleri bu ortak değerler çerçevesinde, yerine getirdikleri boyutlarla yaşanabilir olacaklardır (Memlük 2012).

2.6.2 Sürdürülebilir kentsel planlama ilkeleri

Sürdürülebilir kentsel planlama ilkeleri aşağıdaki başlıklar halinde sıralanabilir:

- *Farklı kentsel kullanımların bir arada organize edilmesi:* Ticari, kamusal ve günlük kullanımların bir arada kullanılması toplumun bir araya gelmesini ve sosyal ortamın oluşmasını sağlar hem de yürünebilir kısa mesafeler ortaya koyacağından çevreyi kirleten ulaşım biçimlerinin kullanımını azaltılmalıdır.
- *Mekânların kimliği ve algılanabilirliği:* Kentsel tasarımda estetik kalite açısından belirleyici öğeler geliştirilmelidir ve kamusal mekanlardaki mobilyalar kentli tarafından kolayca kullanılabilir olmalıdır. Kentsel tasarım sürecinde odak noktalar yaratmak amacı ile eski ya da yeni kentsel doku içerisinde algılanabilirliği yüksek odaklar oluşturulması gerekmektedir. Bu odak noktalar farklı aktivite merkezlerini tanımlayacağı gibi kapsamlı ve pratik bir yaşanabilirlik kriteri de oluşturacaklardır. Meydanlar ve buluşma noktaları kentlilere kültürel ve sosyal birliktelik için alanlar yaratılmalıdır.
- *Yerel kaynakların geliştirilmesi:* Sürdürülebilir tasarım surecinde alanın doğal ve kültürel değerleri, alanın kimliğini oluşturacak temel elemanlar olarak kullanılmalıdır.

- *Zonlamayı azaltarak farklı fonksiyonların bütünleştirilmesi*: Kamusal fonksiyonların bütünleşmesi sosyal ilişkilerin arttırılmasını sağlar. Bu merkezlerdeki fonksiyonlar ve konumları ise alanın ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.
- *İklimi iyileştirecek yeşil alan sistemlerinin kurgulanması*: Yeşil alanların yeni mikro-klimalar oluşturarak iklimin etkilerini iyileştirmesi sağlanmalıdır.
- *Su tasarrufu ve geri dönüşümü:* Yağmur suyunun toplanması, tuvaletlerdeki su kullanımının kısıtlanması ya da arıtma gibi kriterler uygulanmalıdır.
- *Yoğun ve kamalar halinde yeşil alanlar tasarlamak:* Kentsel koruma bantları (trafikten, kirlilikten…) oluşturarak yaşanılabilir bir çevre oluşturulmalıdır.
- Yaya ve bisiklet dolaşımı için güzel ve güvenli rotalar oluşturulmalıdır.
- Tarihi merkez alanların geliştirilmesi gerekmektedir.
- *Erişilebilirliğin planlanması ve optimizasyonu:* Kullanımlara olan ulaşılabilirliğin arttırılması ve ulaşım biçimleri arasındaki koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.
- Altyapının rehabilitasyonu yapılmalıdır.
- Kentsel bağlantılar kurgulanmalıdır.
- Toplu taşıma arttırılmalı ve toplu taşımla fonksiyonlar arası geçişlerin güçlendirilmelidir.

AB "sürdürülebilirlik için kentsel tasarım çalışma grubu" tarafından hazırlanan sürdürülebilir kentsel tasarım ilkeleri için öncelikli tema / çalışma alanları kısaca şunlardır;

- Mevcut kentsel arazinin yeni gelişmeler için tekrardan kullanılması ve yenilenmesi,
- Yerel içeriğe ve kentsel tipolojiye göre yeni gelişme alanları için yoğunlukların tekrardan gözden geçirilmesi,
- Yeni gelişme alanlarının toplu ulaşım ve doğal çevre ile ilişkilendirilerek değerlendirilmesi,

- Yeşil yapıların ve kent peyzajının doğa ve yapılı çevreyle ilişkisini kurarken dikkat edilmesi, kent çiftliklerinin ve tarım alanlarının bağlayıcı elaman olarak kullanılması (Dönertaş 2006).
- Sokak ve hareket yapısı tasarlanırken, bisiklet ve yaya çevrelerine, merkezi ve eşit açık alan ilkesine, geleneksel ulaşım altyapısı ile entegre ve çok kullanımlı olmasına dikkat edilmesi,
- Farklı kullanımların biraradalığı, servis-konut ve is mekanlarının toplu taşım ağları ile birleştirilmesi, arazi kullanımı, ulaşım altyapısı ve kent merkezinin bu bağlamda değerlendirilmesi,
- İyi tasarlanmış ve sosyal kaynaşmayı önemseyen orta ve alt gelir gruplarına ait konut üretiminin ve tasarılarının yapılması,
- Fiziksel altyapısı kuvvetli ve tüm sosyal gruplara hizmet verebilen kamu servislerine ve kolaylıklarına ulaşımın planlanması,
- Kültürel mirasın korunması ve yeniden kullanıma açılması için AB standartlarının, yerel ilişki biçimlerinin, yönetim modellerinin ve iyi uygulamaların belirlenmesi,
- Sürdürülebilir ve yüksek kaliteli mimari ve bina teknolojilerinin AB geneli için geçerli olan Green Compact City ve Sustainable City Region stratejilerine uygun uygulanmasıdır (Dönertaş 2006).

2.6.3 Sürdürülebilir alan kullanım planlaması ilkeleri

Yapı ve kullanımlar için yer seçiminde iklimsel veriler yanında arazi formları da dikkate alınmalıdır.

- Yapı ve kullanımlar için yer seçimi,
- Arazi biçimleme,
- Mevcut arazi topografyası ile uyumlu tasarımlar,
- Kazı ve dolgu hacimlerini azaltmak için topografik özellik tanımlaması,
- Mevcut bitkilerin tanımlanması,
- Arazi koruma ve peyzaj mühendisliği kapsamında bitkisel tasarım,

- Yapısal ve ekolojik mühendislik çözümleri,
- Yağmur suyu denetimi,
- Geçirimsiz kaplanmış yüzeylerin en aza indirilmesi (Başal 2008) alan kullanımları planlanırken dikkat edilmesi gerekenlerdir.

Kentlerde mekansal olarak bir genelleme yapmak gerekirse, i*ç mekanlar ve peyzaj* var diyebiliriz. Bu nedenle kentsel planlama gibi daha özel mekanlar yaratma çabasında olan kentsel peyzaj tasarımları da sürdürülebilir nitelikte olmalıdır. Tasarım çalışmalarına bu pencereden yaklaşılmalıdır.

2.6.4 Sürdürülebilir peyzaj tasarım yaklaşımları

Peyzaj mimarları, mevcut arazi formunu koruma, geliştirme, yeniden yaratma ve yaşam kalitesini yükseltme amacıyla yapısal ve bitkisel tasarımlarını, mimari elemanlarla bütünleştirerek sunarlar. Sürdürülebilir peyzaj tasarımı ilkeleri ile proje değerlendirmeye ilişkin bilimsel ve profesyonel uygulama örneği olarak, mimari yerleşim ve peyzaj tasarımına ilişkin yaklaşımlar ilke kararları hedef kitlenin yararına sunarlar (Başal 2008).

Kentsel gelişme stratejileri, bölgesel ve kentsel kademelenme, imar planı hazırlığı gibi konularda şehir plancısı işin sahibidir. Ancak; doğal ve kültürel kaynaklara dayalı kullanım kararlarının üretilmesinde, kentin açık ve yeşil alan sisteminin kurulması ve denetiminde peyzaj mimarının etkin rol üstlenmeleri kaçınılmaz bir zorunluluktur (Başal 2008).

Kentsel planlamada, ayrıntılı kaynak envanter ve analizine dayalı olarak alan kullanım kararlarının, peyzaj plancısının etkin katılımı sağlanmadan alındığı; mahalle, toplu konut alanı, cadde ve meydana kimlik kazandırma girişimlerinin, mimarın sorumluluğunda, sokaktaki yapıdan başlatılmadığı ya da yerleşim alanları, kentsel donatılar ve servis alanlarının, plancı / tasarımcı disiplinlerin katılımı ile geliştirilmediği sürece kentleşme çabalarının başarıya ulaşması beklenemez (Başal 2008).

Plancı ve tasarımcı diplinler olarak mimar, şehir plancısı ve peyzaj mimarı'nın fiziki planlama çalışmalarına katılım ve katkılarının sınırlarını, kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olanaksızdır. Ancak; fiziki planlama çalışmalarında, özellikle kaynak analizi ve tanılama aşaması ile sonrasında, alan kullanım kararlarının alınması ve seçeneklerin belirlenmesi sürecinde birlikteliğin sağlanması, plan kararlarının etkinliği, projenin başarısı ve uygulanma şansını artıracaktır.

Dış mekanın şekillenmesinde ve araziye uyumlu tasarımların geliştirilmesinde peyzaj mimarı, tasarım becerisini ve bilgi birikimini kullanır. Bu süreçte mimarı yönlendirerek sürdürülebilir ve estetik mekanlar ortaya çıkartır. Bu süreçte, grafik gösterimler ve eskiz çalışmaları tasarımı yönlendirir ve etkili sunumlar ortaya koyar (Başal 2008).

2.6.5 Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri

21.yy. ile birlikte mimaride 'yaşamak için makineler' yerine 'yaşamak için sistemler' kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir sistemler ise sosyal, ekonomik ve çevre sorunlarına cevap verebilen tasarımlar olmuştur.

Sürdürülebilir tasarımlar plan, alan, kullanıcılar ve ekoloji arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi amaçlar. Doğal sistemin isleyişini engelleyici tasarımlardan kaçınılmalıdır. Alanın geçmiş nesiller boyunca sürdürülebilirliğini sağlamış olan doğal etmenler göz önünde bulundurularak önümüzdeki kuşaklar için de tasarımlar yapılmalıdır. Sürdürülebilir mimarlık hedefleri;

- Alana ve yaşayanlarına karsı saygılı olmak
- Havaya, suya ve toprağa giren kirletici madde miktarını azaltmak
- Enerji tasarrufu sağlamak
- Yenilenebilir enerjiler kullanmak
- Atık üretimini azaltmak
- Konforu arttırmak ve sağlıklı cevreler yaratmak
- Çevreye ve insanlara zararlı olmayan materyaller kullanmak şeklinde sıralanabilir (Memlük 2012).

2.6.6 Sürdürülebilir mimari proje kriterleri

- Toplu taşıma ulaşılabilir olmalı,
- Doğal enerji kaynaklarını kullanabilir durumda olmalı,
- Uzun ömürlü ve geri dönüştürülebilir materyaller kullanılmalı
- Su tasarrufu sağlamalı,
- Binanın çevresine ve çevresindeki atik döngüsüne etkileri göz önünde bulundurulmalıdır (Memlük 2012).

2.6.7 Sürdürülebilir mimarlık ilkelerini belirleyici faktörler

İklim koşulları: İklim koşullarındaki temel etmenler; nem, ısı ve yağış, güneş, rüzgâr etkisi, doğal kaynakların varlığı, doğal isi ve ışık kullanımı, akustik ve elektromanyetik alanlardır.

Binanın yönelimi: Büyüklüğü, alan kullanımı, güneş, rüzgâr, su ve bitkilerle kurduğu doğru ilişkiler, ekonomikliği ve enerji tasarrufunun yansıra kirlilikten uzak yaşanabilir binalar oluşturulmasıdır.

Form: Binanın enerji verimliliği formuna da bağlıdır. Binanın derişikliği de onun enerji ihtiyacını etkilemektedir.

Yönelim: İklim analizinde simülasyonlar üzerinden enerji verimliliğini arttıracak değerlendirmeler yapılabilir. Yapının güneş alma saatleri ve gün ışığının kullanılması gereken saatler değerlendirildiğinde içerideki mekânların dağılımına karar verilebilir.
Kabuk: Binanın kabuğu diş cepheleri ve çatıyı kapsar, bu alanlar enerji verimliliği açısından en önemli alanlardır. Kabuğun verimliliği değişken doğa koşularına karşın kişin sıcak havanın dışarı çıkmasını engelleyecek yazın ise sıcaklık artışını azaltacak şekilde tasarlanması ile sağlanır ve sonuçta konfor ve çevresel kalite arttırılmış olunur.

Doğal Işık: Yeni binaların kabuklarında gün ışığının geçişi optimize edilirken yazın sıcağın içeri aşırı alınımını da engelleyecek tasarımlar yapılmalıdır (Memlük 2012).

2.6.8 Sürdürülebilir inşaat yöntemleri ve materyalleri

Materyal seçiminde, materyalin yasam döngüsü, yenilenebilir olması zararlı maddeler içermemesi ve yerel materyallere öncelik verilmesi dikkate alınmalıdır. Modern inşaat yöntemleri inşaat sürecindeki kirliliği azaltır, inşaat süresini kısaltır, daha yüksek verimlilikte kalitede isler bu nedenle tercih edilmelidir. Enerji verimli sistemler için;
Yapay aydınlatma: Günışığının kullanılamayacağı saatlerde yapay aydınlatmaların boşa harcanmasını engelleyecek otomatik sistemler kullanılması daha yararlıdır.

Doğal havalandırma: Yapı formu ve açıklıklarının yönelimi ile doğal havalandırmaya elverişli bir şekilde tasarlanmalıdır.

Isıtma ve soğutma sistemleri: Yenilenebilir doğal kaynakların yardımı ile günlük ihtiyacın bir kısmi karşılanabilir. Kapalı mekanlardaki konfor sabit iken enerji kullanımını azaltacak teknolojiler kullanılmalıdır.

- Sürdürülebilir binaların tasarımında öncelikle "binalarda ısı yalıtımı" standardına uygun dış kabuk malzemeleri seçilmelidir. Yalıtım, tüm mevsimlerde enerji tüketimini azaltacaktır. "Binalarda enerji performansı yönetmeliği" uyarınca alınacak önlemlerle merkezi ısıtma sistemleri tasarlanarak enerjinin verimli kullanımı sağlanmalıdır. Mahallerdeki bireysel kontrol olanakları ile gereksiz ısıtma ve soğutma olmaması tasarlanmalıdır.
- Kent içindeki yerleşimlerde atık suyun değerlendirilmesi ülkemiz teknolojilerinde fazlaca mümkün olamamaktadır. Yağmurun bölgesel olarak azlığı da yağmur suyundan yararlanmayı verimli kılmamaktadır. Ancak yapıda kullanılan armatürlerin az su tüketen cinste olması tasarım aşamasında sağlanmalıdır.
- Geçiş mevsimlerinde doğal havalandırma ile ısıtma ve soğutmanın sağlanması tasarım aşamasında dikkate alınmalıdır.

- Güneş enerjisinden sıcak su elde edilmesi için yararlanılmalıdır. Elde edilen sıcak suyu, bina ısıtma sistemlerinde ve kullanma suyu sistemlerinde kullanmak mümkündür.
- Günümüzde gittikçe daha yaygın olarak kullanılmaya başlanan güneş pilleri ile elektrik elde edilmesi mümkündür. Elde edilen elektrik enerjisi genel mahal aydınlatmalarında kullanılabileceği gibi (ilgili yasaların kabulü sonrasında) şebekeye satılması da olanaklı olacaktır. Güneş panellerinin yerleştirileceği (örneğin, açık otoparkların üzerleri gibi) alanlar planlanmalıdır.
- Bisiklet kullanımının artabileceği göz önüne alınarak, yapıda, açık ve kapalı bisiklet park alanlarının planlanması sağlanmalıdır.
- Günümüzde enerjinin ve kaynakların plansızca kullanıldığı tüketim toplumu kimliğinden sıyrılıp sürdürülebilir topluma dönüşüm ön plana geçmiştir. Bu bağlamda çevresel sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte, bilinçli ve eğitimli toplumlar, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanan ve doğaya olabildiğince az zarar veren bir hayat tarzı oluşturma çabası içine girmişlerdir. Bu çabanın mimari yansıması olarak sürdürülebilir kentsel proje uygulamaları benimsenmiştir.
- Kaynakları, insan, toplum ve ekosistem bütünlüğünü korurken ekonomik gelişmeyi destekleyen, yapay etmenlerle çevredeki değişikliklere yol açan süreç olarak özetlenebilen sürdürülebilir kentsel projelerde doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar, arazi tasarımı, bina tasarımı, enerji yönetimi, su temini, atık kontrolü ve yönetimi, toprak yönetimi, bitkisel toprak yönetimi, bina proje ve inşaatlarının çevresel önceliklere göre yapılması, tehlikeli atık yönetimi, konuları ele alınmaktadır.
- Bu kapsamda konutlarda giderlere yağ tutucular monte edilerek evsel atık suların arıtma veriminin artırılması, alıcı ortamların su kalitesinin korunması ve söz konusu atik bitkisel yağların atık yağların kontrolü yönetmeliği hükümleri gereklerini de yerine getirerek değerlendirilmesi sağlanabilir.
- Yağmur suları ayrı bir kaptajda biriktirilerek bahçe sulamasında, yangın suyu deposu su ihtiyacının karşılanmasında kullanılabileceği gibi filtrasyondan geçirilip uygun hale getirildikten sonra özellikle kurak dönemlerde yer altı su

seviyesinin beslemesinde kullanılabilir hale getirilmesi de yine bu bağlamda yapılabilecek çalışmalara örnek olarak verilebilir.

- Ayrıca, inşaat alanlarındaki bitkisel toprakların toprak koruma ve arazi kullanımı kanunu hükümlerine bağlı kalınarak sıyrılması ve yakın çevredeki toprak kalitesi bakımından daha düşük seviyedeki tarımsal arazilere serilerek tarımsal verim artırılması, kâğıt, cam, plastik vb. atıkların ayrı konteynerlerde depolanarak geri dönüşümü mümkün olanların tekrar kullanılmasının sağlanarak verimliliğin artırılması ve bu konularda verilecek eğitimlerle çevresel bilincin artırılması çalışmaları da bu amaçlar doğrultusunda verilebilecek hizmetlerden sayılabilir.

Bu doğrultuda, kullanılan enerji açısından verimlilik, yenilenebilir enerji kullanmak, çevreye en az zararı vermek, kullanıcıların konforuna, sağlığına ve çevreye önem vermek, fonksiyonel açıdan verimlilik gibi konular tasarım ve yenileme süreçlerinde irdelenmektedir (Memlük 2012).

2.6.9 Sürdürülebilir / enerji etkin sistem kullanımının avantajları

- Co2 saliminin azaltılması,
- Güvenliğin arttırılması (yangın, zehirlenme vs.),
- Olumsuz iklim koşullarına karsın enerji maliyetlerinde azalma,
- Yapay ısınma ve soğutma elemanlarının kullanımı bakim ve muhafazası maliyetlerinde azalma,
- Sağlıklı bir çevrenin oluşturulmasıdır.

Çağımız kentleşmesinin geldiği noktada, mutabık kalınan çözümcü yaklaşım, sürdürülebilir kentleşme kavramıdır. Günümüzün temel yaklaşımı; konunun yerleşim ve kentsel bir sorun olmaktan çok, felsefi ve ahlaki bir sorun olduğu düşüncesidir. Bu sebeple sürdürülebilir kent tasarımı öncelikle bir mekansal tasarım değil, zihinsel tasarım meselesi olarak algılanmalıdır (Gülkal 2010). Gerçek anlamda sürdürülebilir olması için şehrin çevresel, sosyal, ekonomik açıdan ve kültürel olarak da sürdürülebilir olması şarttır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölüm, tez sürecinde kullanılan materyalleri ve bu materyallerin kullanılış yöntemlerini içermektedir.

3.1 Materyal

Kentsel tasarım kapsamında kentsel peyzaj tasarımı ve Diyarbakır Kayapınar örneğinde irdelenmesi konulu tez çalışmasında, kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı ve bu iki anlayış arasındaki bağlantıdan yola çıkılarak marka kent olma sürecindeki bir bölgenin mimari odaklı sürdürülebilir nitelikler ile kentsel kimlik edinme süreci incelenmiştir. Çalışmanın literatür kısmında konu ile ilgili çeşitli yerli ve yabancı yayınlar, konu ile ilgili makaleler ve tezler, literatür ve internet taramasından elde edilen yazılı ve görsel veriler kullanılmıştır. Atabaş Mimarlık Ofisi'nin geniş kapsamlı dergi ve mimari kitap arşivi, çalışanlarının yönlendirici deneyimlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada yerli-yabancı orjinli olarak yayımlanan güncel mimari yayınlardan, kurgulama aşamasında yararlanılmıştır.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkan Yardımcısı, İmar Dairesi Müdürü başta olmak üzere imar dairesinde çalışan peyzaj mimarı, mimar, şehir plancıları, Kayapınar Belediye Başkanı ve yetkililer ile çalışma alanının ilçe için ne ifade ettiği, beklentiler üzerine toplantılar yapılmıştır. Diyarbakır mimarlar odası, inşaat mühendisleri odası temsilcileri ile çalışma alanı ve projeye dair görüşmeler yapılmıştır. Kayapınar Belediyesi ve çalışma alanının tüm haklarını elinde tutan Örfioğlu Cebbavi Vakfı yetkilileri ile periyodik toplantılar yapılmıştır. Çevrede yaşayan halk, potansiyel konut alıcıları ve yatırımcılarla görüşülmüştür. Bu şekilde planlama-tasarım sürecinde birincil kullanıcının talepleri-beklentileri dinlenmiştir. İlçeye ait 1/1000 uygulama imar, 1/5000 nazım imar planları Kayapınar Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden, 1/100.000 ve 1/25000 ölçekli çevre düzeni planı da Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilerek yardımcı materyaller olarak kullanılmıştır. Kayapınar Belediyesi'nden ve arazi sahibi olan Vakıftan edinilen sayısal veriler ön-altlık paftalar olarak kullanılmıştır. Diyarbakır Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nden gölge ve rüzgâr başta olmak üzere iklim verileri

edinilmiştir. Diyarbakır Orman Fidanlığı'ndan bölgede yetişen bitki türlerine ait liste alınmıştır.

Alan incelemeleri, uydu görüntüleri ve mevcut planların yanında çekilmiş fotoğraflarla desteklenmiştir. Alan, özellikle görsel ve iklimsel survey için, periyodik olarak ziyaret edilmiştir.

Elde edilen bilgilerin işlenmesi, sayısallaştırılması, görselleştirilmesi, yorumlanmasında Microsoft Office 2010, Word, Excel, Powerpoint; 3D max, Sketch-up, Adobe Photoshop CS4, AutoCAD 2010, NetCAD5.1, Google Earth PRO programlarından yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

Çalışmada uygulanan yöntem 3 aşamalı olup, bu süreç:

- Kuramsal çerçeve,
- Kuramsal çerçevenin çalışma alanı örneğinde şekillendirilmesi,
- Çalışma alanı için kentsel tasarım projelerinin üretilmesi aşamalarından oluşmaktadır.

3.2.1 Kuramsal çerçeve

Çalışmanın literatür taraması bölümü güncel kaynaklardan derlenmiştir. Kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı kavramlarına dair değişik görüşler sunulmuş ve bu iki kavram arasındaki bağlantı ortaya konmuştur. Bu ana başlıkların haricinde teorik iskeletin genel çerçevesi:

- Çalışma alanı ve çevresinin düzensiz büyüyen çoğu kent gibi 'kentsel kimlik' kavramından uzak kaldığı tespiti üzerine kentsel kimlik-marka kent çalışmaları başlatılması,

- Sosyolojik-mimari tespitler içeren 20. ve 21. yüzyıldaki kentsel kimlik gelişimi üzerinde durulması,
- Kentsel tasarımın tek bir meslek disiplinine bağlı kalmaması gerekliliği ve peyzaj mimarının kentsel tasarımda nerede durduğu üzerine saptamalarda bulunulması,
- Sürdürülebilir kentsel tasarım, mimarlık ve peyzaj ilişkileri sadece ekoloji tabanlı sürdürülebilirlik anlayışından çıkılarak; sürdürülebilir kentsel gelişim, kentsel planlama, mimari kriterler, mimari proje kriterleri, mimarlık ilkelerini belirleyici faktörler, inşaat yöntemleri ve materyalleri, enerji etkin sistem kullanımının avantajları gibi başlıklarla genişletilmesi,
- Marka kent kavramının tanımlanması, çalışma alanında ulaşılmak istenen nokta ve dünyadaki örneklerinin değerlendirilmesidir.

3.2.2 Kuramsal çerçevenin çalışma alanı örneğinde şekillendirilmesi

Bu tez çalışmasında; kentsel tasarım ve kentsel peyzaj tasarımı kriterleri çerçevesinde, çalışılan bölgenin iklimsel özellikleri esas alınarak tasarım süreci değerlendirilmiştir. Teorik iskeletin çalışma alanına yansıması:

- Projeyi talep eden ve destekleyen özel ve tüzel kişiler ile görüşmeler yapılması,
- Çalışma için şehir planlamacıları ve mimarlar ile değerlendirme görüşmelerinin yapılması,
- Çalışma alanı yakın çevresine dair kavşak, yapı ve kentsel tasarım analizleri yapılması,
- Çalışma alanının mevcut durumunun ayrıntılı analizlerinin yapılması,
- Kentin geçmişi ve planlanan geleceği ile bağlantılı olarak kentsel kimlik oluşturulması,
- Tarladan arsaya ve kente doğru ilerleyen süreçte markalaşmak için plan-tasarım-marka kent olmak üçgeninde projelendirmeler yapılması,

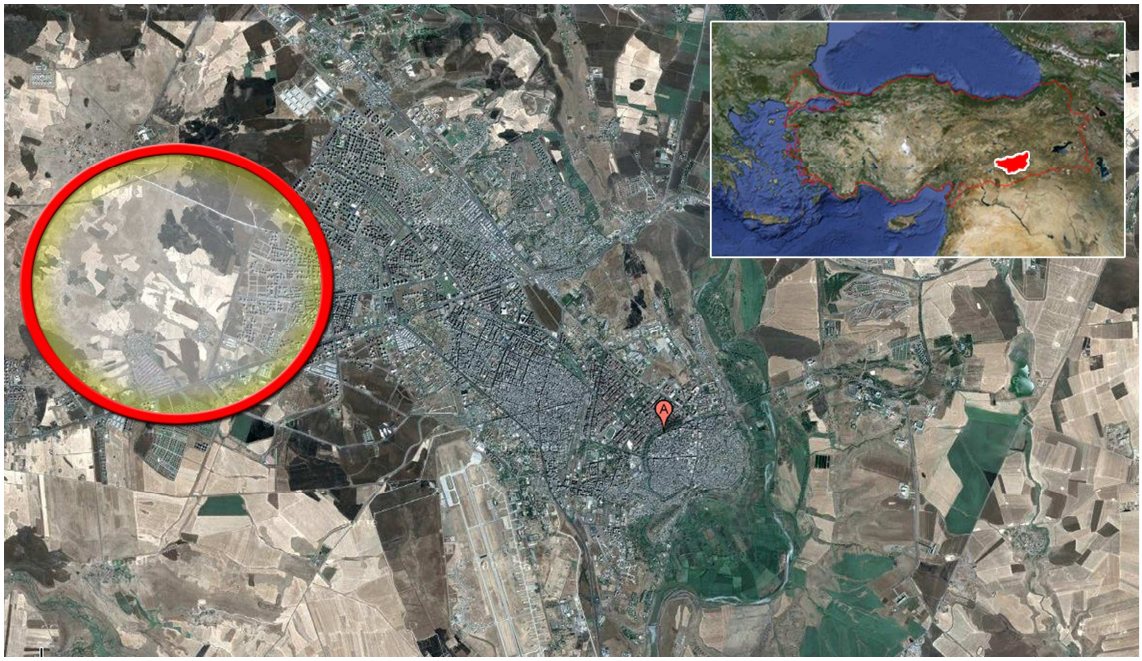
- Literatürel tanımlama sonrasında çalışma alanının gölgelenme değerleri, temsili olarak üç ayrı yükseklikte yapı örneği üzerinden hesaplanarak gölge eğrilerinin çizilmesi,
- Rüzgar alımı gibi spesifik değerlerinin edinilerek detaylı, ana, ara ve ikincil ara yönlerin yorumlanması ve bu değerlerin üzerine konseptin kurgulanması,
- 'Yeşil'in süreklilik analizi ile çalışma alanı ve çevresinin imar planına göre doğal yollarının mevcut bağlantı durumlarının ve değişim sonrası durumun nasıl olacağının saptanması şeklindedir.

3.2.3 Çalışma alanı için kentsel tasarım projelerinin üretilmesi

Yerel halk, yerel yöneticiler, projeyi talep eden kuruluş ve mimar-mühendis multidisipliner çalışmalarının sürdürülebilir marka kent olma sürecinde bir kenti nasıl etkilediği ortaya koyulmuştur. Çalışmada sonuç olarak 1/5000 ölçekli kentsel tasarım projesi üretilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1 Çalışma Alanının Konumu

Şekil 4.1 Türkiye'de Diyarbakır'ın ve Diyarbakır'da ÖCV arazisinin konumu

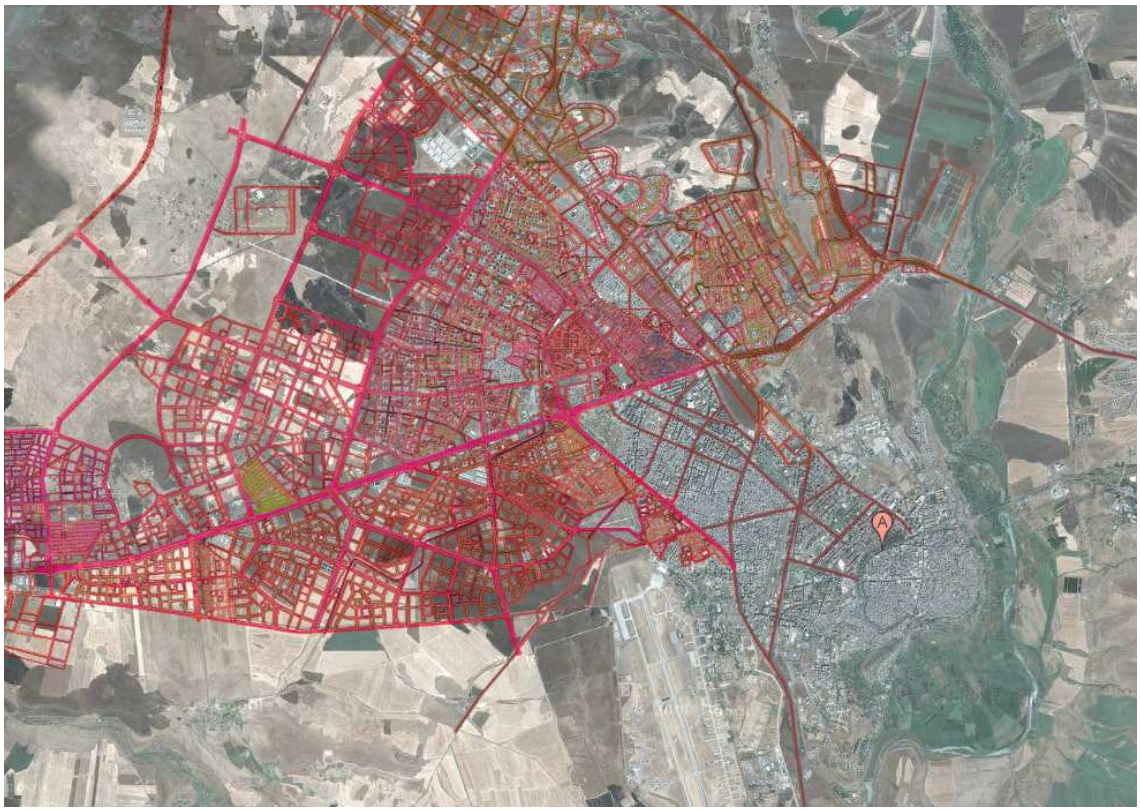
Çalışma alanı (koordinatları:37.930253 N, 40.143994 E); Asya Kıtası, Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Diyarbakır İli, Kayapınar İlçesi'ndedir. İçerisinde "A" yazan baloncuk kent merkezini, kırmızı çember çalışma alanının kentteki konumu göstermektedir. Alan kentin batısında konumlanmaktadır.

Çalışma alanı, 2012 yılı itibariyle on altı büyükşehir belediyesinden biri olan Diyarbakır'ın dört merkez ilçesinden biri olan Kayapınar İlçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kayapınar İlçesi 236.952 nüfusu ile kentin ikinci büyük belediyesidir (Anonim 2012a).

İlçe, Yenişehir ve Bağlar ilçe sınırlarıyla komşudur. Diyarbakır'ın Urfa ve Elazığ illerinden gelen yolların kesiştiği üçgende bulunan ilçe; yeni kurulması, nüfusu ve sınırları dikkate alındığında yerleşimci ve yatırımcıların dikkatini çekmektedir.

Kayapınar Belediyesi'nin Talaytepe Mevkii'nde bulunan çalışma alanı, Örfioğlu Cebbavi Vakfı'nın arazileri içerisindedir. Yakın zamana kadar içerisinde Karakuyu ve Zevre Karakuyu Köylerinin bulunduğu arazi, yoğun kentleşme ile birlikte bu yerleşimlerini kaybetmiştir.

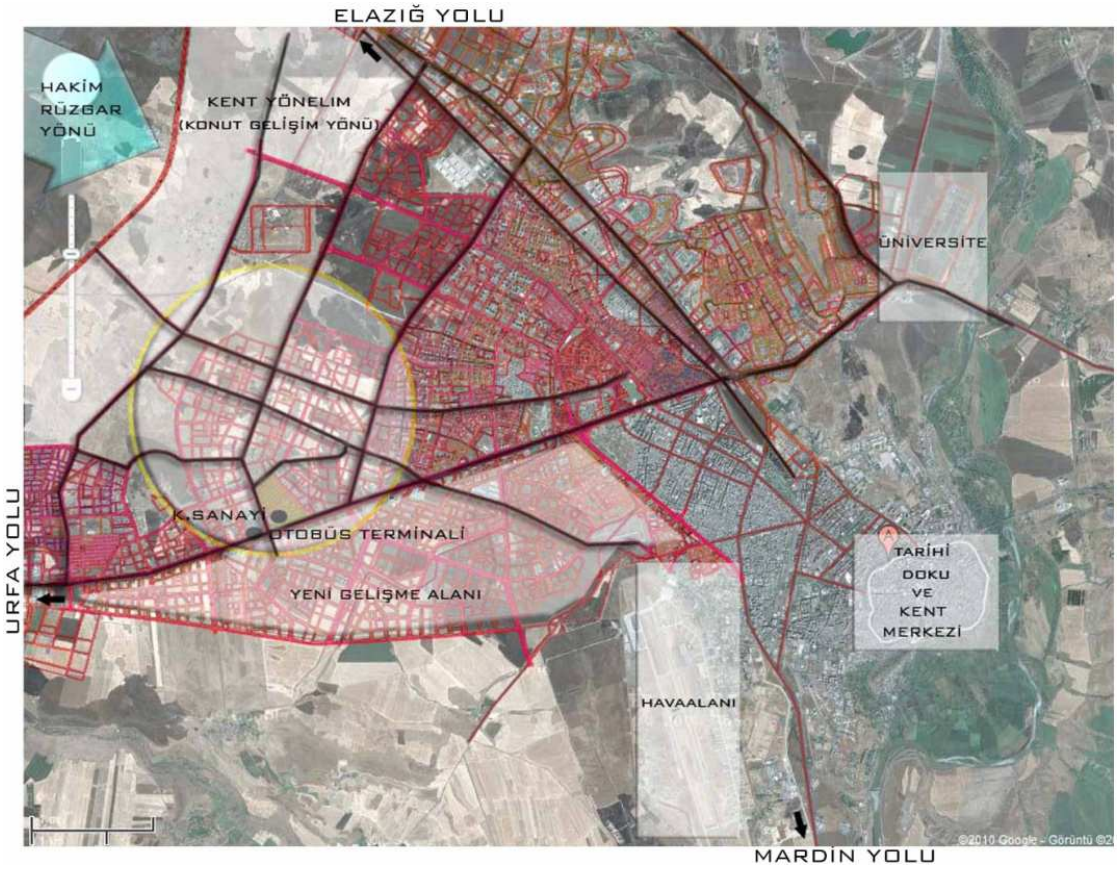
Planlanan iç ve dış çevre yolu alandan geçmektedir. Urfa Yolu ve Elazığ Yolu arasında bulunan alan, planlanan yeni kentin ortasında, ekonomik açıdan değerli bir bölgede bulunmaktadır.

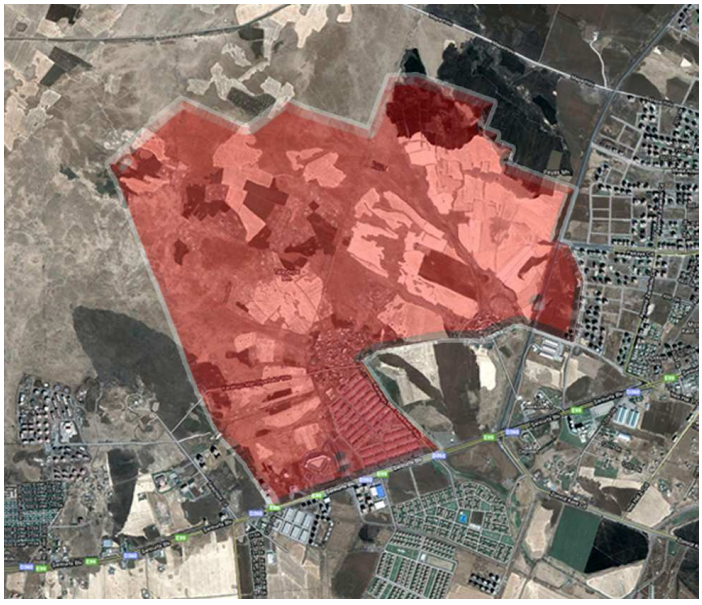
Şekil 4.2 Diyarbakır gelişim yönü imar planı ve uydu görüntüsü çakıştırılması

Şekil 4.2 ve sonraki görsel materyallerde de kırmızı bir katman olarak görülen plan kentin gelişim yönü olan kuzeybatı Diyarbakır'ın imar planıdır.

Çalışma alanı, halka içerisinde görüldüğü üzere (Şekil 4.3) mevcut kent ile kuzeybatı yönündeki konut gelişim alanı ve kent ormanının arasında belirleyici bir konumdadır.

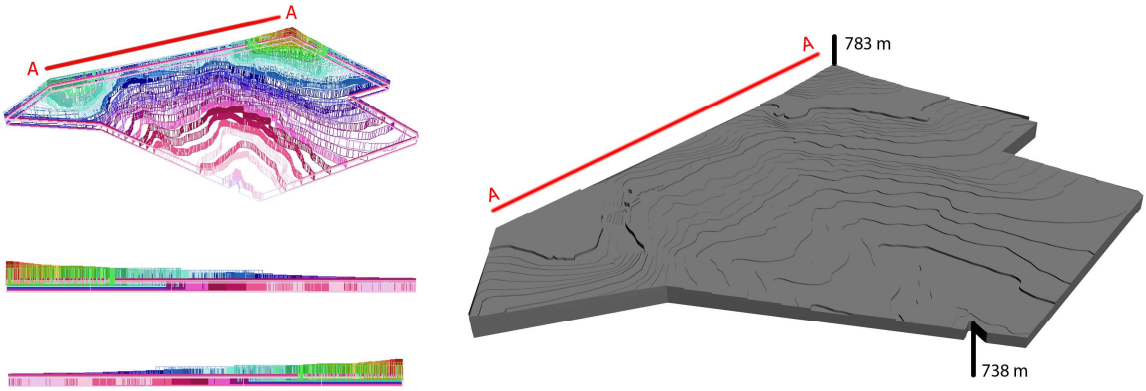
Şekil 4.3 Mevcut ve planlanan konut dokusu içinde çalışma alanı ve çevresel ilişkileri

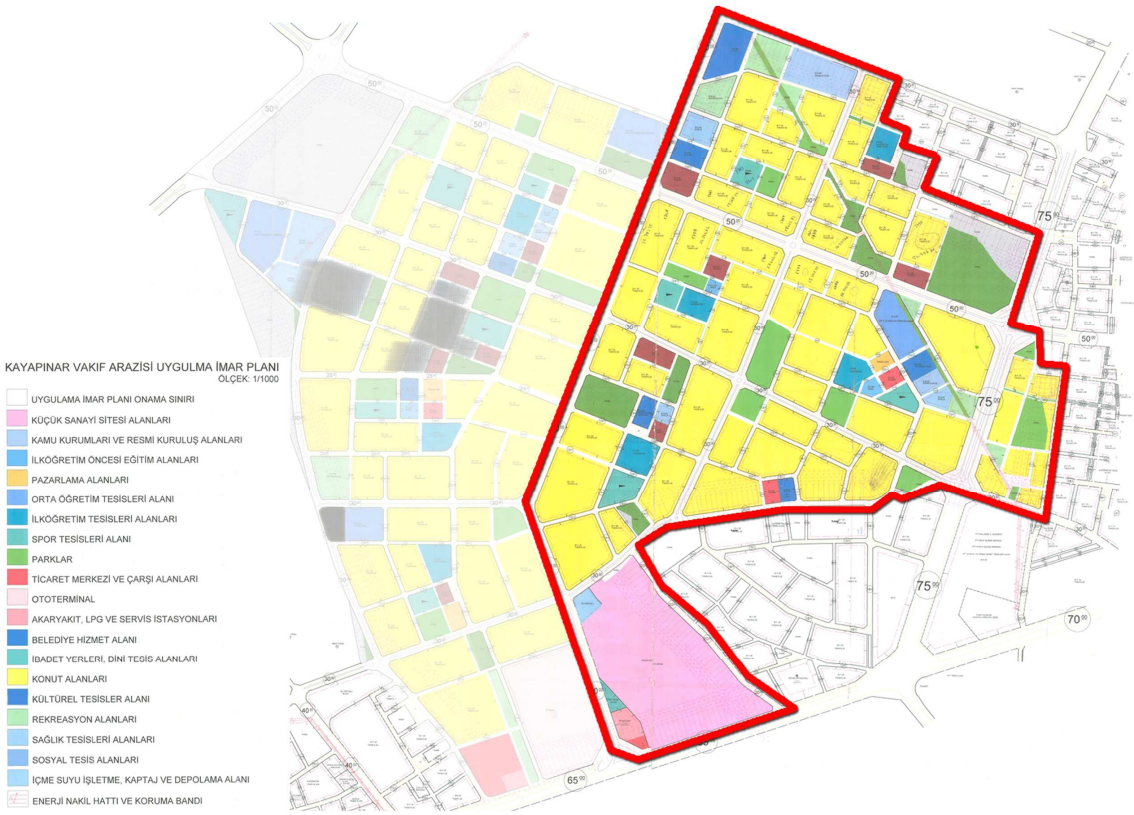
Şekil 4.4 ÖCV arazisi sınırları

Urfa Yolu'nun Elazığ Yolu ile kesişerek oluşturduğu üçgende bulunan çalışma alanının kent merkezine mesafesi 11 km'dir ve rakımı 783'tür. İmar planı ve mevzii imar

planlarından edinilen bilgilerin birleştirilmesi ile oluşturulan eğim haritası, üç boyutlu görsel haline getirilmiş ve çalışma alanı sınırlarının en az ve en fazla yüksek noktalarını göstermektedir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Çalışma alanı yükseklik modeli

Şekil 4.6 Kayapınar Belediyesi ÖCV arazisi 1/1000 uygulama imar planı (Anonim 2010c)

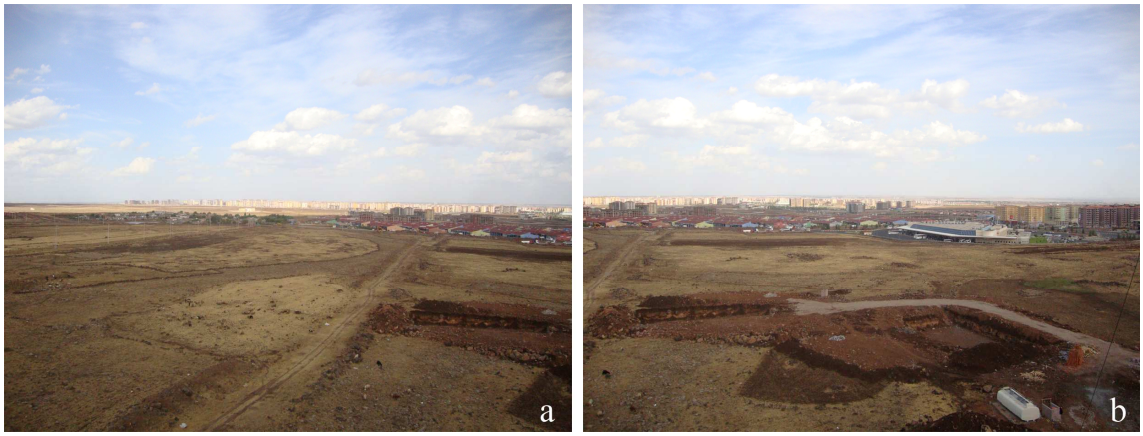
Renklendirilmiş olarak görülen arazi ÖCV arazisidir (Şekil 4.6). Arazi toplam olarak 5 000 000 milyon m² dir. Kentsel tasarım yapılması istenen bu alan iki etaba ayrılmıştır. Görünürlüğü kısık olarak gösterilen alan daha sonra çalışılacak alandır. Kırmızı çizgi ile çevrelenen alan, çalışma alanını göstermektedir ve 2 500 000 milyon m² dir. Çalışma alanı toplam inşaat metrekaresi 1 235 000 m² dir.

Şekil 4.7 a.Çalışma alanının doğusundan, b.kuzey batısından (Foto 2010)

Şekil 4.8 Çalışma alanının doğusu ve alanı ikiye bölen 75 metrelik yoldan (Foto 2010)

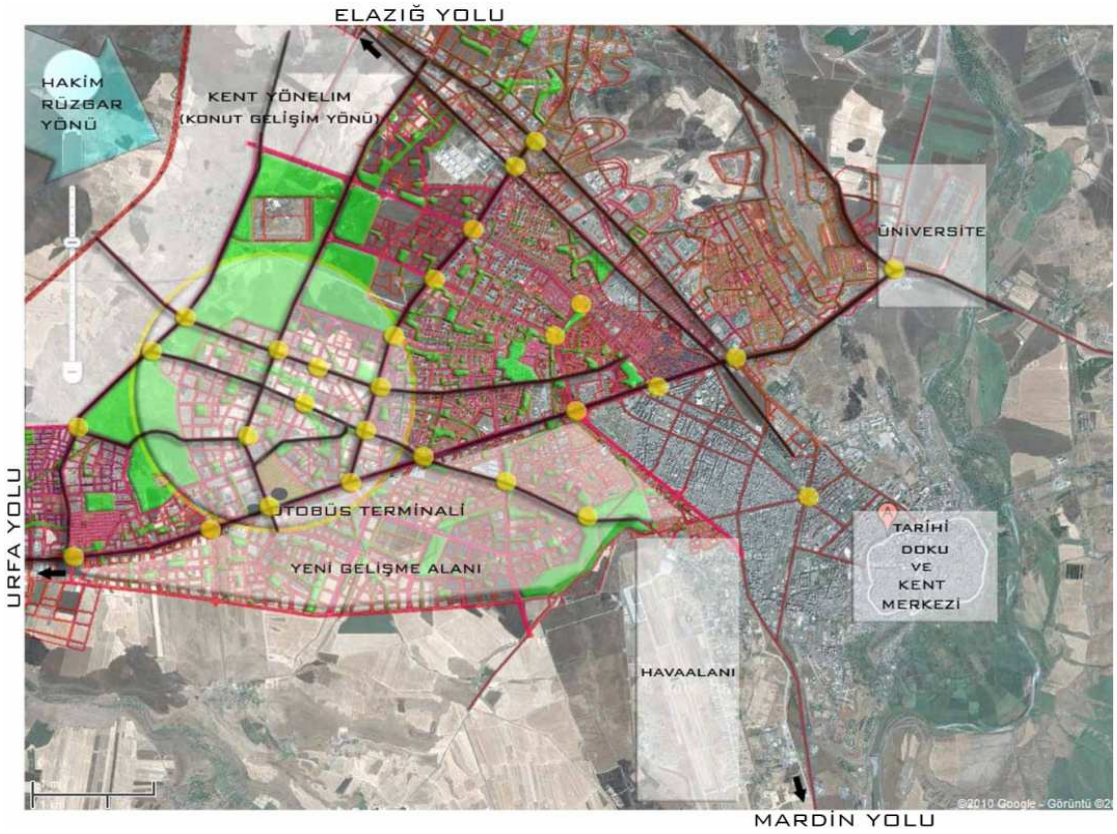
Şekil 4.9 a.Çalışma alanının batısından, b.güneydoğusundan (Foto 2010)

4.2 Çalışma Alanı Analiz Çalışmaları

Çalışma alanı analiz çalışmaları altı ana başlık altında yapılmıştır. Bunlar:

- Diyarbakır için mevcut kavşak noktaları ve kentsel kavşak analizleri,
- Kavşak / meydan önerisi,
- Yeşil doku analizi,
- Sosyal donatı alanlarının dağılım şeması,
- Yeşil dokular ile çalışma alanı sosyal donatılarının bütünleştirilmesi,
- Yeşil Kama Önerisidir.

4.2.1 Diyarbakır için mevcut kavşak noktaları ve kentsel kavşak analizleri

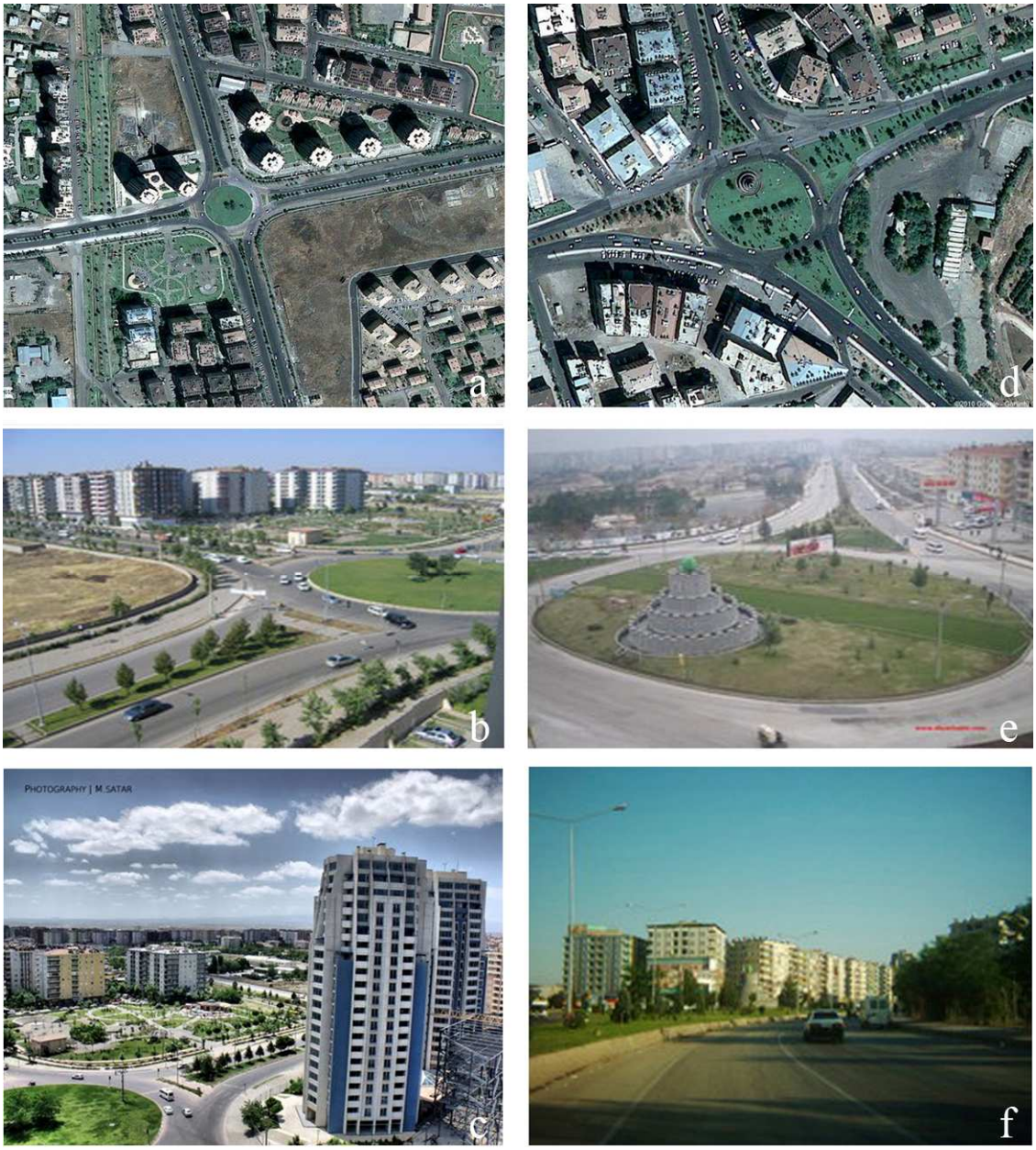

Şekil 4.10 Diyarbakır kentsel kavşak analizi / Var olan kavşak noktaları

Şekil 4.10'de yer alan 28 nokta çalışma alanı çevresindeki önemli kavşak noktalarını göstermektedir. Bu kavşaklar çalışma alanı trafik yoğunluğunu belirleyen, yönlendiren ve ulaşım ağlarını özetlerken kentin mimari durumunu da gözler önüne seren noktalardır. Bu nedenle Diyarbakır kentsel alan analizi aşamasında; kentin tüm kavşakları için genel kavşak karakteri özeti niteliği taşıyacak 6 kavşak noktası seçilmiş ve yapısal-kentsel açıdan değerlendirilmiştir. Analiz için seçim; kent girişleri, merkez noktaları ve çalışma alanı (beyaz daire) girişinden seçilmiştir (Şekil 4.11).

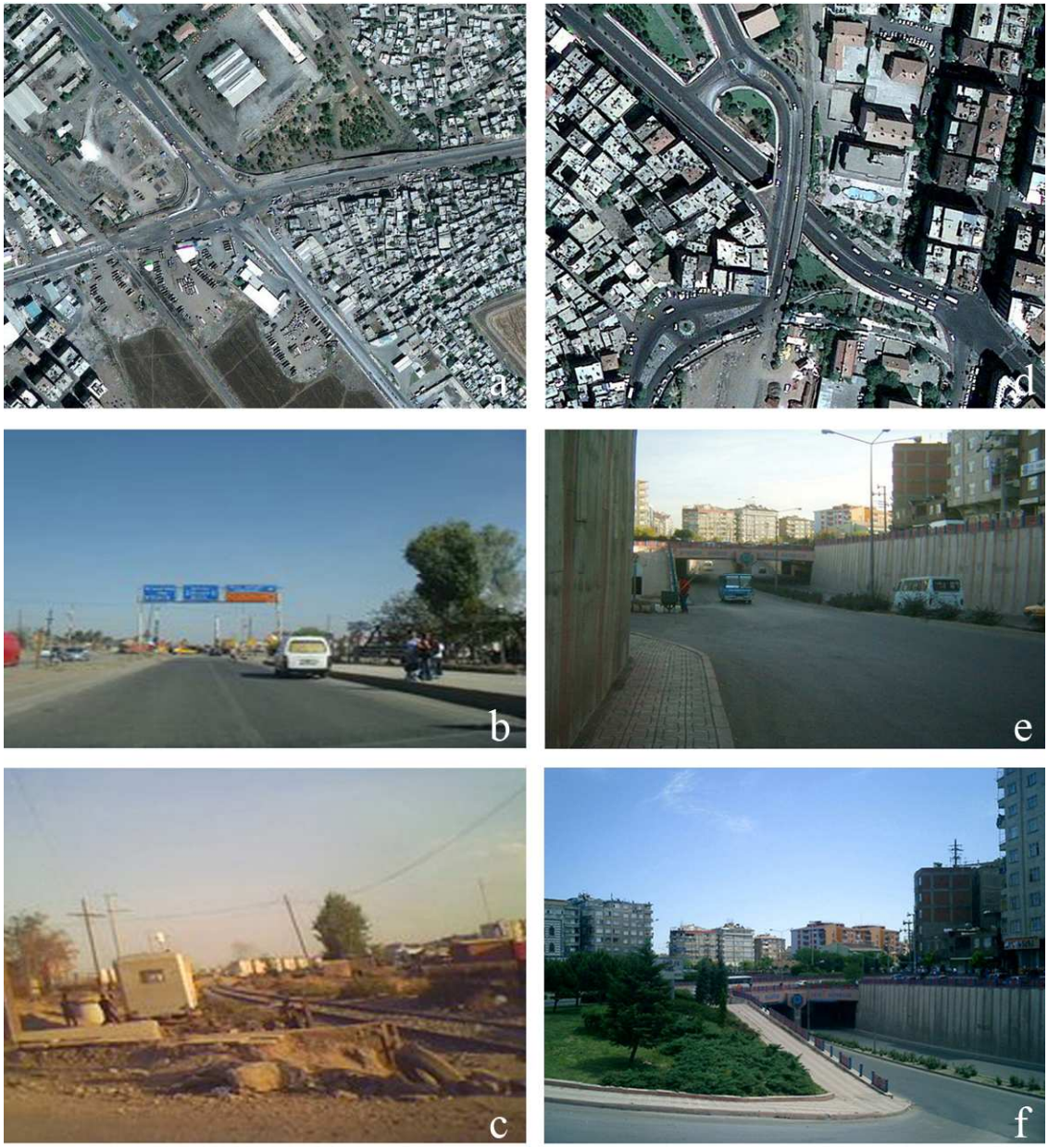
Şekil 4.11 Önemli kavşak noktalarının analizi (Anonymous 2011a)

Şekil 4.12 Kavşak 1 ve Kavşak 2 (Anonymous 2011a)

Kavşak 1 ilişkisiz yapı tiplerine örnek ve meydan ölçeğinde fakat karakterini kaybetmiş bir kavşak örneği olarak verilebilir. Yüksek yapılarla çevrilmiş, yapılara değer katmak isterken hem yapıya hem de kamusal alana zararı dokunan bir anlayışla yerleşim yapılmıştır (Şekil 4.12.a,b,c).

Kavşak 2'deki köşe bina, köşe binalar ile kavşak yapılarının ilişkisizliğine örnek olarak verilebilir. Yollar meydanı parçalayarak kimliksizleştirmiştir yapılmıştır (Şekil 4.12.d,e,f).

Şekil 4.13 Kavşak 3 ve Kavşak 4 (Anonymous 2011a)

Yan yollar meydanı daraltmıştır. Kavşağın ortasındaki plastik objenin konumlandırılması, hem kavşağı algılamayı güçleştiriyor hem de trafik için dikkat dağıtıcı bir etkiye neden olmaktadır. Dikilen ağaçların plansız olması, yol peyzajında güvenlik için dikkat edilmesi gerekenler listesinde ilk sırada olan aralıklı tekrar kuralını ihlal etmiştir (Şekil 4.12.d,e,f).

Kavşak 3'te yol çizgisinin gerek çizgi gerekse orta kaldırım, kaldırım gibi sınırlayıcı unsurlar ile belirlenmemesi kimliksiz oluşumlar, boşluklar yaratmıştır (Şekil 4.13.a,b,c).

Şekil 4.14 Kavşak 5 ve Kavşak 6 (Anonymous 2011a)

Bu gibi belirsizlikler ters yöne girmeyi kolaylaştırabilmekle beraber güvensizlik duygusu ve estetik problemlere sebep olabilmektedir (Şekil 4.13.a,b,c).

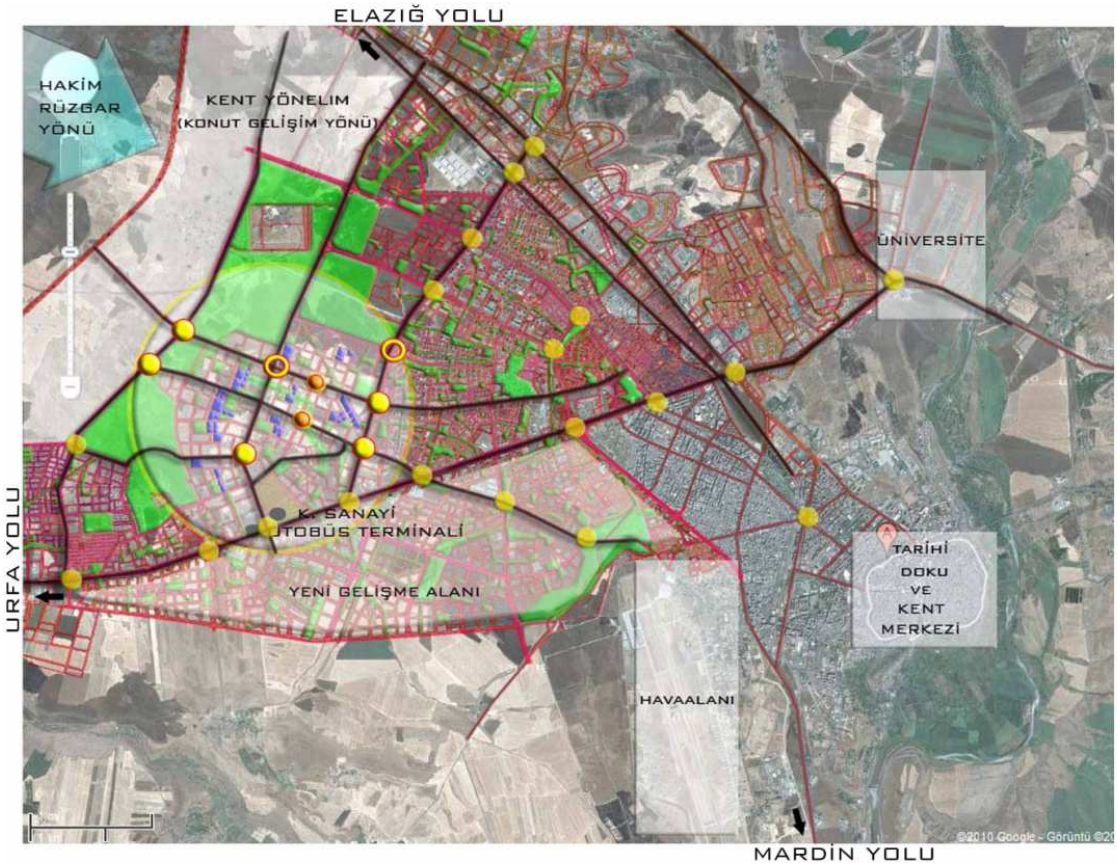
Kavşak 4'te trafik çözümleme çabası, kent ve kavşak kimliğinin önüne geçerek standart dışı ve estetik yoksunu ulaşım alanları ve kavşak noktaları oluşmuştur (Şekil 4.13.d,e,f).

Kavşak 5'te, kent içinde görüldüğü gibi bazı meydan niteliği taşıyan kentsel alanlar bulunmaktadır. Fakat bu tür alanların genel sorunu kentsel tasarım yoksunluğudur.

Tasarım yapıldığı ve kullanımların planlandığı izlenimi alanda bulunulduğunda alınamamaktadır. Gerek kullanım amaçlarının tanımsızlığı gerekse bitkisel anlamda düzenleme eksikliği kentsel kimlik ve bütünlüğünde eksiklik, kentsel ritimde bozukluk yaratabilmektedir (Şekil 4.14.a,b,c).

Kavşak 6; hastane, işletme gibi yapısal unsurların, kendi kendini yalnız bırakır şekilde konumlandırılması ve yalnızlaştırmasına örnek olarak verilebilir. Bu şekildeki kavşak yapılarında, yeni gelişme potansiyelleri, kavşak kimliğinde değerlendirilememektedir (Şekil 4.14.d,e,f).

4.2.2 Kavşak / meydan önerisi

Şekil 4.15 Diyarbakır kavşak ve meydanları

Her kavşak bir meydan değildir. Fakat kentlerde; yeşil çözümler, yol genişlikleri, yapı yerleşim ve cepheleri, kütle yükseklikleri, ticari akslar, rekreatif düzenlemeler, kentsel peyzaj düzenlemeleri bütüncül olarak düşünülürse kavşaklar birer kent kapısı, birer meydan özelliği taşıyabilir. Bu şekilde kent daha düzenli ve kullanışlı olabilir.

Meydan özelliği taşıyacak kavşak noktaları, tek merkezli kent oluşumunun önüne geçebilir ve kentin / kentlinin sosyo-kültürel olarak tek noktada toplanmasına engel olarak, kenti sessiz blok topluluklarından kullanılan mekânlara dönüştürebilir.

Doğu batı eksenindeki ana yollar eski kent dokusu ile kentsel tasarım alanının da dahil olduğu yeni kent dokusunu bağlamaktadır. Bu ana yollar üzerindeki kavşaklar ise kentsel buluşma noktalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle kavşak noktalarının meydan

nitelikleri ele alınabilir. Aynı şekilde doğu batı eksenindeki ana yolları bağlayan iç ve dış çevre yolları, birleştikleri noktalarda kentsel kavşakları ve alan içi kavşakları oluşturabilir.

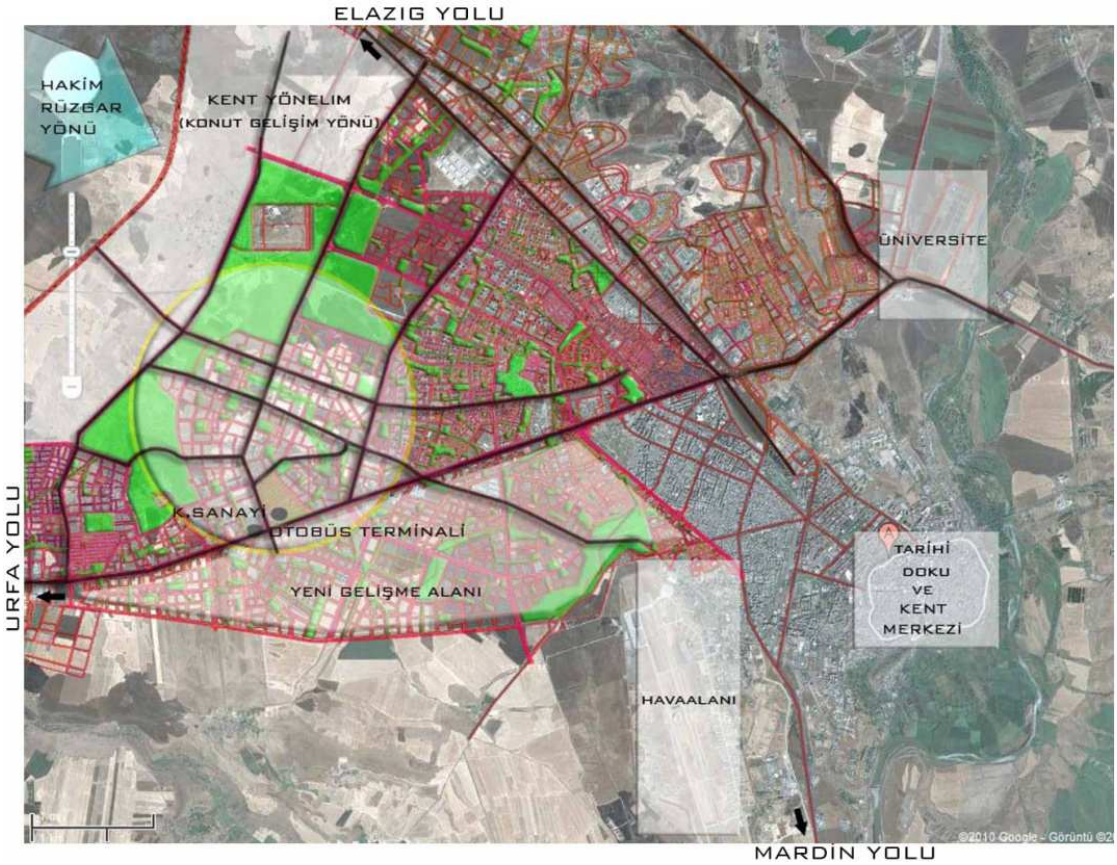
Kent merkezinden alana giren 50 metrelik ana yol, gelişme alanları gerçekleştiğinde kentin ana bulvarı halini alacaktır. Bu nedenle kentin ana bulvarı olacağı varsayımı üzerinden kentsel tasarım kurgulanabilir.

Tasarım alanı içerisindeki diğer 30 ve 50 metrelik ana yollarda konumları ve kesitlerinden yola çıkılarak bulvar niteliğinde tasarlanabilir. 30 metrelik ana yollar aynı zamanda alt merkezlerin oluşumunu da sağlayabilir. Dış çevre yolu ile 50 metrelik kent bulvarının birleştiği nokta ise çevre yolunun içerisinden geçtiği kent parkı sonrasında kentsel dokuyla karşılaştığı ilk nokta olması sebebiyle kent kapısı olarak ele alınabilir.

Şekil 4.15'de ana yolların birleşme noktasında oluşan 9 kentsel kavşak / meydan (daire içerisindeki) hiyerarşi içerisinde gösterilmiştir. Bu kesişim noktalarının dağılımı ve kullanımlarının atanması şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Koyu sarı noktalar (5 tane); alan dışarısında bulunan fakat ana yollarla alana bağlanan kentsel kavşakları,
- Halkalar (2 tane); alan içerisindeki kentsel kavşakları,
- Sarı daireler (2 tane); kent kapısı niteliğindeki, kentin ticari ve rekreatif ağırlıklı noktalarını, toplanma mekanlarını tarifleyen kentsel kavşakları ifade etmektedir. (hiyerarşi, noktaların çapları ile ifade edilmiştir)

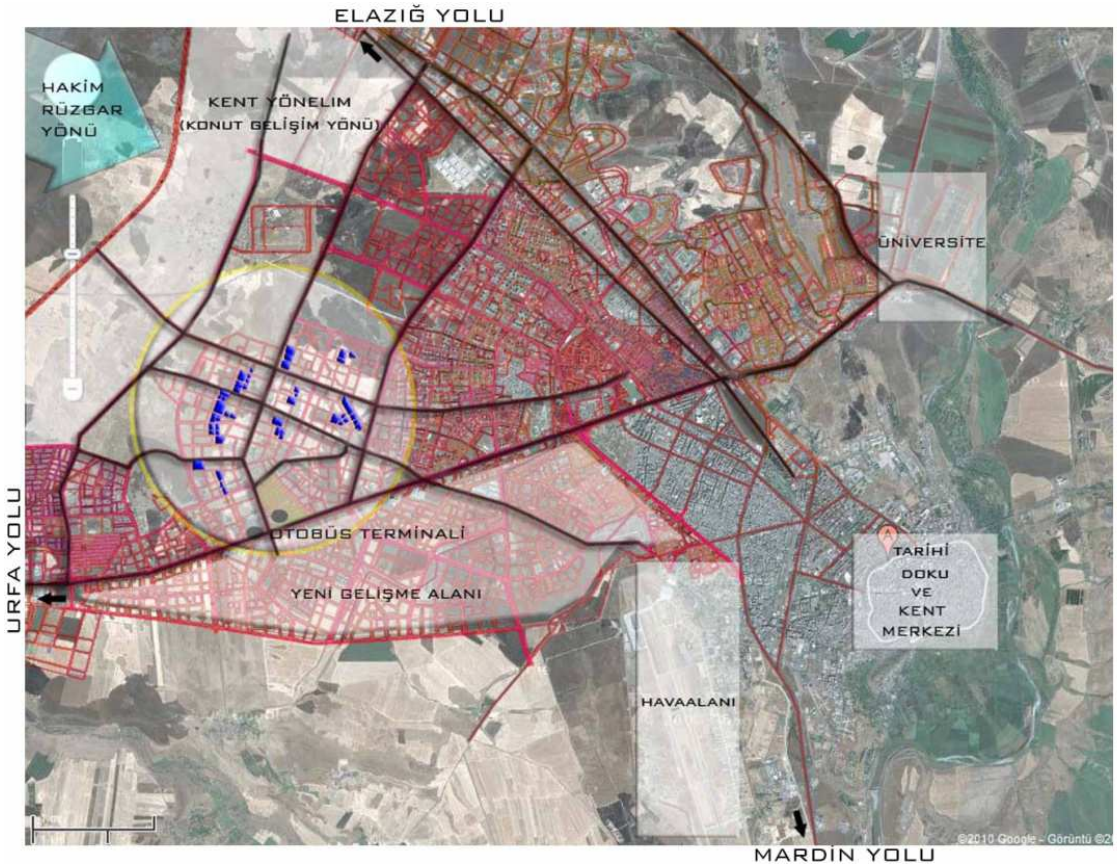
4.2.3 Yeşil doku analizi

Şekil 4.16 Kentsel ölçekte - imar planı esasında yeşil doku analizi

Urfa yolu güneyindeki yapılan yeni imar planında, planlanan yeşil alanların sürekliliği sağlanmıştır. Kuzeybatı yönündeki çevre yolları arasındaki yeni plan çalışmasında da yeşil alan sürekliliği oluşturulmuştur. Şekil 4.16'de görülen; planlanan alanlardaki yeşil doku sürekliliği oluşturma fikri, kentsel orman ile çalışma alanında kesintiye uğramıştır. Yeşil alanların süreklilik oluşturması ve bu şekilde hem çalışma alanına hem de kente nefes alması için yeşil koridorlar açılabilir. Ayrıca bu koridorlar farklı kullanımlar içerebilir. Böylece, sürdürülebilir nitelikte kullanılan ve yaşayan kentsel peyzaj tasarım alanları üretilebilir. Diyarbakır kentinin güneybatısındaki arazinin bitkisel anlamdaki boşluğu, kenti çöl rüzgârlarına açık bırakmaktadır. Bu durumun, çalışma alanındaki kentsel yaşamı olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bölgede oluşturulabilecek ve kenti çevreler nitelikteki kent ormanının, yaşam alanlarını kentin güneyinden gelebilecek çöl rüzgârına karşı koruyabileceği öngörülmektedir.

4.2.4 Sosyal donatı alanlarının dağılım şeması

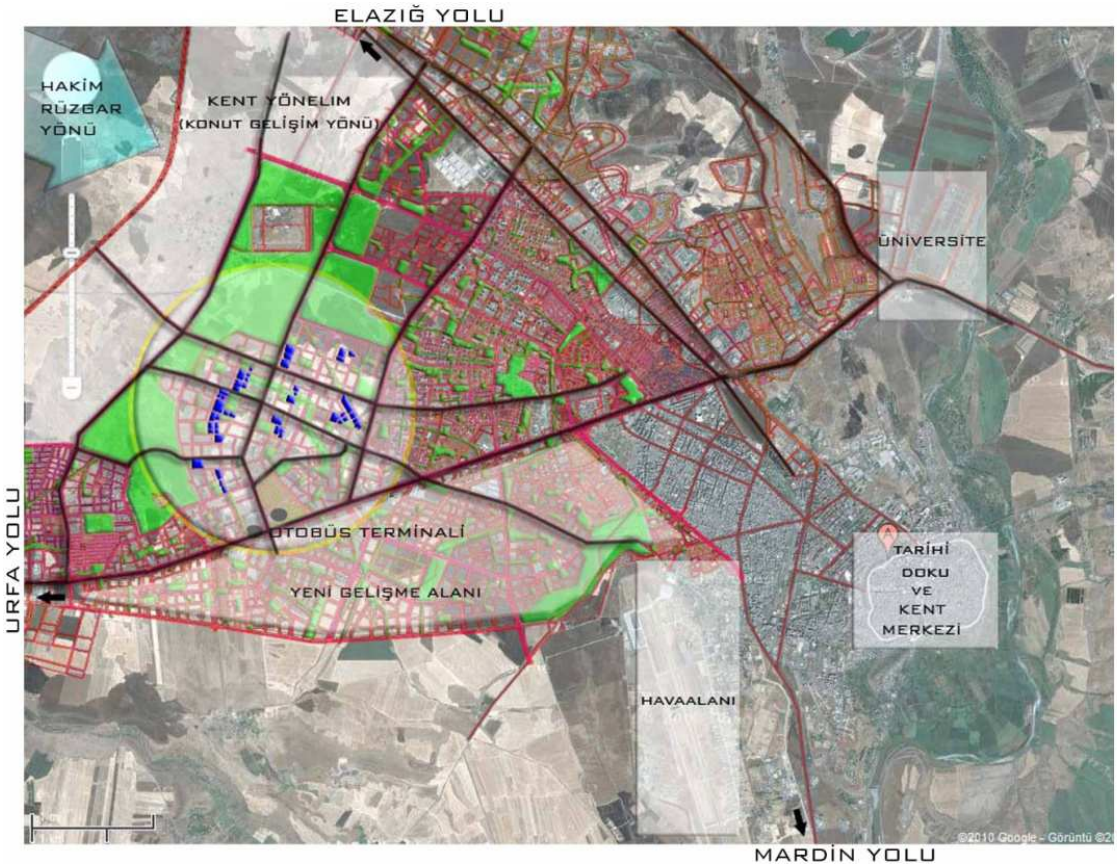

Şekil 4.17 Çalışma alanı imar planındaki önemli sosyal donatı alanlarının dağılım şeması

İmar planına göre çalışma alanı içerisindeki kreşler, okullar, sağlık merkezleri gibi resmi kurumlara ait parseller işaretlenmiştir. Yapı dağılımlarının doğruluğunun belirlenmesinin yanında şekil 4.17'deki amaç kamusal yapıların yeşil dokuyla beraber düşünüldüğünde kente ne katacağının tartışılmasıdır. Şekil 4.17'de görüldüğü üzere; iki nokta haricinde kamusal parseller çizgisel olarak çözümlenmiştir. Bu durum ileriki tasarım aşamalarında, kentsel nefes koridorlarının yaratılmasında kullanılabilir.

Parçalanma, hareketliliğin tahmin edilememesine ve yapısal yeşil sürekliliğine zarar vereceği için bağlantılılığın değeri azalmaktadır (Tokuş 2012). Bu durumu ortadan kaldırmak için özellikle yeşil dokuya katkısı olabilecek, potansiyel az katlı yapı parselleri, yeşil doku ile bütüncül olarak düşünülebilir ve bahsedilen nefes koridorları bu mantıkla ele alınabilir.

4.2.5 Yeşil dokular ile çalışma alanı sosyal donatılarının bütünleştirilmesi

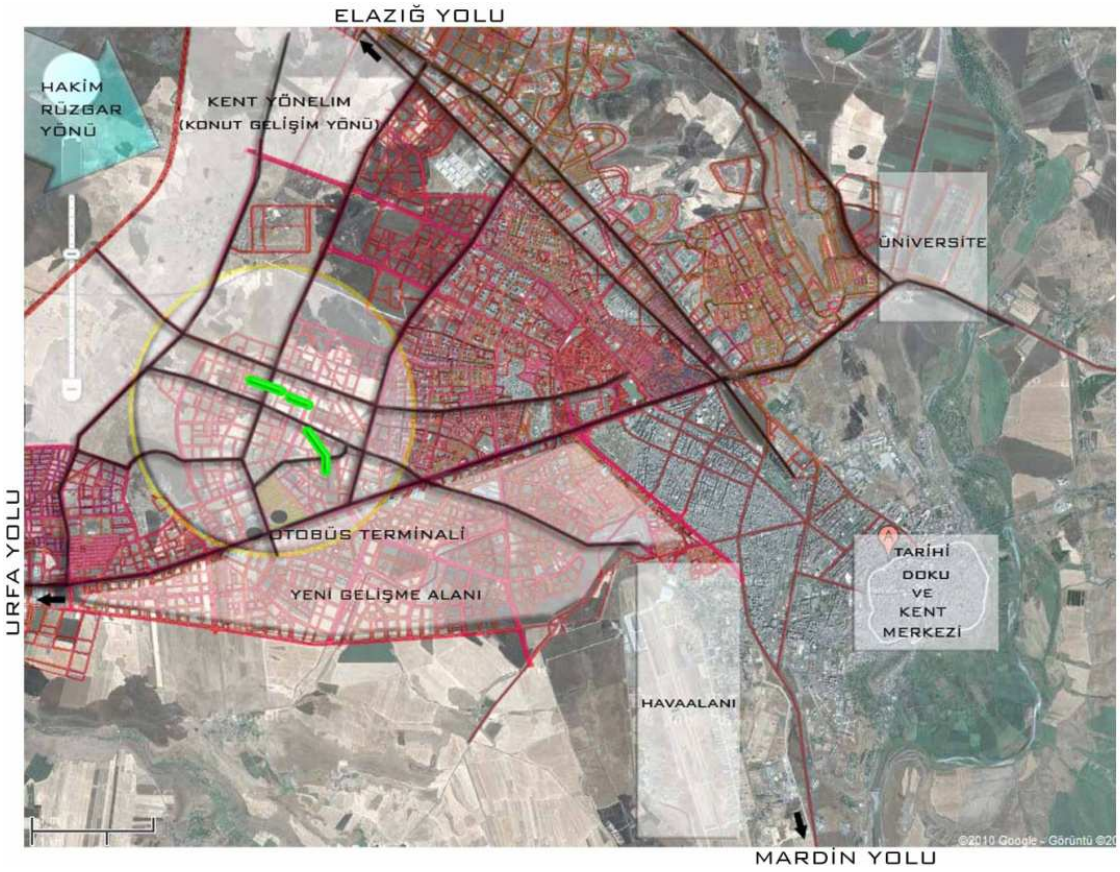

Şekil 4.18 Kentsel ölçekte yeşil dokular ile çalışma alanı sosyal donatılarının bütünleştirilmesi

Klasik planlama anlayışında, iki kamusal yapı arasındaki mesafeyi yarıçaplar belirlemektedir. Çalışma alanı mevcut kamusal yapı yerleşimleri, yeşil doku ve iklimsel veriler ile çakıştırıldığında, rüzgâr koridorlarının oluşmasına katkısı olabileceği düşünülmüştür. Bu fikrin temeli kamu binalarının kütle boylarının konut ve ticaret yapılarına göre kısa olmasıdır. Bu şekilde imar planındaki yeşil akslar ile bağlantılar kurularak, yeşil aks fikri rüzgâr aksları fikrine geliştirilmiştir. Daha sonraki aşamalarda ise bu akslar ekolojik aks olabilecektir.

Yeşil akslar, çok farklı aktivite ve girişimlerin kombinasyonunu içerebilir. Özellikle ziyaretçiler ve yerli halk için önemli bir yürüyüş ve bisiklet kullanma aksı olabilir. Kent içinden bu koridorlara geliş, özellikle sosyal ve kültürel amaçlarla kullanım yoğun olacaktır.

4.2.6 Yeşil kama önerisi

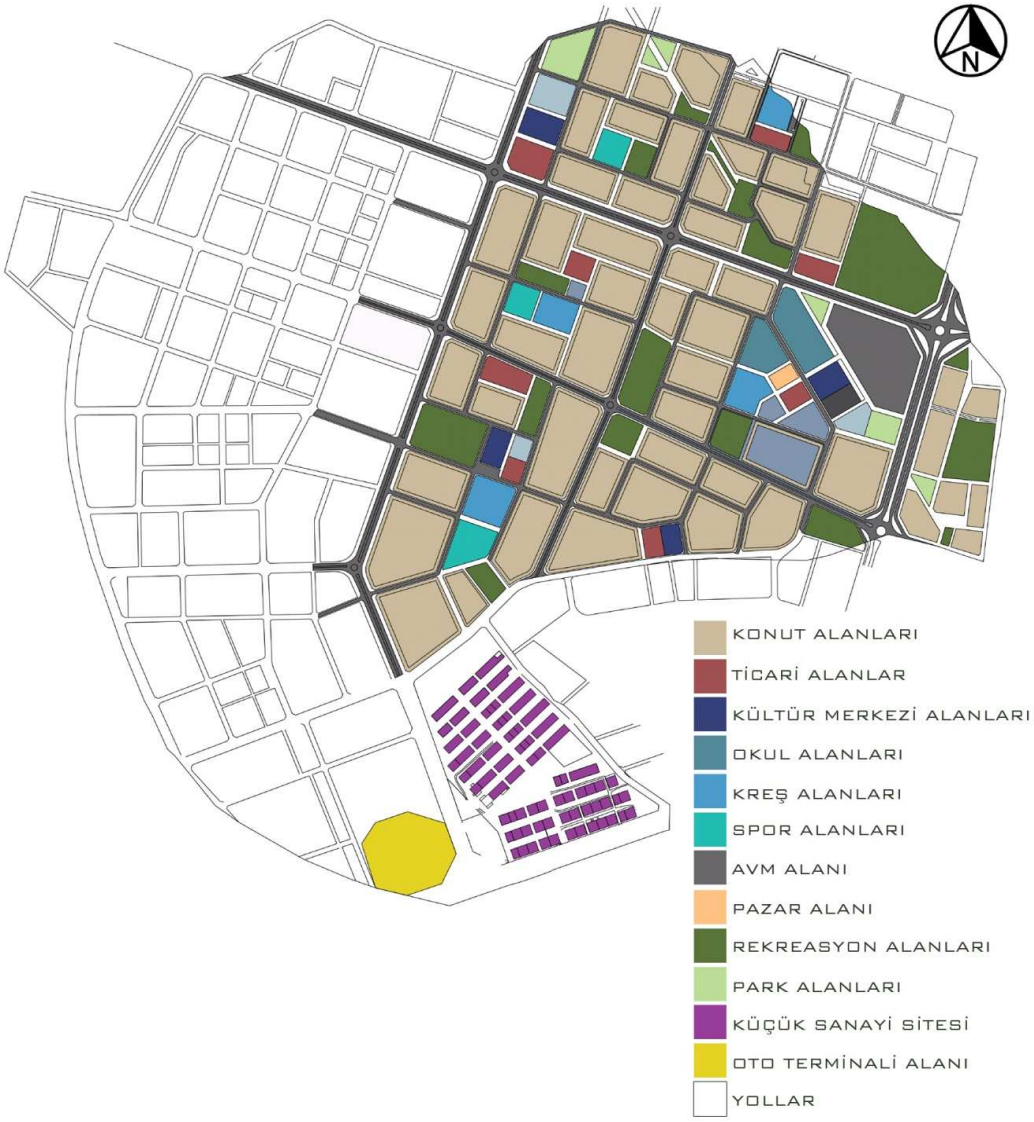

Şekil 4.19 Yeşil kama önerisi

Çalışma alanında, Diyarbakır kentsel yeşil alan sisteminin bütünleştirilmesine yönelik olarak, parçalı yeşil doku bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, alan içerisinde yeşil kama planlanabilir. 75 metrelik yolun güneyindeki yeşil dokuyu, çalışma alanına bağlayarak, kent ormanına ulaştırabilecek bir yeşil kama düşünülmüştür**.** Yeşil kama, çalışma alanında düşünülen alt merkezleri de bağlamıştır (Şekil 4.19). Kamusal yapılar, kütle yerleşimleri ve boyları ile konsept ekolojik akslara katkı sağlayabilecektir.

Kent ormanına göre erişilebilirlik oranı daha yüksek olan yeşil kama, alanın doğal eğrileri ile uyumlu uygulanırsa kent ormanı ile yeni kenti birbirine bağlayan bir köprü niteliği de taşıyacaktır. Yeşil kama, çalışma alanının mevcuttaki planları ve çevre yerleşimleri dikkate alındığında sınırlayıcı bir etkisi olmayacak, aksine birleştirici ve rekreasyonel özellikleri ön planda olacaktır.

4.3 Var Olan İmar Planına Göre Çalışma Alanı Mevcut Durum Analizleri

Şekil 4.20 Alan içi kullanım analizi şeması

13 renk gösterimli plan, mevcut imar planına göre yapılan ada analizlerin bütünleştirilmiş halidir (Şekil 4.20). Kentsel tasarım çalışmaları başlamadan önce yapılan en önemli çalışma, "elimizde ne var?" sorusunun cevabı olan analiz paftalarıdır. Şekil 4.20'de görüldüğü üzere; çalışma alanında en büyük alanı konut adaları almaktadır. Konut, kamusal yapı ve yeşil alan adalarının plansızca belirlendiği, modern tasarım anlayışlarıyla bağdaşmadığı ortadadır.

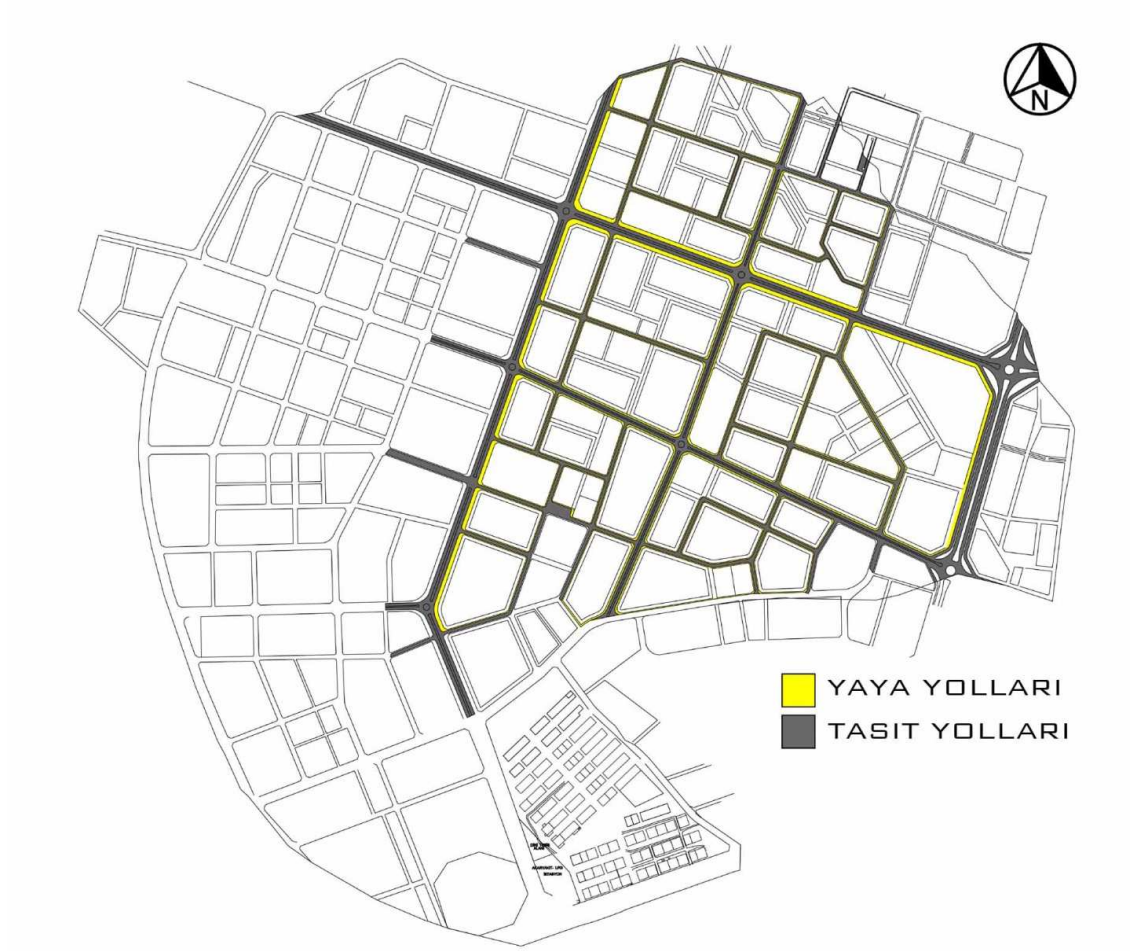
Bu bölümde, şekil 4.20'den yola çıkıp, nitelik açısından benzer kullanımlar birleştirilerek,

- Ulaşım - dolaşım analizi,
- Yol kademelenmesi analizi,
- Konut alanları analizi,
- Konut dışı kullanım analizi,
- Yeşil - rekreatif alan analizi,
- Sosyal donatı analizi,
- Çekme mesafeleri analizi

başlıklarıyla 7 katman üzerinde çalışılmıştır. Bu katmanların görselleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler bir yandan mevcut durum tespiti olurken, öte yandan kentsel tasarım sonuç paftasına giden yolda üretilen çözüm ve önerilere dönüşecektir. Yapılan analizlerin her biri; bulgu olmaları ile birlikte sürdürülebilir kentsel mekân yaratma yolunda alt fikirlerdir.

Analizlerin üretimi aşamasında; çalışma alanında yapılan survey çalışmaları, analizlerin neden – sonuç bağlantılarını kuvvetlendirmiştir. Analizler, bir sonraki *iklimsel analizler* başlığı altında sunulacak olan rüzgâr - gölge analizleri ve ardından kentsel tasarım sonuç paftalarının alt fikirlerini oluşturacaktır.

4.3.1 Ulaşım - dolaşım şeması

Şekil 4.21 Ulaşım - dolaşım şeması

Çalışma alanı imar planına göre taşıt ve yaya yolları yoğunluğu belirlenmiştir. Bu tespitte; iki ana ulaşım aksı yan yollara bölünmektedir.

Çalışma alanı kentsel tasarım projesini yönlendiren mevcut imar planı; tasarım sürecini kısıtlamıştır da. Bunun nedeni üst ölçek kararlar alınırken klasik rant odaklı yaklaşımın esas alınmış olmasıdır. Parseller, yeşil alan dağılımları ve bağlantıları, konut kütle yerleşimi mantığı bu anlayışa göre planlanmıştır.

4.3.2 Yol kademelenmesi analizi

Şekil 4.22 Yol kademelenmesi şeması

İmar planında, yol genişlikleri, olası ticari akslara ve bu akslara bağlanan yan yollara göre kurgulanmıştır. Yol çizgileri belirlenirken otoparklar düşünülmemiştir. Bu nedenle kentsel tasarım çalışmalarının sonraki aşamalarda, mimari proje notlarına otoparklar için kararlar eklenmelidir.

8 ayrı ölçüde yol planlanmış olmasının, trafiğin akışına ve parsel bazındaki mimari tasarımlarda çeşitlilikler yaratması beklenmektedir.

4.3.3 Konut alanları analizi

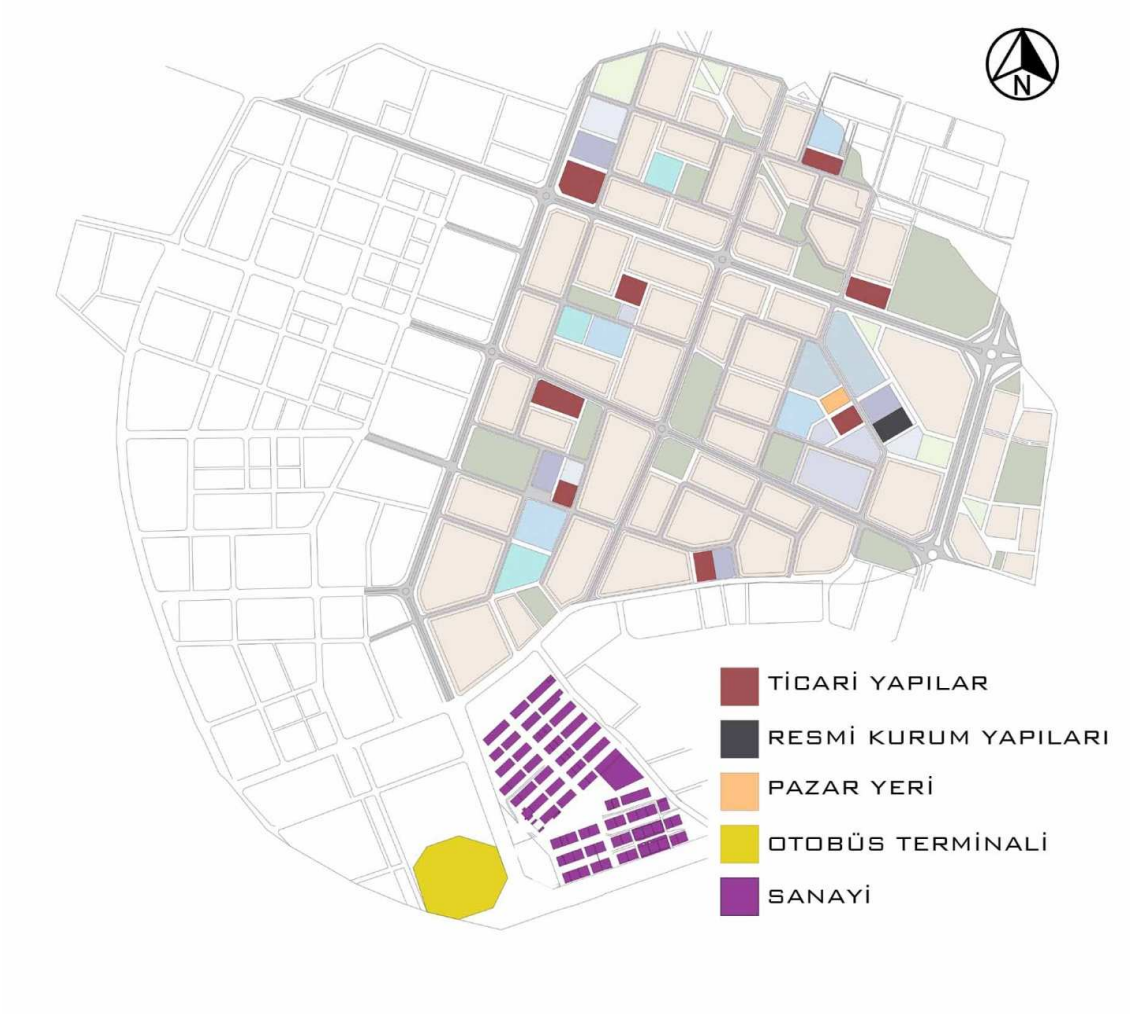

Şekil 4.23 Konut alanları şeması

Çalışma alanının büyük kısmı konut parsellerinden oluşmaktadır (Şekil 4.23). İmar planları hazırlanırken; planlama mantığı, kendine yetebilen bir yerleşim yeridir.

Çalışma alanının hem banliyö gibi kent merkezinden uzak hem de her türlü kentsel donatıya sahip bir yaşam alanı olması amaçlanmıştır. Bu nedenle, yapılacak kentsel tasarım, konut odaklı olmalıdır. Amaç, bu alanın gelecek kullanıcılarını hem mimari hem de kentsel peyzaj açısından daha kaliteli mekânlarda yaşayabilmesine olanak vermek olmalıdır.

4.3.4 Konut dışı kullanım analizi

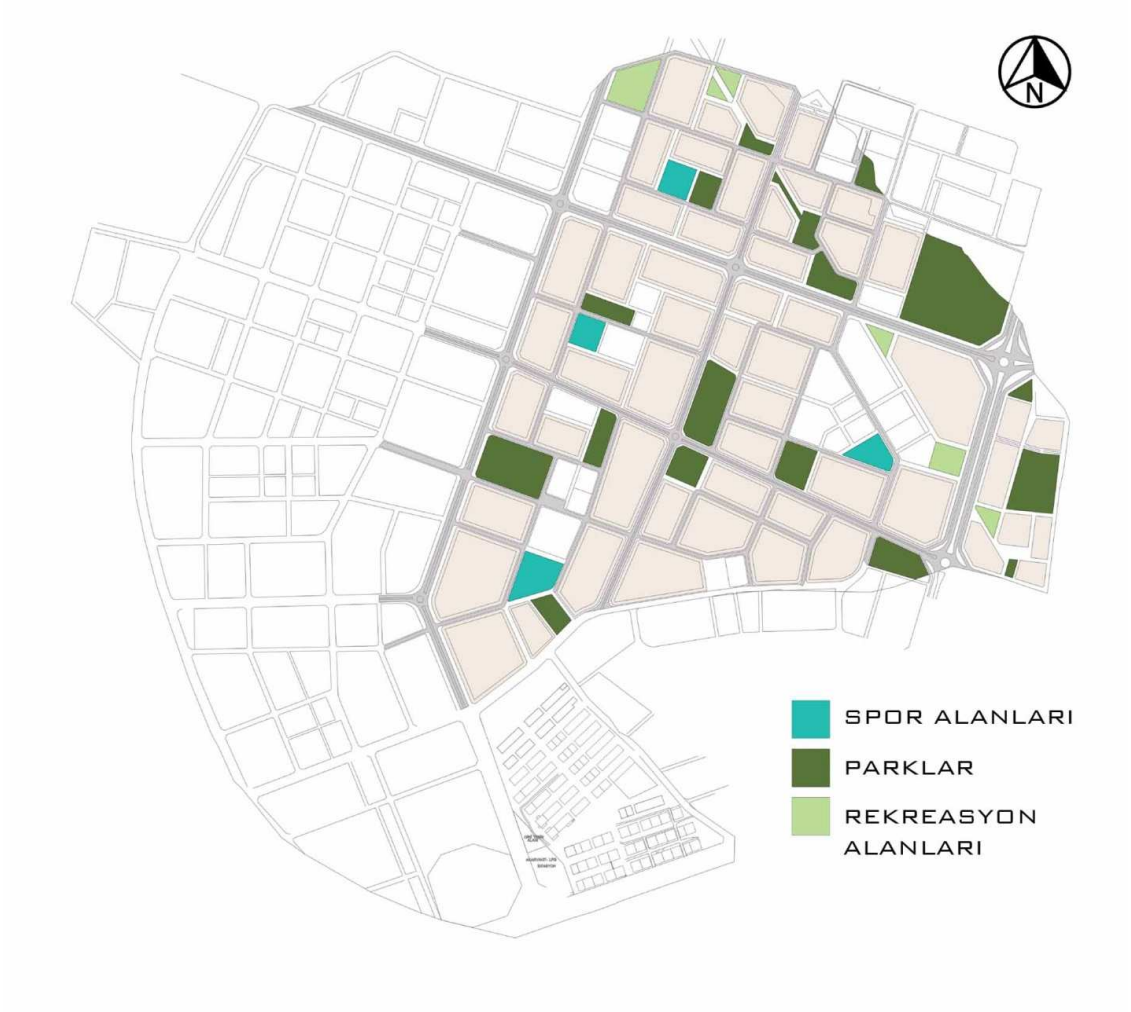

Şekil 4.24 Konut dışı kullanım şeması

Çalışma alanının büyük kısmı konut parsellerinden oluşmaktadır (Şekil 4.23 - 4.24).

Ayrıca dikkat çeken unsurlardan biri de ticaret parsellerinin dağıtılmış olmasıdır. Bu şekilde konumlandırılan ticaret parselleri yerleşim yerinde kümeleşmelere sebep olacaktır. Kümeleşme istenmediği, aksine ticari kullanımların, çizgisel oluşumda olması istendiği için kentsel tasarım, ana yolların çizgisinde, konut altı ticaret olarak kurgulanmıştır.

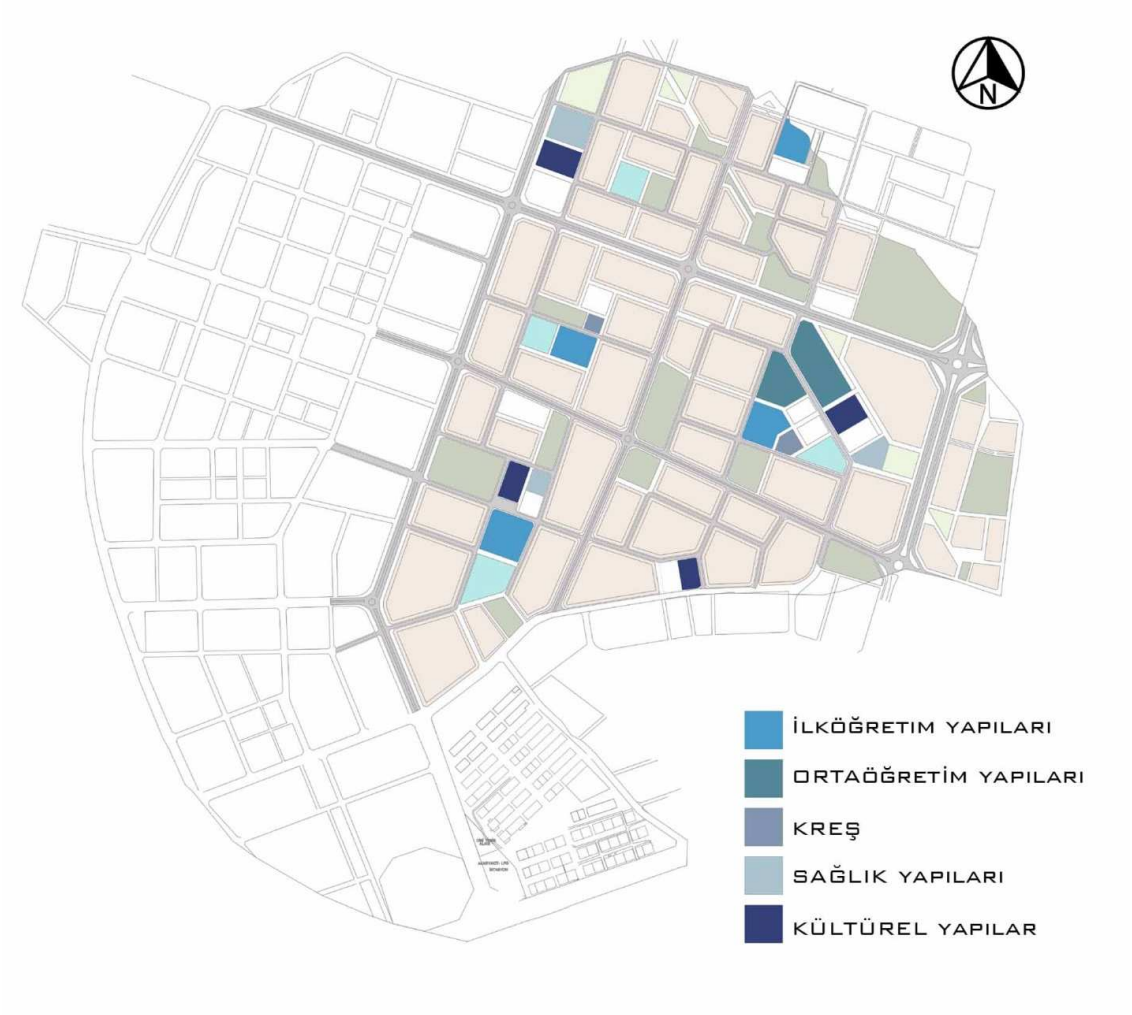
4.3.5 Yeşil - rekreatif alan analizi

Şekil 4.25 Yeşil - rekreatif alan şeması

Yeşil alanların çoğunluğu, artık alan olarak nitelendirilebilecek alanlardır. Bu nedenle *yeşil – rekreatif - spor alanları* için herhangi bir bağlantıdan söz edilememektedir. En üst ölçek planlardan detaylara kadar tüm projelerde parsel adları dahi spor ve dinlenmeye dayalı olan bu parseller, olması gereken nitelikleri taşımamaktadır. Çalışılan alandaki kentsel tasarım tam da bu noktada farklılık göstererek, yeni oluşturulan kentin her noktasını daha nitelikli şekilde yaşanır kılmaktadır. Bu farklılık sadece *kentin yeşilleri* üzerinde yapılan bir düzenleme değildir. Elbette, kente dair yeşillerin bağlanması kentsel peyzaj için nitelikli mekânlar yaratacaktır, fakat sadece bölgesel çözümler olacaktır. Bu farkındalıkla, yeşil alanların bütünleştirilmesi, mimari kütle yerleşimleri ve iklimsel çözümler ile düşünülerek kentsel tasarım kurgusunda yerini almıştır.

4.3.6 Sosyal donatı şeması analizi

Şekil 4.26 Sosyal donatı şeması

Eğitim ve kültür adaları çalışma alanı sınırlarında toplu parseller olarak planlanmıştır. Bu yerleşim fikri; bu tür kullanımları noktasal olarak çözmek şeklinde düşünülebilir. Eğitim yapılarının günün her saatinde kullanılmasının düşünüldüğü günümüzde bu tür toplu kullanımların doğru yerleşimler olduğu düşünülebilir. Fakat, çalışma alanı doğusunda planlanmış eğitim-kültür adalarının ticaret adalarına bu kadar yakın olması ve alanın en büyük kavşağına bu kadar yakın konumlandırılmış olması tartışmalıdır. Bu tür yoğun kullanımların olduğu bölgeye 12 metrelik ara yol bırakılması da gelecekte ulaşım problemleri yaşanacağına işarettir.

4.3.7 Çekme mesafeleri analizi şeması analizi

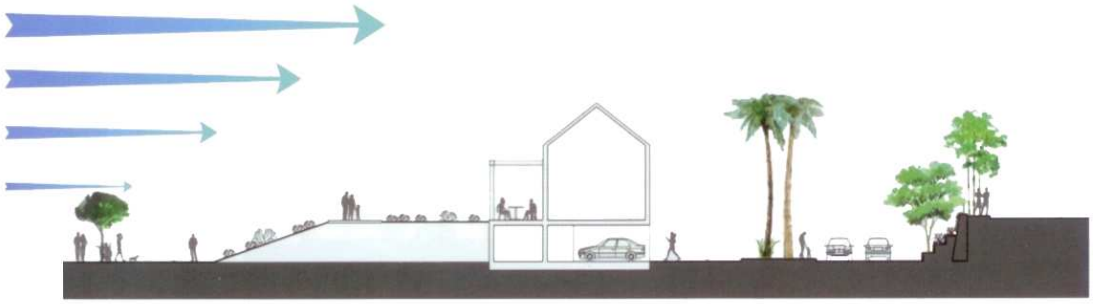
Şekil 4.27 Çekme mesafeleri analizi şeması

Tasarım çalışmaları, imar planı gibi sınırlandırıcı bir unsura rağmen yeşil dokunun arttırılması mantığı üzerine oturtulmuştur. Yeşil dokunun en hızlı nasıl arttırılabileceği sorusu; uygulanması basit ve hızlı bir şekilde sonuç verebilecek, parsel çekme mesafelerinin yeşil alan olarak düzenlenmesi ile cevaplandırılmıştır. Bu şekilde yeşil alan potansiyeli arttırılmış ve yol ile yapı kütleleri arasında, sınır niteliği taşıyan, yayaya ayrılan alanlar ortaya çıkarılmıştır.

4.4 İklimsel Analiz Çalışmaları

4.4.1 Rüzgar frekansları

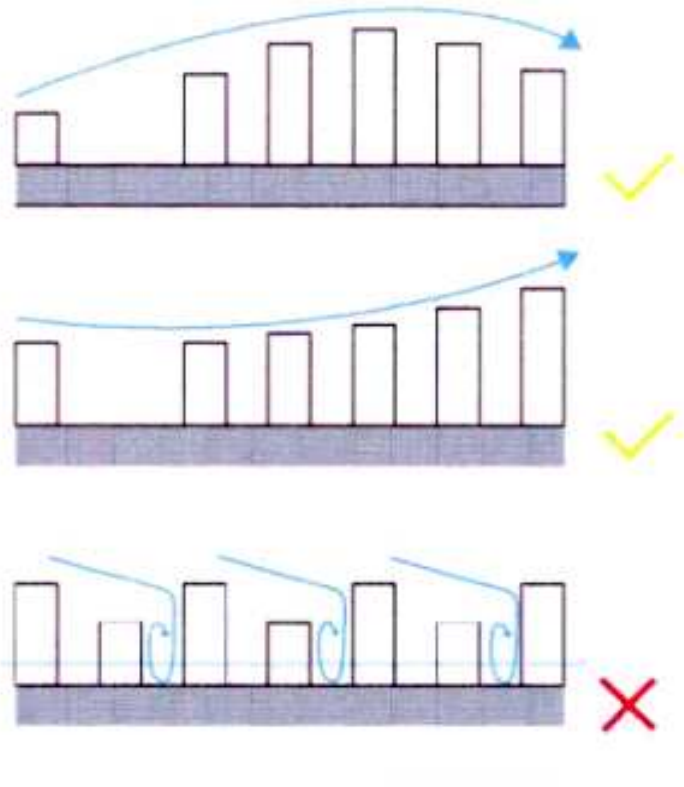
Kentsel tasarım çalışmalarında, alan kullanım planlamalarında, mimari kütle yerleşimlerinin belirlenmesinde; kentin yaşanabilirliğini eksi yönde etkileyen unsurların başında, rüzgar değerlerinin tasarım sürecine katılmaması bulunmaktadır. Özellikle kentsel tasarım çalışmalarında yüksek katlı binalar söz konusu olduğundan; rüzgarın kent içindeki dolaşımı, yükseldikçe yapılara ve kentsel açık alanlara olan etkisi önem teşkil etmektedir. Rüzgar konforlu bir dış çevre sunmaktadır.

Şekil 4.28 Doğal havalandırma ve yükseldikçe artan esinti (Mutlu 2012)

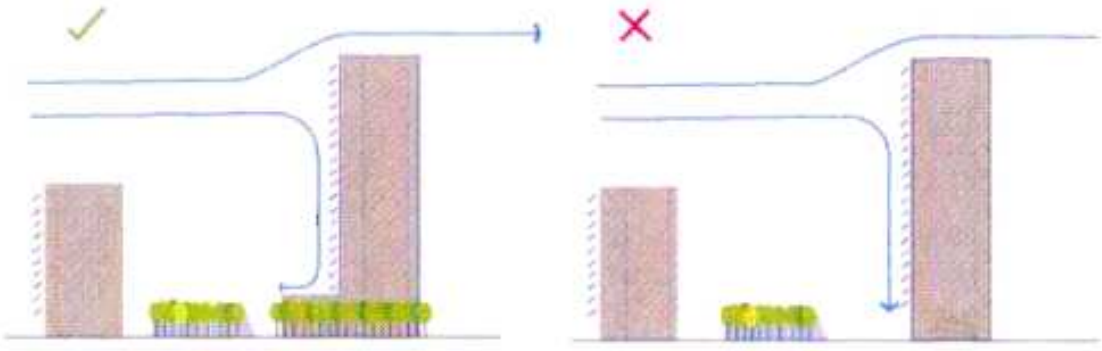
Rüzgar, yer seviyesinden yukarıya doğru etkisini arttırmaktadır (Şekil 4.28). Bu etkiyi istenilen şekilde yönlendirmek / kullanmak gerekmektedir.

Yapı kütlelerinin doğru ve yanlış uygulamalarını gösteren şekil 4.29'deki gibi, rüzgarın kent içinde dolaşımını esas alan kentsel tasarım çalışmaları ile kentin yaşam kalitesi artırılabilir. Rüzgar, kentin içinde hareket halinde olmalıdır, aksi taktirde yerleşim yerlerinde yapay mikro klimalar oluşmakta, yaşamı olumsuz etkilemektedir. Bu noktada yerleşim yeri ortalama sıcaklıklarının yüksek veya düşük olmasının bir farkı yoktur. Hareket etmeyen rüzgar, sıcak veya soğuk mikro klimalar oluşturarak, istenmeyen kentsel mekanlar oluşturabilir.

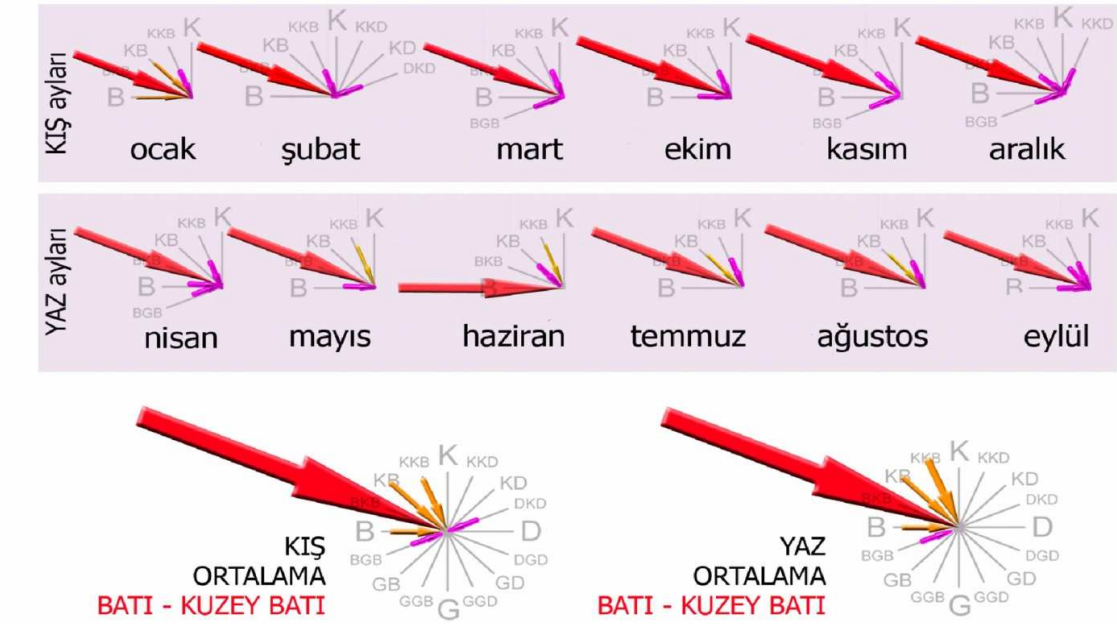

Şekil 4.29 Mimari kütle stratejileri (Arup 2008)

Rüzgarla beraber tasarım yapılarak korunaklı dış mekanlar yaratılabilir. Yapısal uzantılar ve ağaçlar ile kentsel köşelerde rüzgar kalkanları oluşturulabilir. Yapı köşeleri yumuşatılabilir. Yüksek katlı yapılarda tasarlanan platformlar (yapı uzantıları) rüzgarın yönünü değiştirmede yardımcı olabilir. Bu şekilde yönlendirilen rüzgar, sokağa / insan seviyesine inmeden istenilen hıza ve yöne getirilebilir (Şekil 4.30) (Arup 2008).

Şekil 4.30 Rüzgarın aşağı akış hızını yavaşlatmak için kalkan oluşturmak (Arup 2008)

Şekil 4.31 Diyarbakır rüzgar frekansları

Diyarbakır Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nden edinilen detaylı rüzgâr verileri işlenerek çalışma alanı için rüzgâr frekansları çıkarılmıştır. Şekil 4.31, 2000 ile 2010 yıları arasındaki rüzgâr değerlerini göstermektedir. İşlenen verilerin sonucu olarak, Diyarbakır için hakim rüzgâr yönünün *batı-kuzeybatı* olduğu belirlenmiştir.

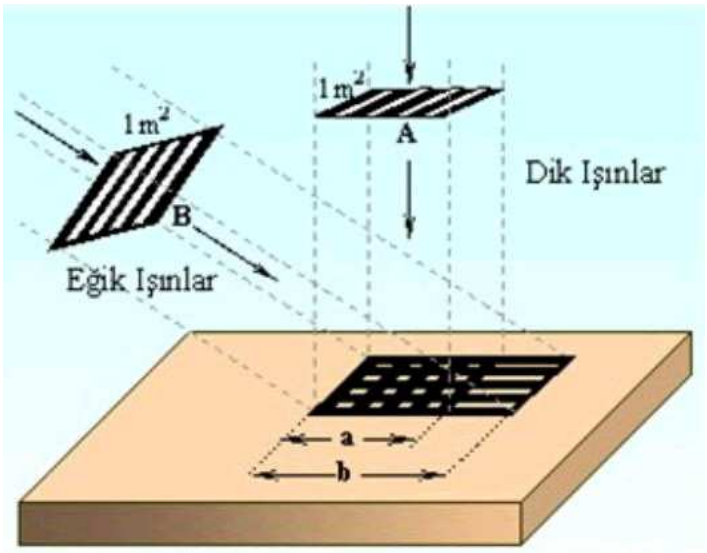
Analizin yaz / kış olarak iki mevsim bazında yapılmış olmasının nedeni, yörede bu iki mevsimin hissedilir nitelikte seyretmesi ve bu iki mevsim arasında tüm ilde ciddi rüzgâr değer değişimlerinin olmasıdır. Bu noktada sorun, rüzgârın varlığı değildir. Rüzgârın değeri tespit edilip tasarımla harmanlanırsa, doğru kanalize edilebilir ve klimatik açıdan sorunlu mekânlara bu şekilde çözüm getirilebilir.

Benimsenen yaklaşım, yapıları kalkan olarak kullanıp, rüzgârı kentsel açık alanlarda egemen olarak gezmesini engellenmek olmalıdır. Bu şekilde hem yapılar doğal bir şekilde iklimlendirilebilir hem de rüzgâr istenilen pozisyona getirilebilir. Bu amaçla *rüzgâr koridorları* oluşturulabilir ve kentsel gelişim bu koridorlar etrafında şekillenebilir. Oluşturulacak rüzgâr koridorları, kentin gelişimini yönlendirebilecek, kente rekreatif alanlar sunabilecektir. Günümüz kentsel tasarım anlayışına hitap edecek koridorlar, kamusal alan niteliği taşırken bahçe gibi kullanılabilecektir.

4.4.2 Gölge boyu analizi

a. Güneş ışınlarının geliş açısı

Yeryüzünde sıcaklığın dağılışını etkileyen en önemli etken güneşin geliş açısıdır. Güneş ışınları bir yere ne kadar dik gelirse sıcaklık o kadar yüksek, ne kadar eğik açıyla gelirse sıcaklık o kadar düşük olur (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Güneş ışınlarının geliş açısı (Kıncay 2011).

Her ikisi 1'er cm^2'lik yüzeye sahip iki ışık demetinin, yere dikey ve yatay düşmesi, güneş ışınlarının geliş açısının zeminin güneşlenme şiddetine etkisine iyi bir örnek göstermektedir. A demeti a karesine yoğunlaşırken, B demeti b dikdörtgenine yayılmaktadır. Bu durum yüksek enlemlerde (dönenceler arası) ve dağların güneşe dönük yamaçlarında sıcaklığın neden daha yüksek olduğunu açık bir şekilde göstermektedir (Şekil 4.32) (Kıncay 2011).

Güneş açıları ile dünya üzerindeki yüzeyler arasında belirli açılar vardır. Bu açılar hakkında bilgi edinilerek güneş enerjisinden en verimli şekilde yararlanılabilir (Kıncay 2011). Yapılarda güneş düzenlemesi, başlıca aşağıda sıralanmış olan değişik amaçlarla yapılır:

- Yüksek ışıklık ayrımları doğurarak görüş koşullarını bozması nedeni ile dolaysız güneş ışınlarının iç hacimlere girmesini önlemek.
- Cam yüzeyleri geçerek iç hacimlere giren güneş ışınlarının, bu hacimleri istenmeyen biçimde ısıtmasını önlemek üzere, cam yüzeyleri güneşten korumak.
- Güneş ışınları ile ısınıp sonradan ısı ışınları yayımlayarak istenmeyen ısı olayları doğuracak yapı yüzeylerinin güneş ışınları ile ısınmasını önlemek.
- Güneş ışınlarının, kimi mevsimlerde istenen ve yararlı olan ısıtma etkilerinden yararlanmak için gerekli düzenlemeleri yapmak (Sirel 1974).

Proje evresinde konunun ve yerin özelliklerine göre amacın -ya da amaçların- en doğru bir biçimde saptanması ile başlayan güneş düzenlemesi ile başlayan güneş düzenlemesi ile ilgili çalışmalar, yapının yönlendirilmesi, biçimlendirilmesi, ve gereç seçimi konularında önemli öğeler olarak hesaba katılması gereken verilerin kesinlikle elde edilmesi ile sona erer (Sirel 1974).

Çoğu zaman mimari tasarım çalışmalarında gölge eğrileri yönteminin kullanılmamasının nedeni, alışılmış genel geçer tasarım anlayışında olmayan bir çalışma tarzının gerekmesidir. Kozmografya, küresel trigonometri gibi bilim dalları konuyu derinlemesine incelerler. Fakat, mimari çalışmalarda bu dalların gerektirdiği gibi saniyeler ve çoğu zaman dakikalar da önemli değildir. Mimari çalışmalarda, gölge analizinde önemli olan gölge düşecek alanların kullanımlarının belirlenmesidir.

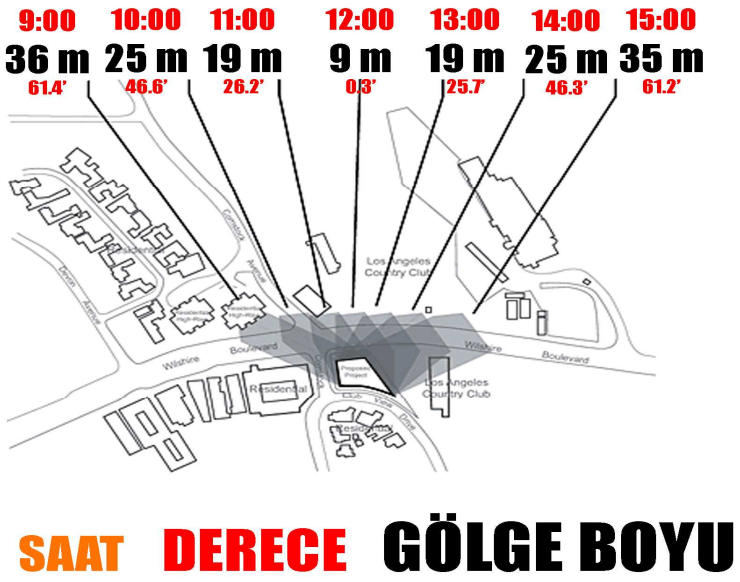
b. Gölge analizi ve gölge eğrileri yöntemi

Güneş ışınlarının yılın gününe, günün saatine, yerin enlemine göre değişmesi sonucu oluşan eğrilerdir. Bu eğriler kullanılarak yapılan matematiksel işlemler sonucu gölgelenme alanlarının tespit edilmesine gölge eğrileri yöntemi ile gölge analizi denir.

Gölge eğrileri;

- Güneş ışınlarının doğrultusuna,
- Yılın gününe,
- Günün saatine,

- Yerin enlemine göre değişir (Sirel 1974).

Şekil 4.33 Gölge boyu analizi örneği

Belirli bir yerde ve zamanda, güneş ışınları doğrultusunu vermenin, mimarlık çalışmalarına en uygun biçimi, o yerde, düşey bir doğru parçasının yatay bir düzlem üzerindeki gölgesinin boyunu ve bu gölgenin kuzeyle (ya da başka bir doğrultu ile) yaptığı açıyı vermektir.

Yatay bir düzlem üzerinde düşey durumda duran bir çubuğun, örneğin P çubuğu diye adlandıracağımız bir metre boyundaki bir çubuğun gölgesinin boyu, güneş doğarken sonsuzdur. Yani ufka dek uzanır. Güneşin yükselmesi ile hem bu gölgenin doğrultusu değişir, hem de boyu kısalır. Güneş gökte o gün ulaşacağı en yüksek noktaya (üst geçişe) eriştiği zaman, gölgenin de boyu en kısa duruma gelmiş olur. Bu durumda gölge tam kuzey doğrultusundadır. Güneş de "öğlen" düzleminde (meridyende) yani tam güneydedir. Güneşin alçalması ile gölge boyu uzar, doğrultusu değişir ve güneş batarken gölge boyu gene sonsuz olur (Sirel 1974).

Örneğin bir P çubuğunu ele alırsak;

P çubuğunun gölgesinin ucu, böylece, gün boyunca belli bir eğri çizer. Eğer bu eğri biliniyorsa, günün değişik saatlerinde gölgenin kuzeyle yaptığı açının da bilinmesi ile, günün herhangi bir zamanındaki gölge boyunu bulmak olanağı doğar.
P çubuğunun gölgesinin ucu bir gün boyunca belli bir eğri çizdi ise, ertesi gün çubuğun gölgesinin ucu aynı eğri üzerinde bulunmaz. Çünkü güneş ya biraz daha erken, ya biraz daha geç doğmuş, güneşin doğduğu yer değişmiş ve böylece gölge boyunun sonsuz olduğu da değişmiştir. Bu doğrultudan başlayarak dönen ve güneşin gökte bir gün öncesine göre biraz değişik bir yörünge izleyerek yükselmesi ile kısalan gölgenin ucu da, bir gün öncekine çok yakın ve benzer bir başka eğri çizer.

P çubuğunun gölgesinin ucunun çizdiği, sonsuzdan gelip sonsuza giden bu eğriler günden güne değişirler. Yani ayrı yer ve aynı saatte gölge boyu günden güne değişir.
Gölgenin tam kuzey, güneşin de tam güney doğrultusunda olduğu zaman (üst geçişte), gölge gün boyunca en kısa durumundadır. Buna "en kısa gölge boyu" denirse, günden güne değişen en kısa gölge boyu, 21 Haziranda en ufak değere ulaşır. O gün, gölge tam kuzey doğrultusunda iken, güneş de yıl boyunca gökte çıkabileceği en yüksek noktada bulunur (Sirel 1974).

Zaman: Bir yerde gün boyunca gölgenin en kısa olduğu zamana öğle zamanı denir. Öğle zamanında güneş, düşey ile güney doğrultularının belirlediği düzlem (öğle düzlemi) içinde, yani o yerin boylam dairesinin bulunduğu düzlem içindedir. Bu tanımdan öğle zamanının yerden yere değişeceği anlaşılır. (Açıktır ki, aynı boylam üzerindeki yerler için öğle zamanları aynıdır.) Bu türlü tanımlanan zamana "yerel güneş zamanı" ya da "gerçek yerel zaman" adı verilir. Bu zaman gerçek zamandır, çünkü güneşe göre belirlenmiştir, yereldir çünkü bir yerden başka yere değişir. Yani o yere özgüdür (Sirel 1974).

Peyzaj mimarlığı ve gölge analizi: Gölge eğrileri yöntemi ile mimarlık alanında güneş düzenlemesi ile ilgili konularda saniyeler hatta çoğu zaman üç – beş dakika önemli değildir. Önemli olan karışıklıktan ve karmaşıklıktan uzak eğriler, çizelgeler ve

yöntemlerle konunun incelenmesi için gerekli sayıdaki işlemleri büyük bir kolaylık ve çabuklukla yapabilmektedir. Başka bir deyişe, önemli olan uzun süre uğraştıktan sonra saniyesine dek hesaplanmış bir zaman için milimetresine dek hesaplanmış bir gölge boyu bulmak değil, kısa sürede yeterince işlem yaparak, mimarlık alanında gerekli ve yeterli olan verileri elde etmektedir. Bu bakımdan eğrilerde ve çizelgelerde yuvarlatmalara gidilmiş, kimi değerler için ortalamalar alınmış, böylece çalışma araçları basitleştirilmiş olacaktır.

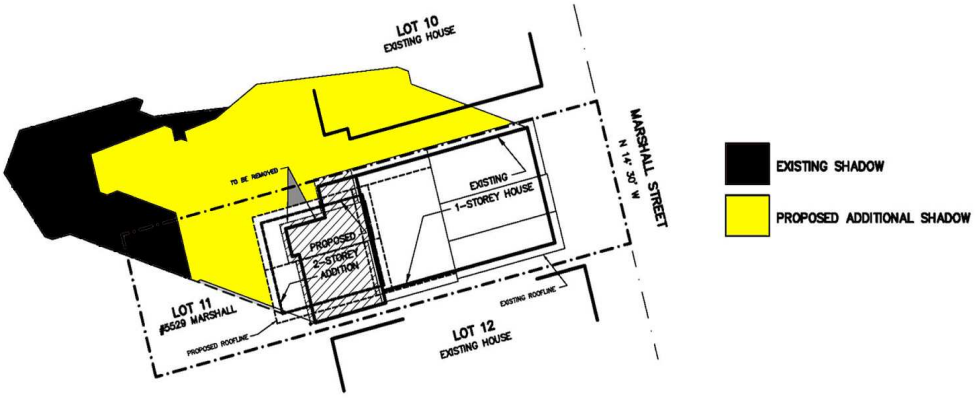
Gölge analiz yapmanın amacı: Toplu konut alanlarında güneşe erişim ve gölgelenmelerin kontrolü ile ilgili problemlerin gölge eğrileri yöntemiyle vaziyet planı bağlamında çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Analiz sonuçlarına göre yapılacak planlama ve tasarım çalışmaları ile elde edilecek ısı-ekonomik kazanç, konunun diğer ana damarlarıdır.

Şekil 4.34 Yakın çevre ve yapıların üzerine düşen gölge (Noma 2012)

Çalışma alanında gölge analizi uygulanmanın amacı: Yıllık ortalama sıcaklık değeri 31.2 c (Anonim 2012b) olan çalışma alanının seçilmiş olmasının nedeni; ön görüşmelerde görülen klasik rant odaklı kentsel yerleşim fikrinde, gölgelenme fikrinin olmayışı ve bu analizlerin kentsel tasarım çalışmalarına dahil edilme isteğidir. Gölge analizi çalışmalarının yapılmaması durumunda, yeni kurulan kentte konutların iklimlendirilmesinden peyzaj düzenlemeleri gibi birçok konuda dezavantajlar olabilir ve

bu şekilde kentsel yaşam kalitesi düşecektir. Yapı / alanların hangi kullanımda olduğu veya olacağı, hangi saatlerde kullanılacağı önemlidir. Yapı / alanların konut, eğitim, sağlık, fabrika veya rekreatif amaçlı olma durumuna göre güneşten faydalanma ihtiyaçları değişmektedir. Gölge analizi ile yapıların arasındaki mesafe ve yapı boyları değişebilir.

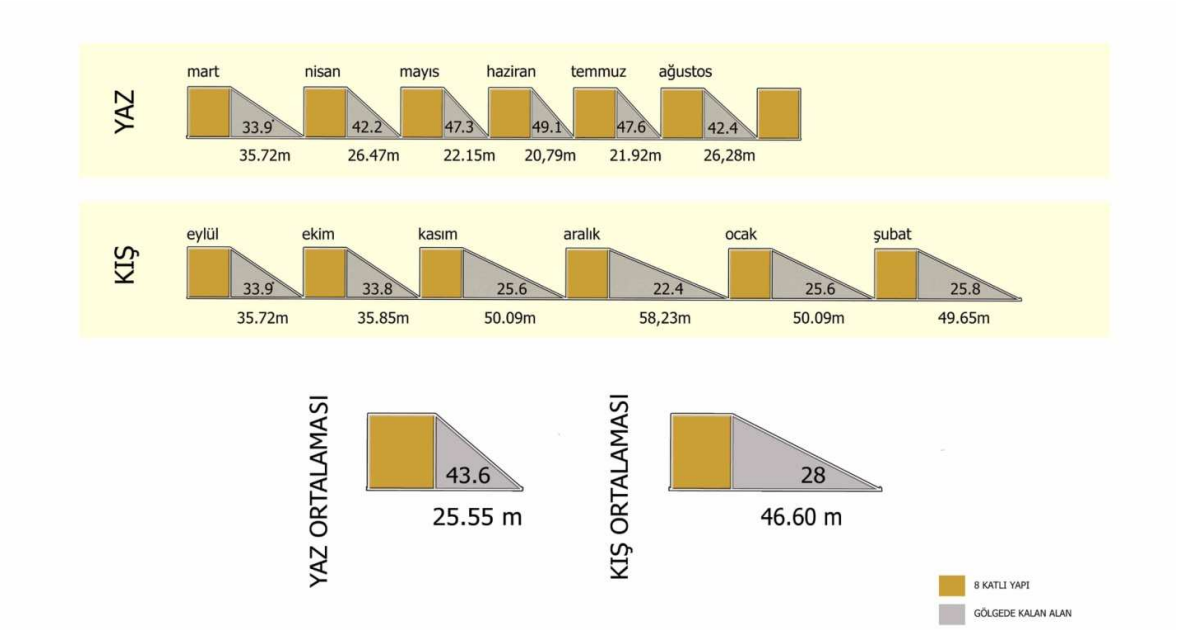
Şekil 4.35 Yapıya getirilen ek katın yan bahçeye gölge etkisi (Bouwmeester 2011)

Diyarbakır için ay / mevsimlere göre değişkenlik gösteren *güneş geliş açıları* kullanılarak, gölge boyu analizi yapılmıştır. Yapısal standart olarak kat yükseklikleri 3 metre alınarak, çalışma alanı için düşünülen 8 – 10 – 12 – 15 katlı yapılar için ay / mevsim bazında gölge boyları ve bu gölge boylarının ortalama değerleri çıkarılmıştır. Bu değerler tüm kentsel tasarım çalışmasını, özellikle yerleşim yeri kullanımlarının belirlenmesini yönlendirmiştir.

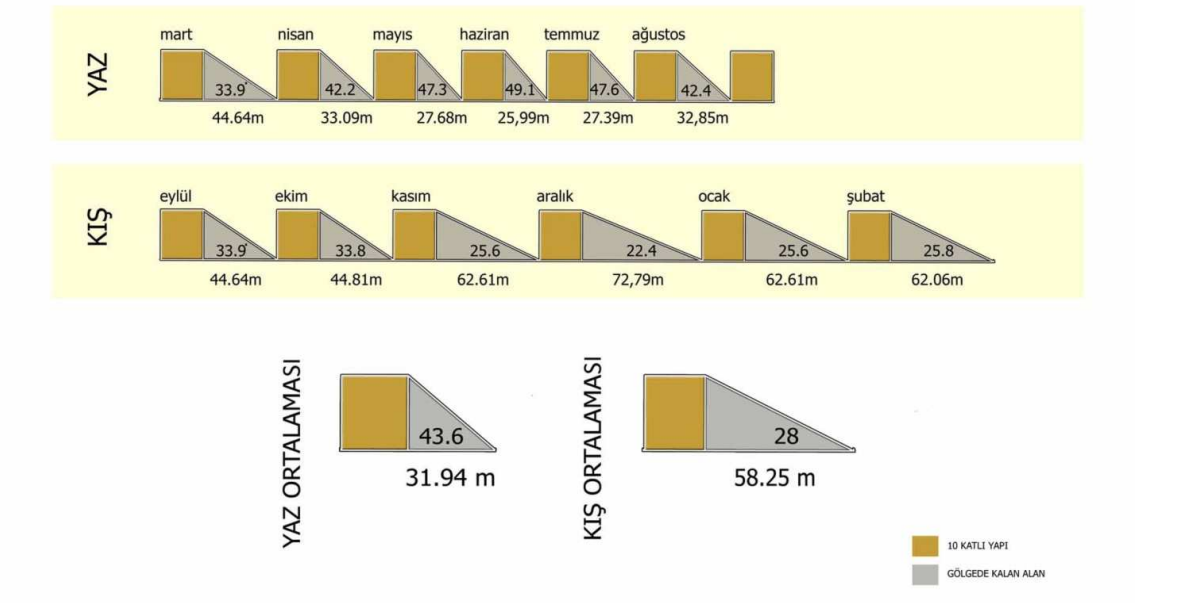
Çizelge 4.1 Diyarbakır'da güneşin geliş açıları ve katlara göre maksimum gölge boyu

YAPI KAT SAYISI	YAPI YÜKSEKLİĞİ (katlar 3metre alınmıştır)	YAZ AYLARI ORTALAMASI (metre)	KIŞ AYLARI ORTALAMASI (metre)
8	24	25.55	46.60
10	30	31.94	58.25
12	36	38.10	67.70
15	45	47.91	87.29

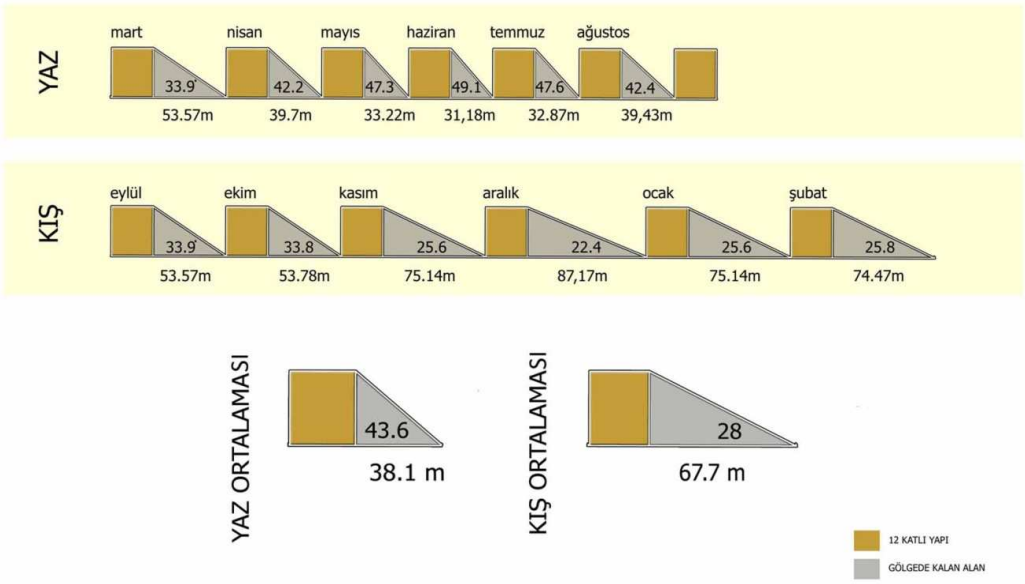
Çizelge 4.1'de özet olarak sunulan değerler, şekil 4.36 - 4.39'da ay ve mevsim olarak ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Görsellerdeki kahverengi kutular yapıları, gri olarak gösterilen üçgen alanlar ise; içerilerinde belirtilen güneşin geliş açıları dolayısıyla oluşan gölge boylarını / gölgede kalan alanları göstermektedir.

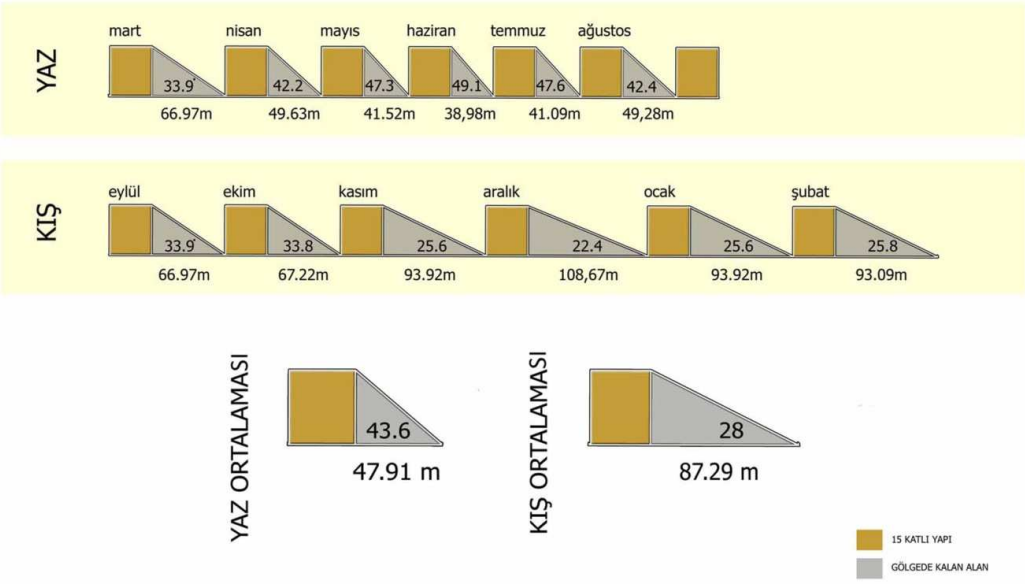
Şekil 4.36 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 8 katlı yapı için maksimum gölge boyu

Şekil 4.37 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 10 katlı yapı için maksimum gölge boyu

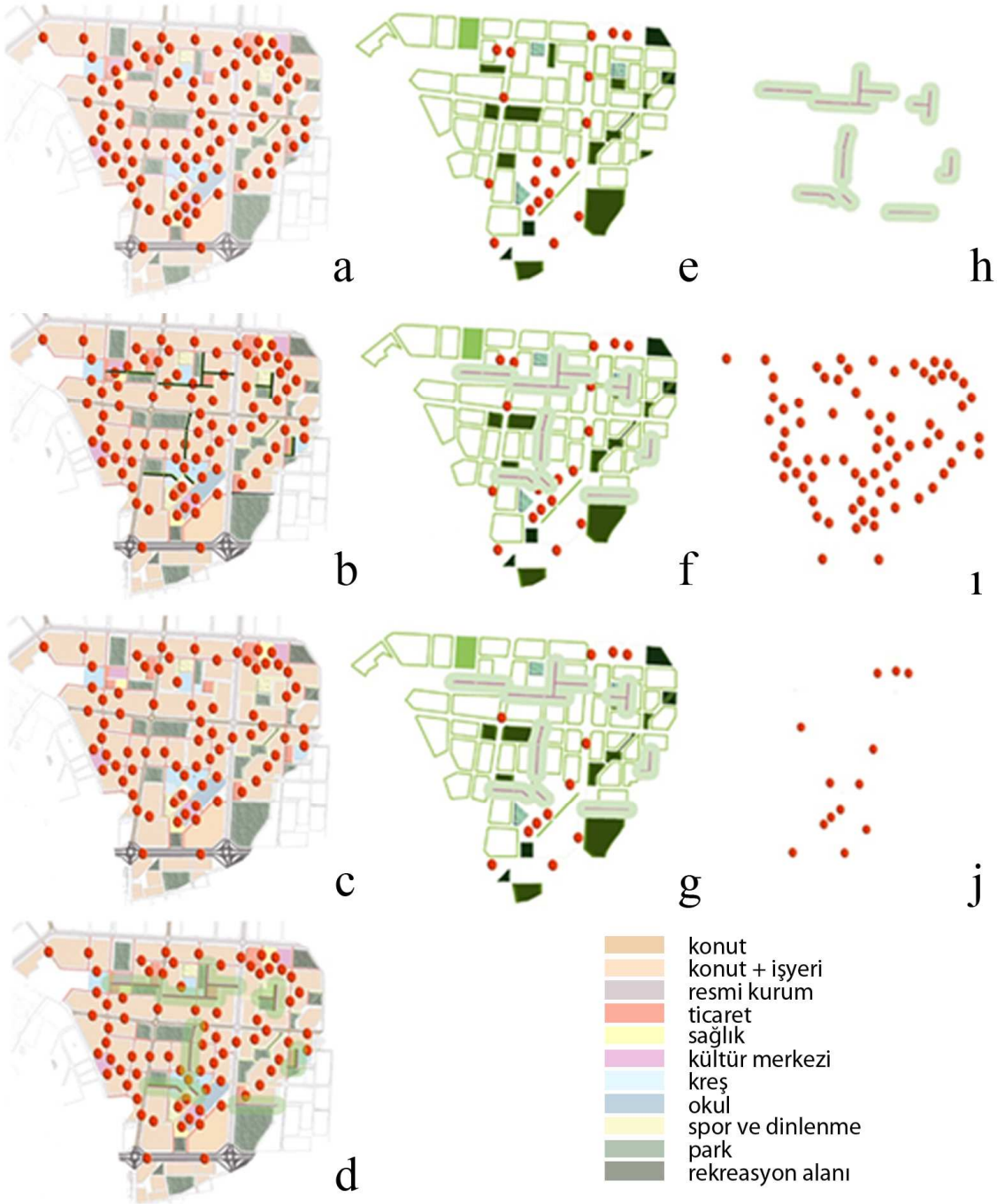

Şekil 4.38 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 12 katlı yapı için maksimum gölge boyu

Şekil 4.39 Diyarbakır, güneşin geliş açılarına göre 15 katlı yapı için maksimum gölge boyu

4.5 Yeşilin Süreklilik Analizi ve Çözüm Önerisi

Şekil 4.40 Yeşilin süreklilik analizi

Çalışma alanının yeşil dokusunun tespit edilmesi ve sürekliliğinin sağlanması, problemli alanlara bölgesel / noktasal çözümler getirebilmek amacıyla yeşilin süreklilik analizi yapılmış ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Buradaki amaç, imar planındaki yeşil dokudaki tutarsızlıkları göstermek ve uygulanabilir çözümler getirerek alandaki yaşam kalitesini arttırmaktır. Bu amaçla 10 katmandan oluşan bir çalışma yapılmıştır (Şekil 4.40).

Çalışma; mevcut durum bağlantısızlıkları nedeniyle, mevcut bağlantısızlık nodülleri ile başlamakta, önerilerin azalttığı nodüllerin, uygulama ile beraber, ne kadar yok olabileceğini gösteren gösterimlerle bitmektedir.

Bu bağlamda özellikle yeşilin sürekliliğinin sağlanması amacıyla, yeşilin alan içindeki bağlantısızlık nodülleri saptanmıştır. Saptanan nodüller kırmızı noktalarla gösterilmiştir (Şekil 4.40.a).

Mevcut imar planında yer alan yaya yolları (5m'lik ara yürüyüş ve 7 metrelik yollar) hem yeşilin bütünlüğünü sağlamak, hem de başka fonksiyonlar yüklemek amacıyla belirlenmiştir (Şekil 4.40.b).

Özellikle ada içi bazı yollar 'yeşil yol' konsepti ile düzenlendiğinde görülmektedir ki birbirinden kopuk bir yapıda olan alan içi yeşillerin birbiriyle bağlantıları büyük ölçüde sağlanmakta ve sorun olarak tanımlanan nodül sayısı azalmaktadır (Şekil 4.40.c).

Yeşilin sürekliliğini ve miktarını artırmak amacıyla tasarlanan 'yeşil yol' konseptine, alan içindeki bazı 7 metrelik yollarda dahil edildiğinde nodül sayısının hızla azaldığı ortaya çıkmıştır. Nodüllere isabet eden 7 metrelik yolların bir bölümü 'yeşil yol'a dönüştürüldüğünde nodül sayısında daha da azalma olacağını görülmüştür (Şekil4.40.d).

Özellikle planda yer alan bazı 10 metrelik yolların da 'yeşil yol' olarak değerlendirilmesi. Mevcut planda var olan ada - yapı mesafelerinin yeşil yönünde arttırılması. (6 -10 metre arasında artış düşünülmüştür) Böyle bir uygulama nodül

sayısını çok büyük ölçüde azaltmakta ve yeşilin büyük oranda kesintisiz devamlılığını sağlamaktadır (Şekil 4.40.e,f).

'Sürdürülebilirlik' ilkesinin olmazsa olmaz en temel ilkelerinden birisi de yeşilin arttırılması, işlevselleştirilmesidir. Bu amaçların, tasarımlanan plan gerçekleştiği takdirde ne denli yerine gelebildiğini ve var olan plandaki parçalı yeşilliğin nasıl bütünleştiği ortaya koyulmaktadır (Şekil 4.40.g).

Görülmektedir ki, özellikle parseller arasında kesintisiz bir 'yeşil yol' bağlantısı bu yöntemle büyük ölçüde sağlanmakta ve sorunlu nodül sayısı çok büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır (Şekil 4.40.h).

Yeşil alan ve yeşil alanların sürekliliği açısından sorun oluşturan nodüllerin (noktalar) başlangıçtaki yoğunluğu (Şekil 4.40.ı) ile önerilen çözüm gerçekleştiğinde kalan nodül sayısı (Şekil 4.40.j) karşılaştırıldığında, ulaşılabilecek son noktanın kente katkısı ortaya çıkacaktır.

5. SONUÇ

Kentler içlerinde yaşayan insanlardan çok daha uzun ömürlü olan, yaşayan organizmalardır. Doku değiştirerek, zamanı karşılar, yaşamlarına devam ederler. Çok değil, yaşadığımız zamanın 100 yıl gerisine gidildiğinde de Diyarbakır vardır, o zamanı yaşayan insanlar vardır. Otomobil, televizyon yoktur ama o güne uygun teknoloji vardır. O günün ileri yaşam tarzı, bugün gelenekseldir. Değişmeyen hava, su ve topraktır. 100 yıl sonra da bu olgu aynen devam edecektir. Bugün çağdaş olan 100 yıl sonra geleneksel olacaktır. Değişmeyen yine doğal unsurlar; hava, su ve toprak olacaktır.

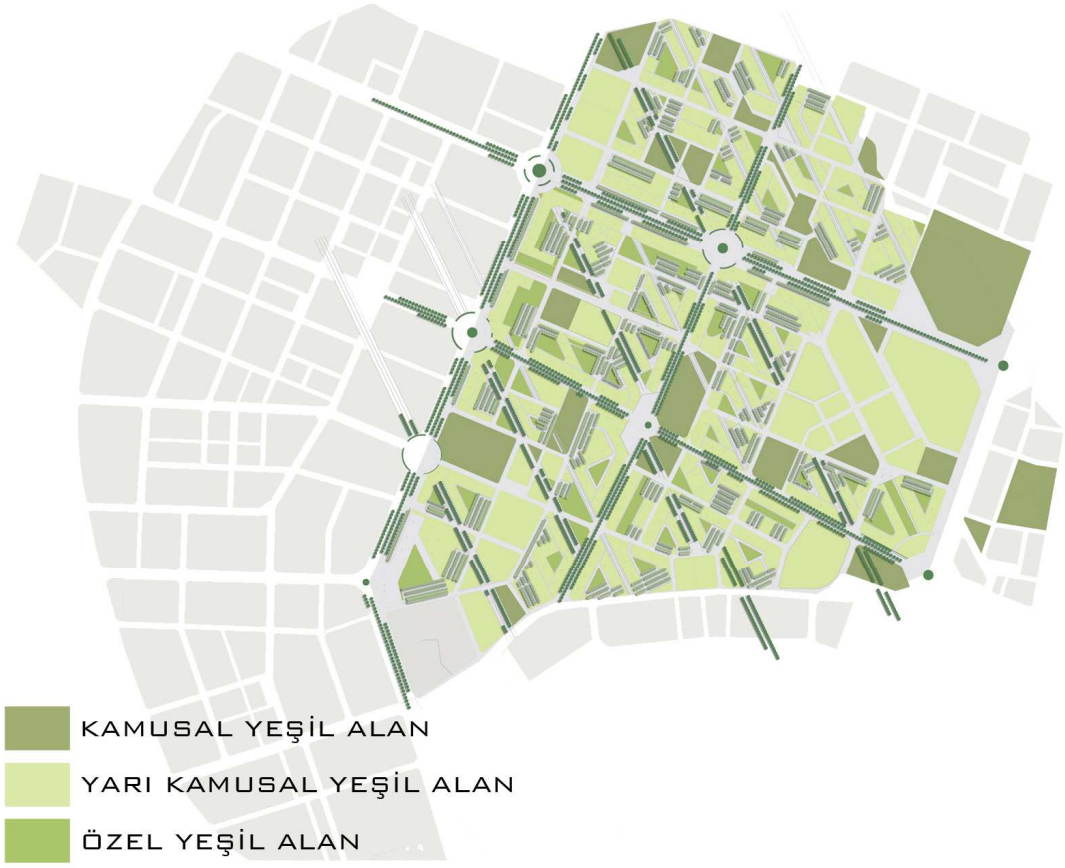
Kentsel tasarıma ilişkin olarak hazırlanan bu projenin temel unsuru değişmeyen değerleri korumak ve onlardan yararlanmak esası üzerine kurulmuştur ki günümüzde bu olgu 'sürdürülebilirlik' olarak değerlendirilmektedir. Ya da başka bir deyişle bu önerinin temelleri yaşam kalitesini yükseltecek yapı ve çevrenin oluşturulmasına dayanmaktadır.

- Sürdürülebilirlik,
- Enerji tasarrufu için doğal / yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı
- Çevreyle uyumlu açık yeşil alan sistemler,
- Düzenli yapılaşma,
- Mekanik dolaşım (yaya ve bisiklet yolları), ilkeleri esas alınarak, kentsel tasarım önerisinde uygulanmıştır.

Ayrıca 'bütünsellik' ilkesi hem alan bütününde hem de alanın içinde oluşturulmaya çalışılmış, 'mahalle' kavramı, özel – yarı özel – kamusal alanlar arası iletişim sağlanarak gerçekleştirilmiş, tasarımın esas odak noktalarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Bu kentsel tasarı çalışması; açık yeşil alanlar (rüzgar koridorları, bina bahçeleri, ortak avlular ve parklar), düzenli yapılaşma (konut dokusu, bulvarlar), bulvarlar - meydanlar, yaya sistemi, alt merkez ilişkileri, bisiklet sistemi temellidir.

5.1 Açık Yeşil Alanlar

Şekil 5.1 Açık yeşil alanlar

- **Rüzgar Koridorları:** Yeşil açık alan sistemi ile daha yaşanabilir bir mikro klima elde etmek amacıyla, rüzgar analizleri sonucu tespit edilen batı - kuzeybatı hakim rüzgarının dolaşımı sağlayacak *'rüzgar koridorları'* tasarlanmıştır.

- Nem oranını düzenlemek ve serinlik hissi yaratmak amacıyla rüzgar koridorları içerisinde ayrıca *'su aynaları'* oluşturulmuştur.

5.2 Bina Bahçeleri, İç Avlular ve Parklar

Şekil 5.2 Bina bahçeleri, iç avlular ve parklar

- Alan içindeki bina bahçeleri, ortak avlular ve parklar bütünsel bir sistem olarak kurgulanmıştır.
- Yeşil hatlar; yaya sistemleri olarak da kurgulandığından, yaya sistemi de bütünsel bir sistem oluşturmaktadır.
- İç avlu sistemleri ortak oluşturulduğundan daha geniş yeşil alanlar elde edilmesini sağlamıştır. İç avlular özel proje alanı olarak ele alınmıştır.

5.2.1 İç avlu sistemi örnekleri

Yapılar arası açık alanlar, özellikle yer rüzgarlarının sürekliliğini bozmayacak peyzaj düzenlemeleri ile mutlak yaya hedefli düşünülmelidir.

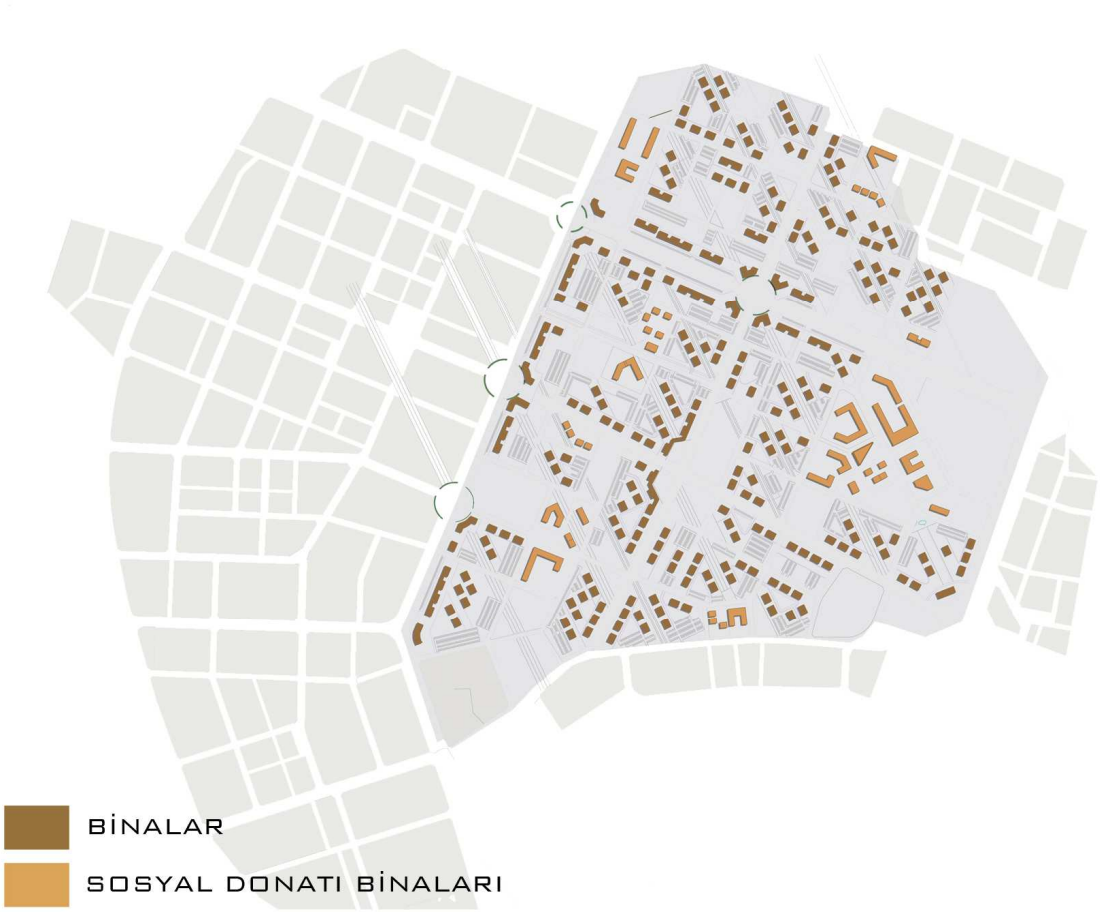
Şekil 5.3 Kentsel tasarım için iç avlu sistemi örneği 1 (Anonymous. 2010b)

Özellikle nem oranını dengelemek ve serinlik sağlamak amacıyla bu alanlarda biçimleri detay tasarımlarda oluşturulacak su yüzeylerine yer verilmelidir. Resimler bu ilkelerin oluşturduğu *"iç bahçe"* ve *"iç avlu"* konseptlerini göstermektedir (Şekil 5.3 - 5.4).

Şekil 5.4 Kentsel tasarım için iç avlu sistemi örneği 2 (Anonymous. 2010b)

5.3 Düzenli Yapılaşma

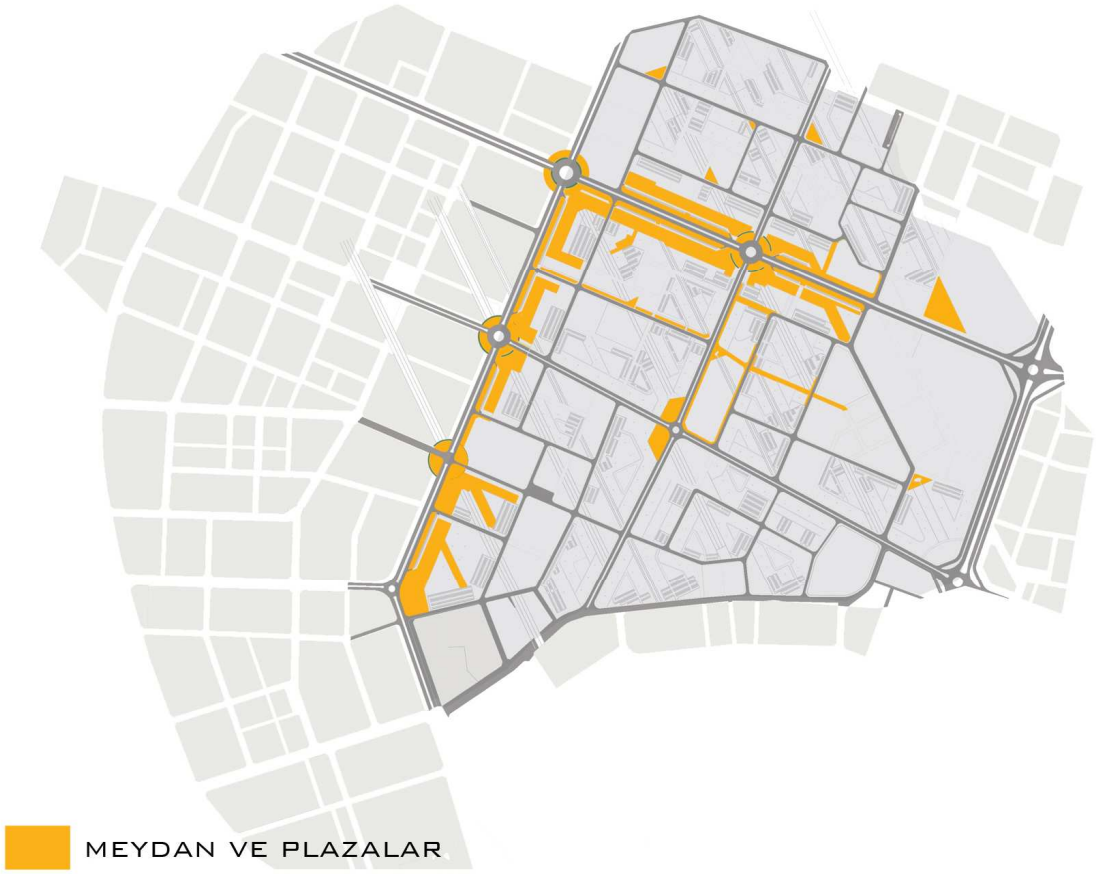
Şekil 5.5 Düzenli yapılaşma

- **Konut Dokusu:** Proje içerisindeki genel yapılaşma; rüzgar koridorlarındaki rüzgarı, binaların kullanmasını sağlayacak ve güneş ışınlarının en yakıcı olduğu saatlerde binalara dik gelmesini engelleyecek yönelim ile tasarlanmıştır.

- **Bulvarlar**: 30 ve 50 metrelik bulvarlarda ise bulvar silueti oluşturacak, yola paralel, yolu tanımlayan ve süreklilik gösteren bir yapılaşma önerilmiştir.

- Sosyal donatı bina kütleleri, kullanımın öngördüğü formda ve kentsel tasarım konseptine uygun geometride temsili olarak yerleştirilmiştir.

5.4 Bulvarlar – Meydanlar

Şekil 5.6 Bulvarlar – meydanlar

- 30 ve 50 metrelik ana yollar 'bulvar' niteliğinde tasarlanmıştır. Ayrıca bulvarlar konut altı ticaret alanları olarak da belirlenmiştir.
- Bulvarlar üzerindeki kavşaklar 'meydan' niteliğinde kurgulanmıştır. Meydanlarda yaya alanı ve göbeklerin genişletilmesi öngörülmüştür. Bulvarlar üzerinde meydanlar, harici plazalar kurgulanmıştır.
- Bulvar üzerindeki yaya akışı sistemli, kaliteli ve güçlü hale getirilmiştir.

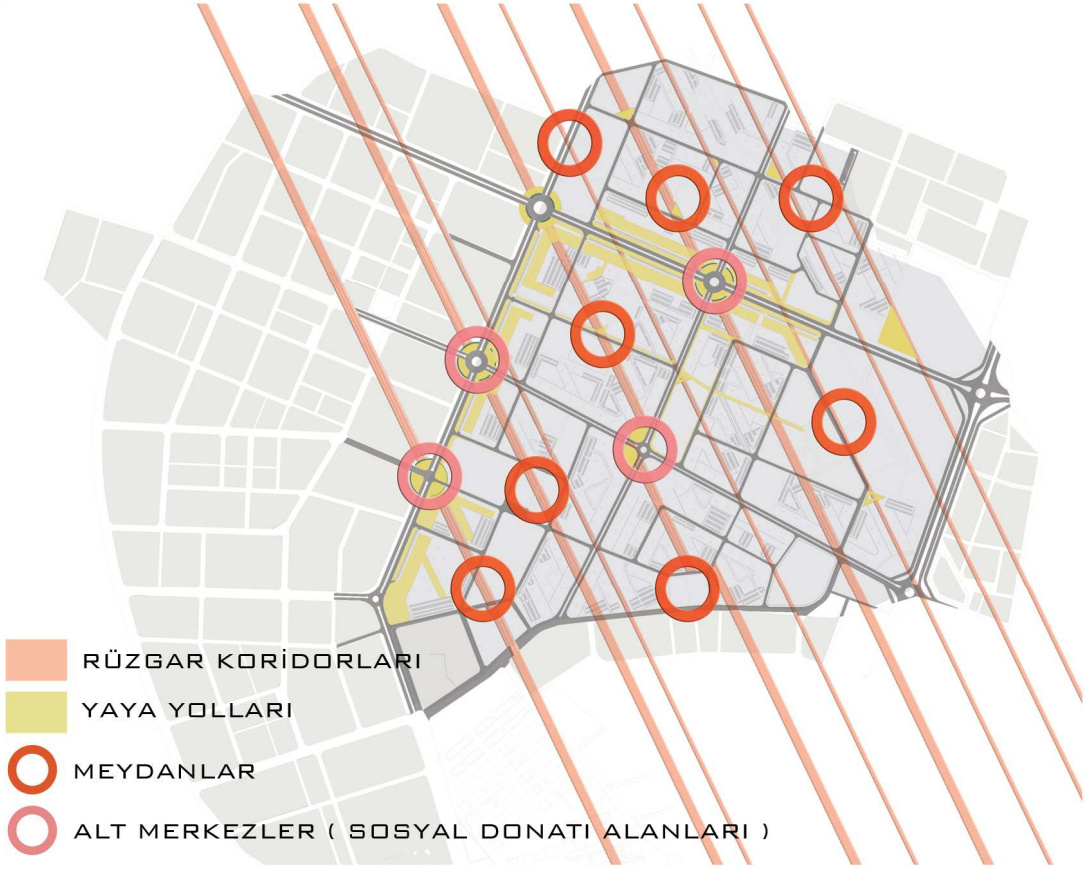
5.5 Yaya Sistemi

Şekil 5.7 Yaya sistemi

- Rüzgâr koridorları aynı zamanda alan içerisindeki yaya sistemleri olarak kurgulanmıştır.
- Rüzgâr koridorları, alan içerisindeki yaya akışını meydan ve bulvarlara yönlendirmektedir.
- Rüzgâr koridorları 15 ve 30 metre olarak kurgulanmıştır. İki çeşit koridorun kullanımları farklıdır. 15 metrelik koridorlarda kentsel nemi sağlamak için su kanalları bulunmaktadır ve bu koridorlar kent içi bahçe olarak kullanılabilecek rekreasyon alanlarıdır. 30 metrelik koridorlar ise, kent içi yaya ulaşımına çözüm getirmekte ve alt merkez noktaları birbirine bağlamaktadır.

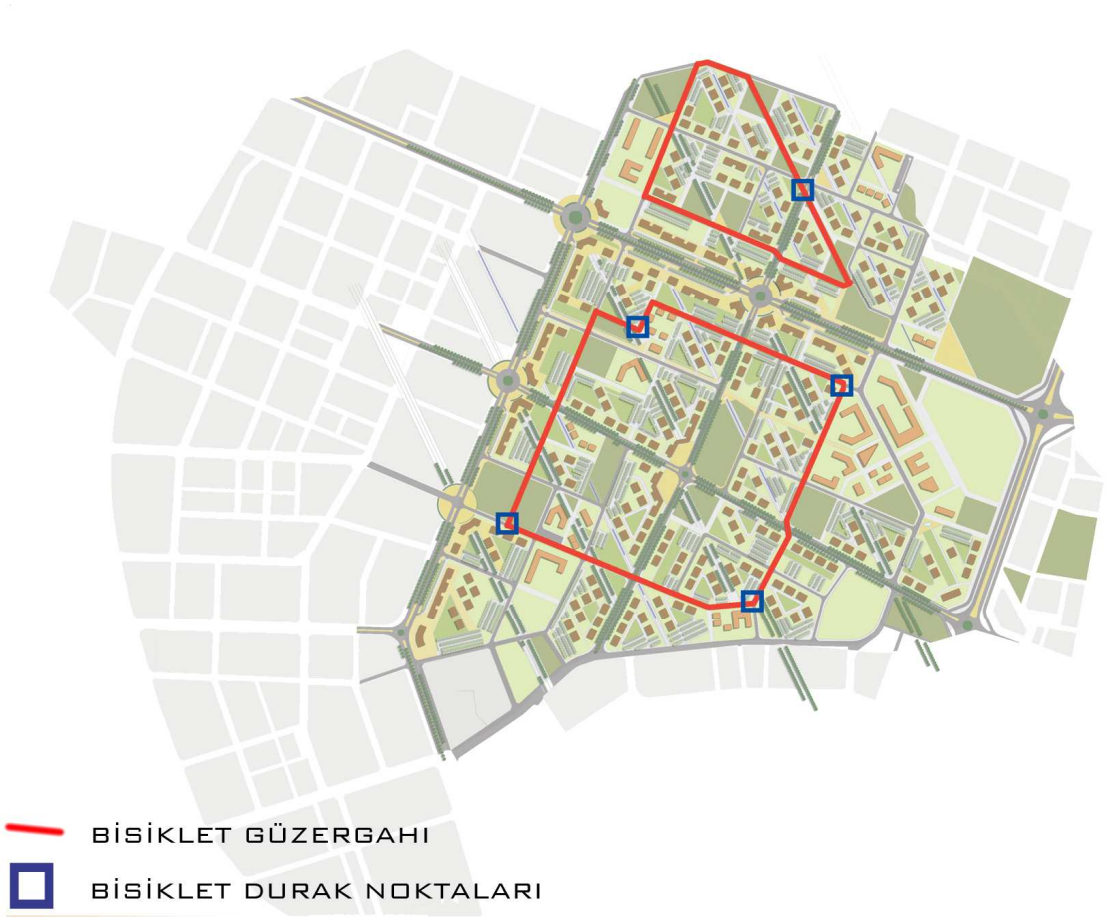
5.6 Alt Merkez İlişkileri

Şekil 5.8 Alt merkez ilişkileri

- Kent içerisindeki tüm mekânlar birbiri ile bağlantılı olacak şekilde kurgulanmıştır.
- Rüzgâr koridorları (yaya sistemleri) alt merkezler (sosyal donatı alanları) ve meydanlar (bulvar) arasındaki iletişim / erişimi sağlamaktadır.

5.7 Bisiklet Yolu Sistemi

Şekil 5.9 Bisiklet yolu sistemi

- Alan içerisinde mekanik dolaşım (yaya ve bisiklet) ön planda tutulmuştur.
- Bisiklet güzergâhı ve ana duraklar belirlenmiştir.
- Bisiklet yolları, alanın mevcut eğim verilerine göre kurgulanmıştır.
- Kent içerisinde bağlantı sağlayan bisiklet yolları yeşil ulaşım hattına girdi sağlamaktadır.

5.8 Kentsel Tasarım Sonuç Projesi

Şekil 5.10 Kentsel tasarım sonuç projesi

- Bütün sistemler bir arada kurgulanarak ve belirlenmiş olan kriterler gözetilerek 1 / 5000 ölçekli kentsel tasarım projesi şekillendirilmiştir (Şekil 5.10).

5.9 Kentsel Tasarım Plan Notları

Üretilen kentsel tasarım projesini desteklemek ve kalıcılık sağlamak amacıyla, imar planı notlarına ek olarak, plan notları hazırlanmıştır. Bu notlar kentsel tasarım projesini sürdürülebilir kılarken, ileride yapılacak olan detay peyzaj tasarımı ve mimari projeleri uygulamada ada / parsel bazında kolaylıklar sağlayacaktır. Plan notları 7 temel başlık altında sunulmuştur. Bunlar:

- Kentsel planlamaya ilişkin esaslar,
- Yapılaşmaya ilişkin düzenleme esasları,
- Ulaşım ve dolaşıma ilişkin düzenleme esasları,
- Yapılara ilişkin düzenleme esasları,
- Peyzaj tasarımına ilişkin düzenleme esasları,
- Çevre ve altyapı esasları,
- Proje uygulanma esaslarıdır.

5.9.1 Kentsel planlamaya ilişkin esaslar

- Sürdürülebilirlik

✓ Kentsel tasarım projesi, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu nedenle; rüzgar ve isi koridorları yerleşim planlamasında esas alınmıştır.

- Mekanik dolaşım

✓ Ulaşılabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından mekanik dolaşımın (yaya ve bisiklet) bütünselliği esas alınmıştır ve planın ulaşım anlayışının temelini oluşturmaktadır.

- Enerji

✓ Kentsel tasarımda enerji etkin planlama esas alınmıştır. Mimari, elektrik, tesisat, çevre ve altyapı projelerinde bu ilkeye uyulacaktır.

- Kentsel kimlik

✓ Kentsel kimlik oluşturmak için, 30 ve 50 metrelik ana yollar ‘bulvar’ niteliğinde düzenlenmiştir. Kentsel tasarım projesinde belirtilen kavşaklar özel tasarım alanları olarak ele alınacak ve ‘kentsel meydan’ olarak tasarımlanacaktır.

Şekil 5.11 Rüzgar ve ısı koridorları şeması

5.9.2 Yapılaşmaya ilişkin düzenleme esasları

- Yönelim

✓ Kentsel tasarım alanındaki genel yapılaşma kentsel tasarım projesindeki yönelimi esas alacaktır.

- Kütle yerleşimleri

✓ Kentsel tasarım projesinde belirtilen kütle yerleşimleri şematiktir. konut adaları için kentsel tasarım projesinde belirlenen kat yükseklikleri korunacaktır fakat, kat yükseklikleri, yönelim ve çekme mesafelerinin korunması koşuluyla yapı adetinde revizyon yapılabilir.

- Yapı çekme mesafeleri

✓ Adalardaki yapıların arka ve yan bahçe mesafeleri için Kayapınar imar plan notlarındaki mesafeler geçerlidir. Aynı şekilde ön çekme mesafelerinde de kentsel tasarım projesi esaslarına uyulacaktır.

Şekil 5.12 Kat rejimi şeması

- Bulvarlar

✓ 30 ve 50 metrelik ana yollar, şekil 5.12'de belirtilen 4 konut adası hariç) konut altı ticaret alanları olarak belirlenmiştir ve bu yolların bulvar niteliği kazanması öngörülmüştür. Bulvar niteliğine uygun kesit ve yapılaşma biçimi kentsel tasarım projesinde tarif edildiği şekilde uygulanacaktır. Bulvar üzerindeki çekme mesafeleri ve kolonad sistemine uyulacaktır. Bulvar kimliğinin bütünselliğini oluşturmak için kentsel tasarım projesindeki kolonad ve zemin kat yapı yüksekliklerine uyulacaktır.

- Meydanlar

✓ Meydanlar ve meydanları çevreleyen adaların meydana bakan yapıları kent kimliği oluşturulması açısından özel tasarım alanları olarak projelendirilecektir.

- Açık alanlar

✓ Kentsel tasarım projesi içerisindeki vakfa ait olan alanlarda, yeşil alan sürekliliği açısından, kentsel tasarım projesinde belirlenen meydan, açık alanlar ve alt merkezler arası erişim için kurgulanan yaya yollarına uyulacaktır.

Şekil 5.13 Yaya, meydan ve bulvar şeması

Şekil 5.14 Konut altı işyeri, hariç şeması

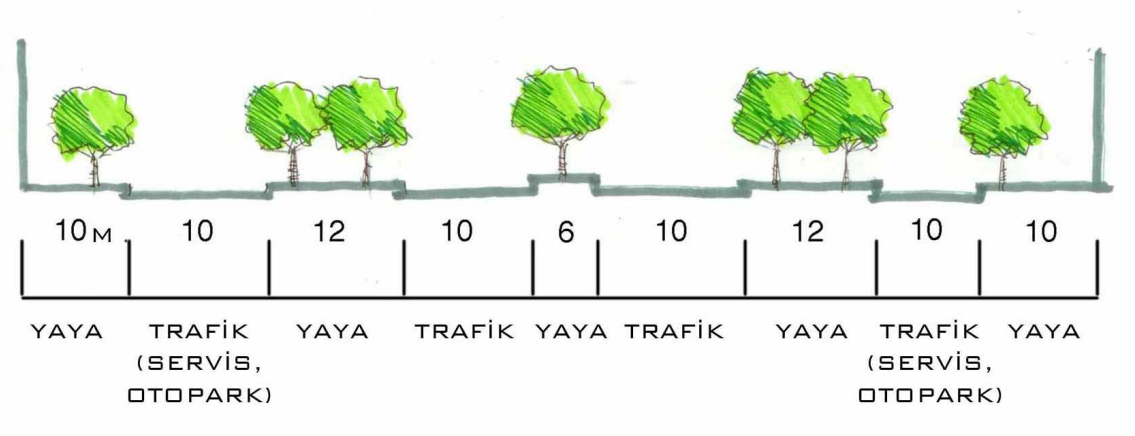
5.9.3 Ulaşım ve dolaşıma ilişkin düzenleme esasları

- Yol kesitleri ve planları

✓ 30 ve 50 metrelik ana yollarda kentsel tasarım projesinde belirtilen kesitler geçerli olacaktır.

✓ Kentsel tasarım projesinde belirtilen yaya yolları, kesit ve planları geçerli olacaktır.

✓ Kentsel tasarım projesinde belirlenen bisiklet güzergâhı ve bisiklet yolu kesit ve planları geçerli olacaktır.

Şekil 5.15 50 metrelik bulvar kesiti (Memlük 2011)

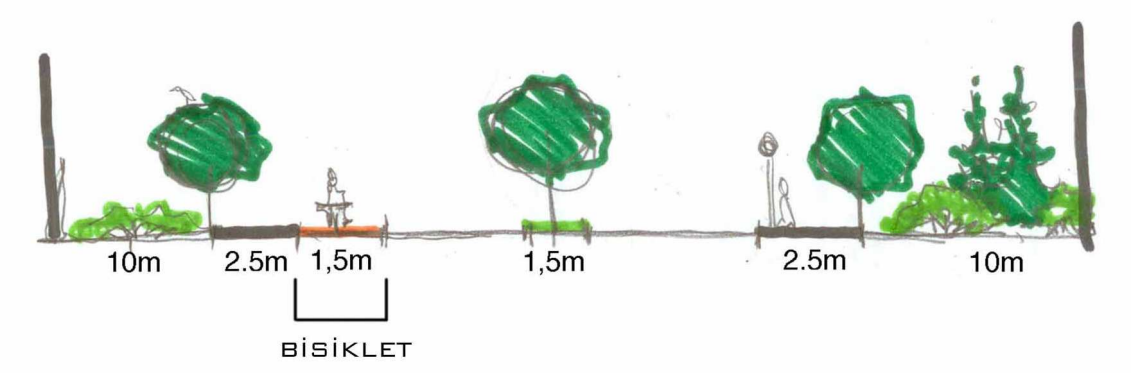
- Otoparklar

✓ Kentsel tasarım projesindeki ada içlerinde otopark kullanımı için ayrılan alanlarda, konut başına 1,5 araç sayısı olacak şekilde otopark sağlanacaktır.

✓ Ticaret alanlarında, Diyarbakır imar yönetmeliğinde belirtilen otopark sayısı hesabına uyulacaktır.

✓ Otopark alanı için ayrılan zeminin yeterli olmadığı alanlarda, yeraltı otoparkları düzenlenecektir.

✓ Otoparkların konutlara olan uzaklıkları en az 6 metre olacaktır.

Şekil 5.16 Bisiklet yolu kesiti (Memlük 2011)

5.9.4 Yapılara ilişkin düzenleme esasları

Çalışma alanında yapılacak olan çok katlı yapıların ileride yıkılıp daha rant getirici biçime dönüşmesi hukuken ve fiilen çok zordur. Bu nedenle de gelecekteki, değişim; var olan yapıların iyileştirilmesi, iş planların dönüştürülmesi ile olanaklı olacaktır. Betonarme bir yapının en az 100 yıllık ömrü göz önüne alınırsa, yapılarda;

- ✓ Değişime uygun bir strüktür/yapı çözümlemesi,
- ✓ Değişime uygun bir iç planlama anlayışı,
- ✓ Üst düzey teknolojilere açık bir tesisat projelendirilmesi,
- ✓ Dış cephe malzemelerinde; kolay yapılabilir / sökülebilir, uzun dayanımlı teknolojik malzeme seçimi,
- ✓ Daha az çevre kirleten bir konut planlaması / düzenlemesi öne çıkmaktadır.

Bu başlıklarda özetlenen sonuçlar, kentsel tasarım planı ve notlarına da yansıtılmıştır.

- Yapı formları
- ✓ Yapılarda, dış cephelerde, bulvar / meydan bütünselliği gözetilecektir. Kaplama malzemelerinin genel olarak mekanik / değiştirilebilir sistemlere uygun olması gözetilecektir.
- ✓ Yapılarda pasif ısıtma / soğutma sistemleri ile az çevre kirletici planlamalar esastır.Tesisat / çevre ve altyapı projeleri diğer projelerle birlikte hazırlanacaktır.

✓ Projede kullanılan yapı formları şematiktir. Kentsel tasarımı yapılan ve tüm alan için hesaplanan toplam inşaat alanını geçmemek, yapı yaklaşma mesafelerini, yapı yönelimini ve iki bina arasındaki çekme mesafelerini korumak koşulu ile yapı formlarında değişiklik yapılabilir.

Şekil 5.17 Bulvar plan görünüş 1

Şekil 5.18 Bulvar plan görünüş 2

- Bütünsellik

✓ Alanda yapılacak yapılarda alanın bütünselliği göz önüne alınacaktır.

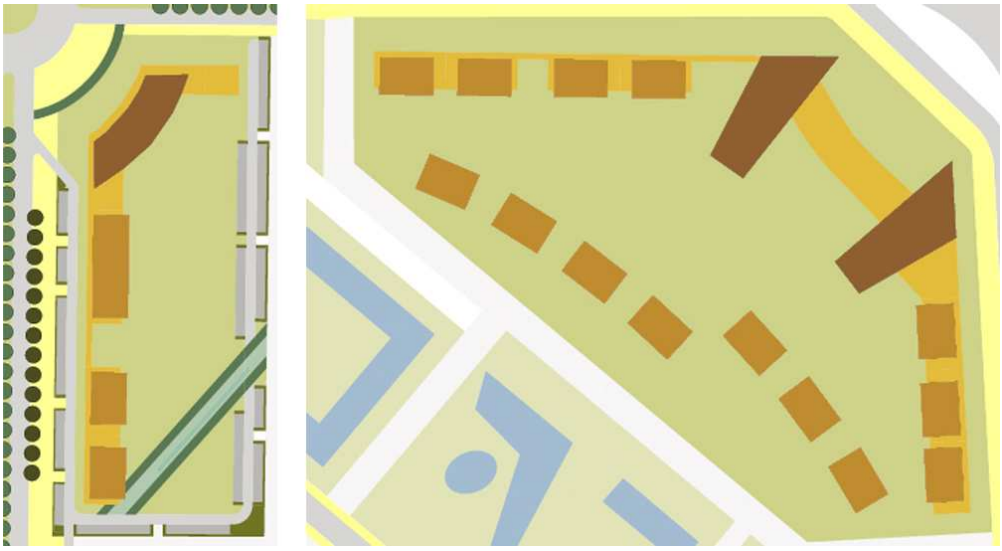
- Konut tipleri

✓ Kentsel tasarım projesinde konut tipleri belirtilmemiştir fakat konut planlamasında Diyarbakır iklim ve çevre koşullarına, zaman içindeki değişime uyulacaktır.

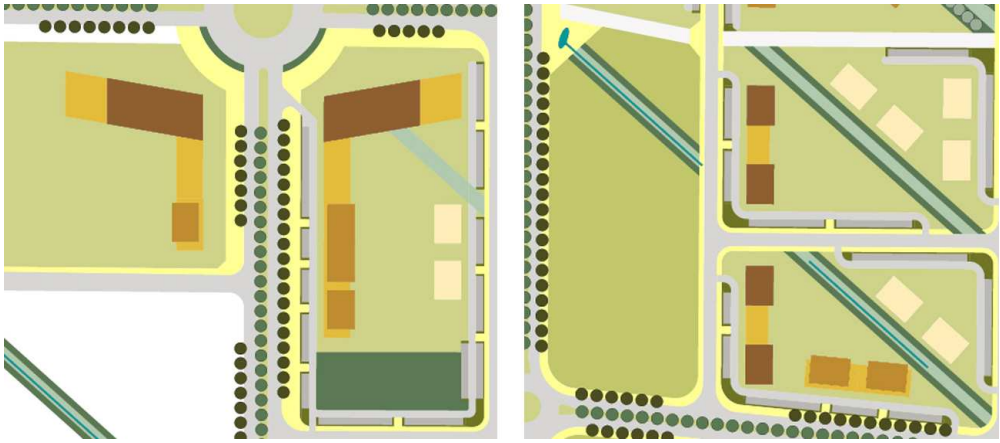
- Yapı nizamları

✓ Yapılar şematik olarak tekil/blok olarak tasarlanmıştır fakat özellikle bulvarlar üzerinde blok yapılaşmaya gidilecektir.

✓ Bu amaçla bulvar üzerindeki bazı blok yapılarda 60 metreye kadar cepheler oluşturulabilir.

Şekil 5.19 Parsel bazında kütle yerleşim detayları 1

Şekil 5.20 Parsel bazında kütle yerleşim detayları 2

5.9.5 Peyzaj tasarımına ilişkin düzenleme esasları

- Bitki seçimi

✓ Diyarbakır iklim koşullarına uygun bitkiler ana materyal olarak kullanılacaktır.

Çizelge 5.1 Diyarbakır iklim koşullarına uygun bitkiler (Anonim 2010a)

Bitkinin Latince Adı	**Bitkinin Türkçe Adı**
Hibiscus syriacus	Ağaç hatmi
Acer sp.	Akça ağaç
Forsythia intermedia	Altın çanak
Aesculus hippocastanum	Atkestanesi
Platanus orientalis	Çınar(doğu)
Morus alba pendula	Dut (sarkık)
Cercis siliquastrum	Erguvan
Betula pendula	Huş (sarkık) Siğilli Huş
Eleagnus angustifolia	İğde
Tilia tomentosa	Ihlamur (süs)
Chaenomeles japonica	Japon ayvası
Ginkgo biloba	Mabet ağacı
Lagerstroemia indica	Oya (çeşitleri)
Liquadamber orientalis	Sığla
Prunus ceracifera	Süs eriği
Prunus persica	Süs şeftalisi

- Rüzgâr koridorları peyzaj tasarımı

✓ Oluşturulan rüzgâr koridorlarında rüzgârı kesmeyecek düzenlemeler yapılacaktır. İbreli kitlesel ağaçlandırma yapılmayacaktır, bunun yerine yapraklı bitlendirme ön planda tutulacaktır.

Şekil 5.21 Rüzgâr koridorları şeması

- Bulvar peyzaj tasarımı

✓ Bulvarlar boyunca yapılacak ağaçlandırma, yaya bölgesine gölge sağlayacak mesafelerde ve aydınlatma elemanlarının performanslarını kesmeyecek biçimde uygulanacaktır.

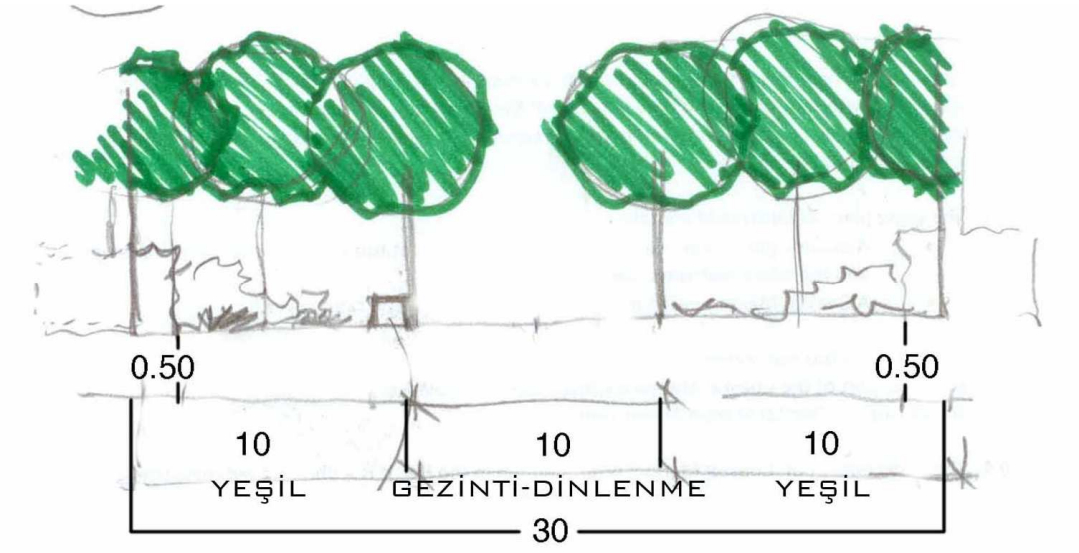
- Ada içi peyzaj tasarımı

✓ Proje alanındaki her ada içerisinde yeşil alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlar park niteliğinde olacaktır. Ayrıca bütün adalarda her yaştaki çocuk için çocuk oyun alanı düzenlenecektir.

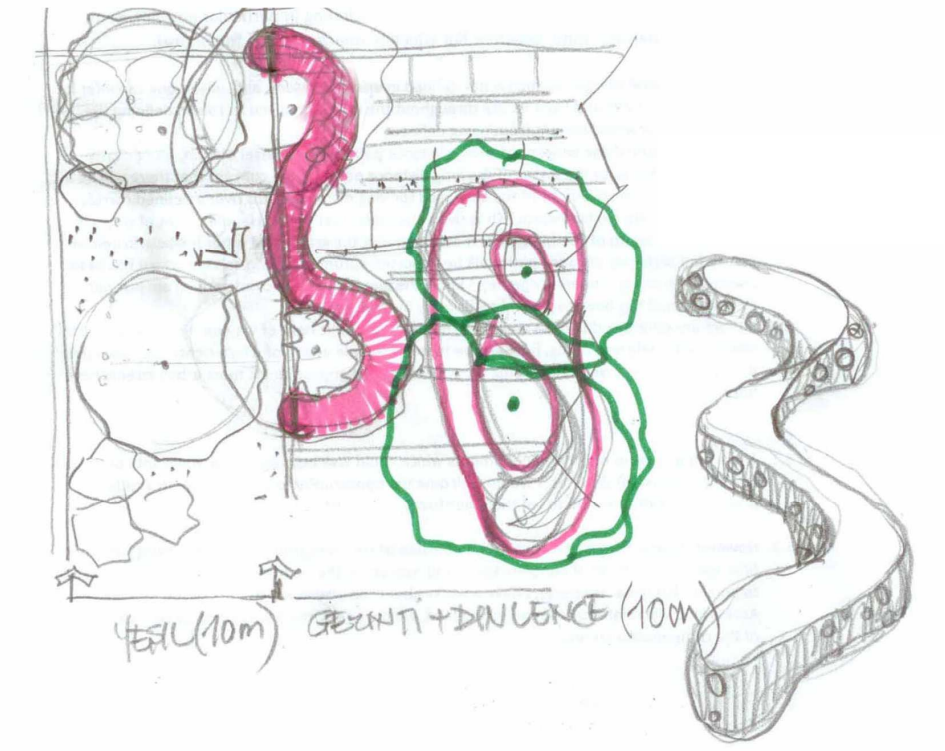
✓ Ada içlerinde site güvenliği için (dış çevre hariç) ihata (kuşatma) duvarı, paravan, korkuluk ve benzeri çit yapılmayacaktır bunun yerine yeşil, canlı çitler kullanılacaktır.

✓ Ada içerisinde yol cepheleri ve çekme mesafelerinde peyzaj bütünlüğü sağlanacaktır.

✓ İklimsel nem oranını düzenlemek amacıyla ada içi yeşil alanlarda plan esasları dahilinde ‘su aynaları’ oluşturulacaktır.

Şekil 5.22 Rüzgâr koridoru kesiti (Memlük 2011)

Şekil 5.23 Rüzgâr koridoru ve oturma birimi detayı (Memlük 2011)

5.9.6 Çevre ve altyapı esasları

Kentsel tasarım projesinde sürdürülebilirlik kavramı; insan, toplum, ekosistem bütünlüğü ve ekonomik gelişim açılarından esas alınmıştır. Bu bağlamda; kullanıcı konforunu yükseltmek ve sağlıklı bir çevre oluşturmak için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, fonksiyonel verimlilik ve doğaya olabildiğince az zarar veren bir hayat tarzı oluşturma çabası tasarım sürecinde ön planda tutulmuştur.

Sürdürülebilirlik kavramı doğrultusunda kentsel tasarım projesinde doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar, arazi tasarımı, bina tasarımı, enerji yönetimi, su temini, atık kontrolü ve yönetimi, toprak yönetimi ve bitkisel toprak yönetimi ve bina proje ve inşaatlarının çevresel önceliklere göre yapılması, tehlikeli atık yönetimi, konuları ele alınmıştır.

- Evsel atık suları / atık yağlar

✓ Konutlarda giderlere yağ tutucular monte edilerek evsel atık suların arıtma veriminin artırılması, alıcı ortamların su kalitesinin korunması ve söz konusu atık bitkisel yağların atık yağların kontrolü yönetmeliği hükümleri gereklerini de yerine getirerek değerlendirilmesi sağlanacaktır.

- Yağmur suları

✓ Yağmur suları ayrı bir kaptajda biriktirilerek bahçe sulamasında, yangın suyu deposu su ihtiyacının karşılanmasında kullanılabileceği gibi filtrasyondan geçirilip uygun hale getirildikten sonra özellikle kurak dönemlerde yer altı su seviyesinin beslemesinde kullanılabilir hale getirilecektir.

- İnşaat alanlarındaki bitkisel topraklar

✓ İnşaat alanlarındaki bitkisel toprakların toprak koruma ve arazi kullanımı kanunu hükümlerine bağlı kalınarak sıyrılması ve yakın çevredeki toprak kalitesi bakımından daha düşük seviyedeki tarımsal arazilere serilerek tarımsal verim artırılması planlanmıştır.

- Kağıt, cam, plastik vb. atıklar

✓ Kağıt, cam, plastik vb. atıkların ayrı konteynırlarda depolanarak geri dönüşümü mümkün olanların tekrar kullanılmasının sağlanarak verimliliğin artırılması planlanmıştır.

- Eğitim

✓ Sürdürülebilirlik, çevre ve altyapı esasları konularında verilecek eğitimlerle çevresel bilincin artırılması çalışmaları da bu amaçlar doğrultusunda verilebilecek hizmetler olarak öngörülmüştür.

5.9.7 Proje Uygulanma esasları

✓ Bu ilkeler dahilinde mimari projeler peyzaj projeleri ile birlikte hazırlanacak ve vakfın onayı alınacaktır.

✓ İmar ruhsatına ancak çevre düzenlemeleri, ilgili altyapı çalışmaları tamamlanıp vakıfça kabul edildikten sonra başvurulabilinir.

✓ Kentsel tasarım projesinde belirtilmeyen hususlarda ilgili imar planı ve yönetmelikler geçerlidir.

✓ Plan notlarında belirtilen esasların dışındaki uygulamalar için vakıf ve kentsel tasarım projesini yapan büroların onayı zorunludur.

5.10 Sonuç / Sunum Paftası

Şekil 5.24 Sonuç / sunum paftası

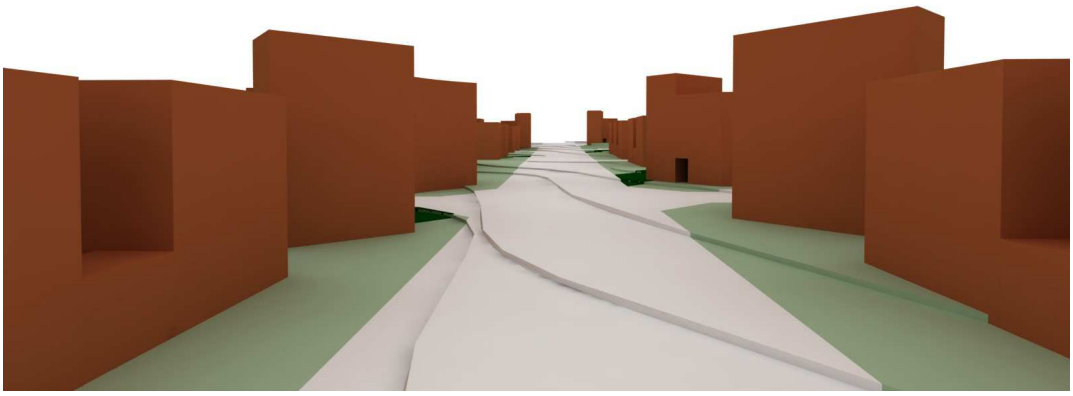
5.11 Kentsel Tasarıma Ait Kavşak ve Bulvar Biçimlenmesi İmaj Çalışmaları

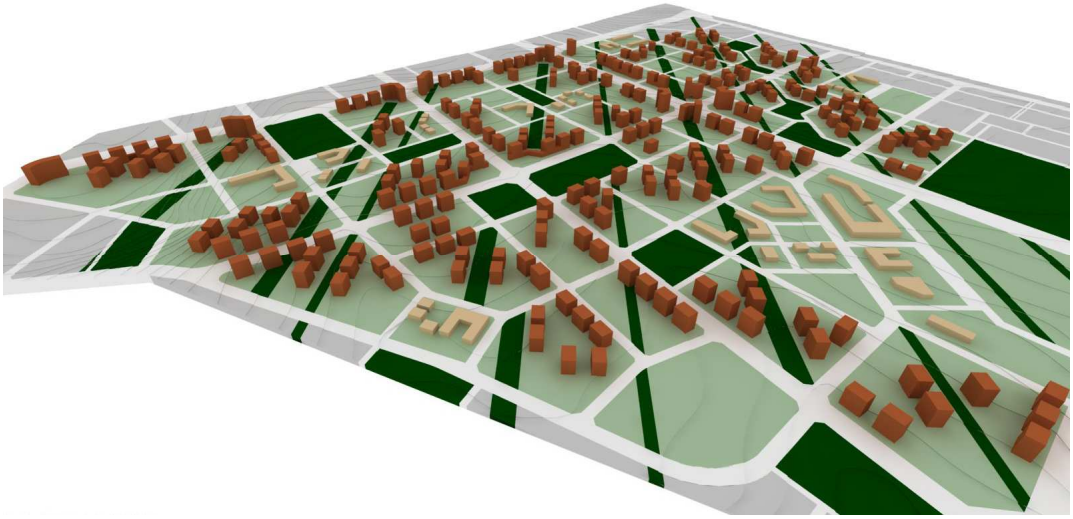
Şekil 5.25 Bulvardan rüzgar koridoruna bakış

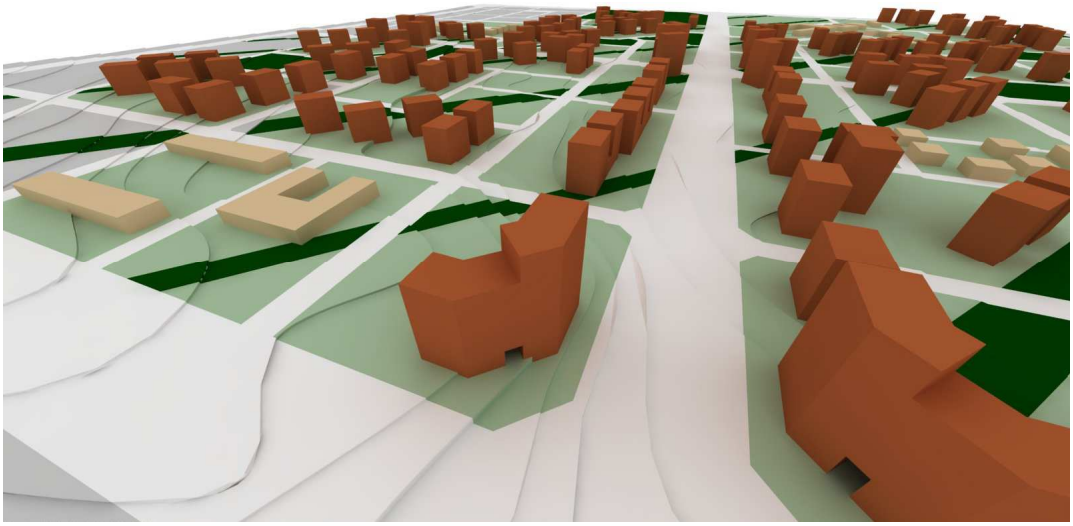
Şekil 5.26 Rüzgar koridoruna göre düzenlenmiş kütle yerleşimleri

Şekil 5.27 Bulvara genel bir bakış

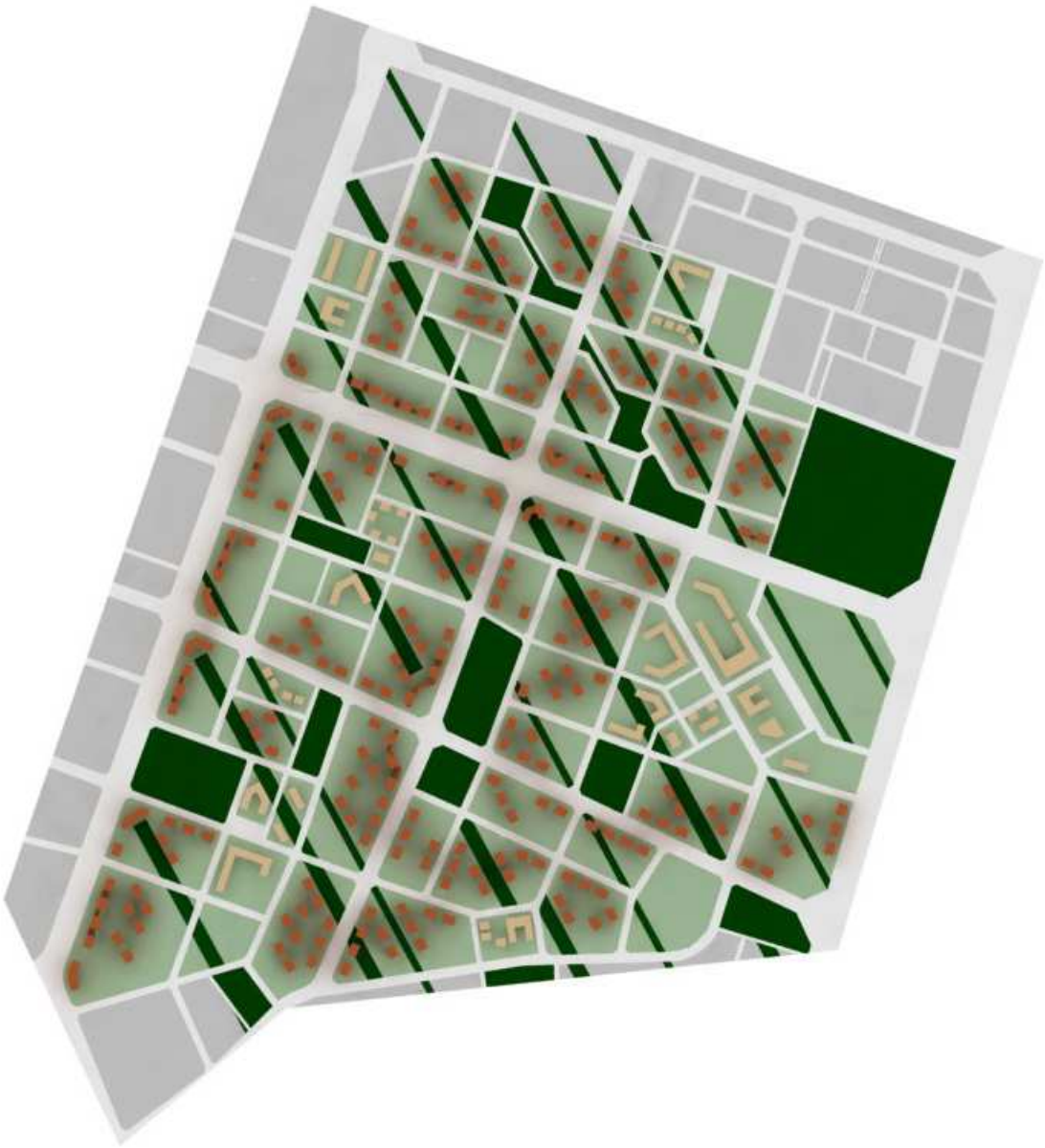
Şekil 5.28 Kentsel tasarım projesine genel bir bakış

Şekil 5.29 Rüzgar koridoruna göre düzenlenmiş kütle yerleşimleri

Şekil 5.30 Kavşak yapıları ve kavşak oluşumu

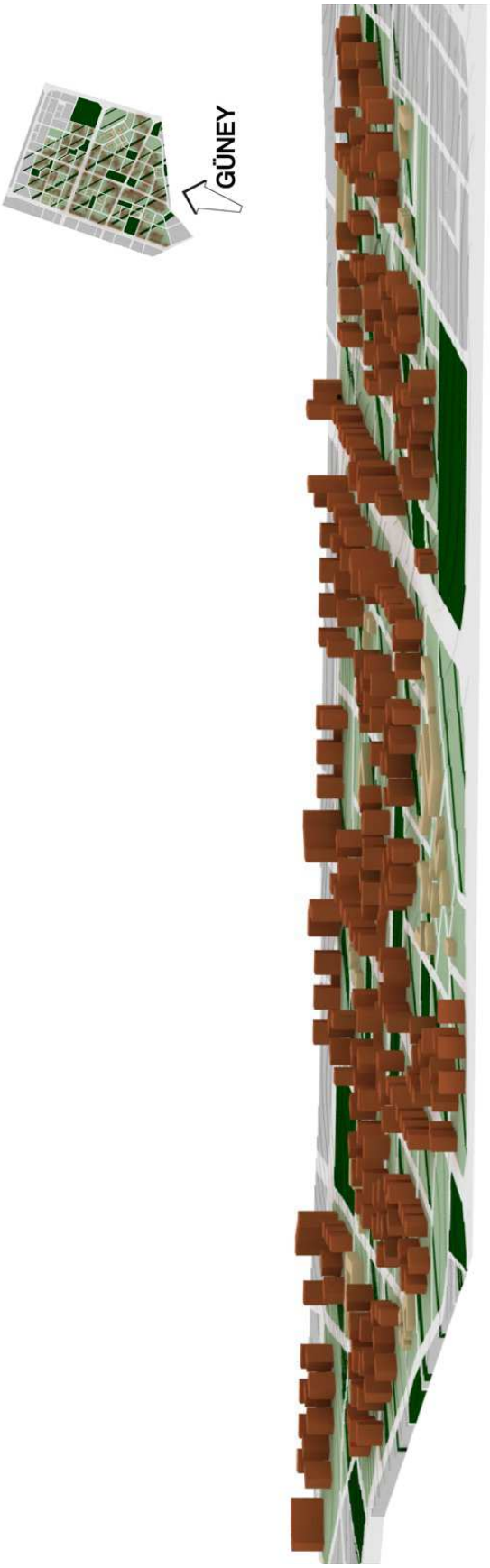

Şekil 5.31 Rüzgar koridorları plan görünüşü

5.12 Kentsel Tasarıma Yönelik Kentin Geneline Yönelik Siluetler

Şekil 5.32 Alanın doğudan genel silueti

Şekil 5.33 Alanın güneyden genel silueti

Şekil 5.34 Alanın batıdan genel silueti

Şekil 5.35 Alanın kuzeyden genel silueti

5.13 Kentsel Tasarım Projesi Sonuç Notları

Kentsel tasarım çalışmaları yapılırken, detaylı olarak tasarım süreci sunulmuş çalışma alanı gibi nitelikli alanlarda, aşağıdaki kriterler dikkate alınmalıdır:

- Günümüzde, özellikle siyasi kararların önceliğinde, nüfus arttıkça, ekonomi büyüdükçe, gereğinden fazla tüketim yapıldıkça ve daha fazla enerji tüketildikçe, doğadaki ekolojik dengeler bozulmaya devam edecektir. Bu nedenle özellikle kentsel alanların dengeli büyümesini gözetecek "sürdürülebilir politikaların" hayata geçirilmesi zorunludur (Demiralp 2009).
- Toplu konut yerleşimlerinin açık alanlarının tasarımında yapay ve doğal elemanlar dengeli bir oranda kullanılmalı, bakım ve sürdürülebilirlik faktörleri ön planda tutulmalıdır (Anonim 2008).
- Çalışma alanının büyüklüğü ile benzer boyuttaki çalışmaların, öncelikli olarak ticari kaygılar taşıması nedeni ile örnek alınacak ekolojik-klimatik tabanlı kentsel tasarım çalışmalarının yetersizliğinin çalışmayı eşsiz kılmaktadır.
- Kentsel tasarım ve kentsel peyzaj tasarımı arasındaki bağlantıya dair bir başlık açılmasının sebebi, bu denli büyük boyutlu, bu denli küçük ölçekli kentsel projelendirme çalışmalarında dahi peyzaj mimarının, mimar ve şehir plancılarından daha farklı bir detay anlayışına sahip olduğunu göstermektir
- Kente ve kentliye hizmet sunacak olmasıyla *merkez park*, Diyarbakır kent toplumunun da bir parçası olacaktır. Bu nedenle merkez parkın kentsel peyzaj tasarımıyla kente olumlu mesaj vermesinin önemi büyüktür. Kent içine yerleştirilen merkez park ve diğer yeşil dokuların oluşturduğu alt mekanlar güçlü birer kamusal alan olarak kente katılmaktadır. Kentsel yeşil alanların sürekliliğinin sağlanması açısından, alt mekanlar önemli unsurlardır.
- Alandaki ana ve ara yolların özellikle bulvarlarda genişleyen kaldırımlarının haricinde özürlü, *yaya ve bisiklet yolları*na öncelik verilmiştir.15 metrelik yollardan geçirilen bisiklet yolları tüm alana hakim olmaktadır. Alanın güneyindeki bisiklet parkurunun eğimi her yaştan bisiklet kullanıcısına hitap ederken, alanın kuzey kısmındaki bisiklet parkuru ise eğimli olması sebebiyle

bisiklet kullanıcısına farklılık sağlamaktadır. İki parkurunda öncelikli amacı bisiklet ile kent içinde ulaşımı sağlamaktır.

- Yapıların arazide belirli alanlara yoğunlaşması tercih edilmemiştir.
- İklim öncelikli yapılan kentsel tasarım, rant etkisini kırmaktadır ve yapı gruplarını ötelemektedir.
- Projede "su" bir sınır elemanından çok yönlendirici eleman olma niteliği ile kullanılmıştır ve doğrultusu boyunca serinlik yaratması öncelikli amaç olarak planlanmıştır.
- Rüzgâr koridorları, "cadde kenarında yürüyen insan"ı yeşil içinde yürüyen insana dönüştürmeyi hedeflemektedir.
- Kentsel yol ağlarındaki yeşil çözümler; yapısal bağlantıyı sağlamanın yanında, insanların yaşam kalitesinin arttırılmasını sağlayabilir ve doğaya CO2 yerine O2 salınımını sağlayan alanlar oluşturabilir (Tokuş 2012). Bu şekilde tasarımlanan yeşil koridorlar değerli mekânlar olurken, bu koridorlar kentlerdeki yaşam kalitesini arttıracaktır.
- Hareketli kütleler ile kent silueti anlamlandırılmıştır.
- Kentsel aktivite alanları olarak düzenlenen rüzgâr koridorları, kentin ana ve alt merkezleri ile ilişkilendirilmiştir.
- *Sürdürülebilirlikte Amaç;* toprağı yaşatmak, suyu yaşatmak, havayı yaşatmak, ısıyı denetim altında tutmaktır. Bu dörtlü yaşarsa, onların yaşattıkları da yaşar. Hepsi yaşarsa insan da yaşar (Anonim 2010b). Sürdürülebilirlik kavramına bu pencereden bakmak doğru tasarımların doğmasını ve daha yaşanılabilir kentlerin oluşmasını sağlayacaktır.
- Makro ölçekte alanda oluşturulan yeni ekolojik koridorların, yapılanmış bölgeler arasında Diyarbakır kent merkezi ile kent ormanı arasında bir nefes alma omurgası oluşması sağlanmıştır.
- Meydan (alt merkez) ve park alanlarını birbirine bağlayan çizgisel su yüzeylerine yer verilmiştir. Bu su yüzeyleri kent içinde yeşil dokulara destek olarak kent içinde bağlantılar sağlamıştır.
- Kentlerin en önemli yaşam alanları yeşil omurgalardır. Alanda batı-kuzeybatı (rüzgâr koridoru) istikametinde yapılan yeşil yaya yolları, promenat karakterinde olup alan içi sirkülasyonun tüm kullanımlara dağılmasını da sağlamaktadır.

- Planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığını bütünleştiren kentsel tasarım ülke planlama sisteminde yerini almalıdır (Anonim 2009).
- Toplu konut yerleşimlerinde plancı ve tasarımcılar konut alanı ve çevresi için kimlik oluşturmayı hedeflemeli ve bu yönde çalışmalar yapmalıdırlar.
- Toplu konut projelerinin müellifleri, 1/1000 ölçekli planlarda, 1/500 ve 1/200 ölçekli kentsel tasarım projelerinde yerleşimin kimliğinin oluşması için çaba göstermeli ve bu çaba plan, proje, plan notları ve proje raporları aracılığıyla belgelenmelidir (Anonim 2008).
- 20. Yüzyılda yaşanan plansız kentleşmenin devamında özellikle Avrupa kentlerinde gerçekleşen marka kentler oluşturma süreçlerinde kentsel tasarım kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Doğayla dost, geçmişe saygılı, estetik kaygılar ve yaratıcı karakter taşıyan kentsel tasarım çalışmalarının yaşama katkıları yadsınamaz.
- Marka kent olma çabası sırf şekilci veya estetik bir çaba değildir, aksine yaşanabilirliği temsil eden bir kavramdır. Marka kent oluşumları planlı kentsel tasarım çabalarıdır.
- Toplu konut yerleşimlerinde plancı ve tasarımcılar konut alanı ve çevresi için kimlik oluşturmayı hedeflemeli ve bu yönde çalışmalar yapmalıdırlar. Kentsel tasarım hiçbir meslek disiplininin tekelinde değildir, özellikle tasarım – planlama tabanlı meslek disiplinlerinin ortak çalışma alanıdır.
- Günümüzde marka kent oluşturmak sadece kente turist çekme amaçlı olarak değil, yaşayan nüfusun daha kaliteli, sağlıklı, yapı-mekânlarda yaşaması amaçlı olarak düşünülmelidir. Kentlerde markalaşma çabaları farklı kollardan ilerlerse kentliyi hızlı ve kalıcı olarak kentlileştirmek daha mümkün olur.

KAYNAKLAR

Akkar, Z.M. 2006. Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye, Planlama Dergisi, 2006/2, s.29-38, Ankara.

Anonim. 2002. İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Liman Bölgesi İçin Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması Jüri Raporu, Ege Mimarlık Dergisi, 2001/4, 2002/1 (40-41. sayı), s.61, İzmir.

Anonim. 2007. Uluslararası 18. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mekansal Gelişme Stratejileri ve Kentsel Projeler, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Tasarım Bilim Dalı, MSGSÜ Oditoryumu İstanbul.

Anonim. 2008. Toplu Konut Alanlarında Kentsel Çevresel Standartları Oluşturmak İçin Gerekli İnsan - Çevre İlişkileri Verilerinin Derlenme Yönteminin Geliştirilmesi Araştırma Çalışması, Orta Doğu Teknik Üniversitesi & TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı & Odtü Mimarlık Araştırma Tasarım Planlama Ve Uygulama Merkezi, Ankara.

Anonim. 2009. Kentleşme Şûrası Sonuç Bildirgesi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara.

Anonim. 2010a. Diyarbakır Orman Fidanlığı'dan alınan bitki listesi, Diyarbakır.

Anonim. 2010b. Eko-Kent Tasarım Ulusal Proje Fikir Yarışması Jüri Raporu, TC Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara. Kaplan, H. 1995, Yeni bir kentsel tasarım paradigması olarak ekolojik kentsel tasarım, Planlama'ya ve Tasarım'a Ekolojik Yaklaşım Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Anonim. 2010c. Kayapınar Belediyesi, Örfioğlu Cebbavi Vakfı, vakıf arazisi 1/1000 ölçekli uygulama imar planı, Diyarbakır.

Anonim. 2012a. Web sitesi. http:// tuikapp.tuik.gov.tr/ adnksdagitapp/adnks.zul. ErişimTarihi: 24.02.2012.

Anonim. 2012b. Web sitesi. http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler istatistik.aspx?m=DIYARBAKIR#sfB. Erişim Tarihi: 06.07.2012

Anonymous. 2010a. Web sitesi. http:// www.gardencitymuseum.org. Erişim Tarihi: 24.11.2010.

Anonymous. 2010b. Web sitesi. http://www.spatialagency.net. Erişim Tarihi: 26.11.2010.

Anonymous. 2010c. Web sitesi. http://learningfrommiltonKeynes.com. Erişim Tarihi: 10.01.2011.

Anonymous. 2010d. Web sitesi.http:// www.wikimedia.org. Erişim Tarihi: 30.11.2010.

Anonymous. 2010e. Web sitesi. http://en.wikipedia.org. Erişim Tarihi: 30.11.2010.

Anonymous. 2011a. Web sitesi. http:// www.googleearth.com. Erişim Tarihi: 11.01.2011.

Anonymous. 2011b. Web sitesi.http://en.wikipedia.org. Erişim Tarihi: 19.02.2011.

Arup, U.D. 2008. Nordhavnen Environmental Sustainability, Arup Urban Design Studyo, pp8-14, London.

Aslanoğlu, İ. 2001. Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı 1923-1938, ODTÜ Mimarlık Fakültesi yayınları, Ankara.

Atabaş, K. 2010. Mimar Kadri ATABAŞ tarafından fotoğraflanmıştır, Atabaş Mimarlık Ofisi Arşivi, Ankara.

Atabaş, K. 2011. Kentsel Kimlik Kavramının 20. ve 21. Yüzyıldaki Değişimi üzerine Mimar Kadri Atabaş ile sözlü görüşme, Atabaş Mimarlık Ofisi, Ankara.

Atanur, G.S. 2010. Kent kimliği çerçevesinde görsel peyzaj değerlerinin analizi-Mustafapaşa örneği, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi Bildiri özetleri kitabı, s.59, İzmir.

Avermaete, T. 2005. Another modern. Nai publishers, pp.43-47-51-87-248-274-276,Rotterdam.

Bağcı, Ö. ve Ender, E. 2010. Peyzaj Mimarlığının kentsel tasarım üzerindeki etkinliği, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi, bildiri özetleri kitabı, s.80, İzmir.

Balfour, A. 1995. World cities Berlin. Academy editions, pp.98-113-237-348-349, İngiltere.

Balkan, Y. ve Aykaç, F. 2002. İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Liman Bölgesi İçin Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması - Mansiyon ödülü açıklama raporu, Ege Mimarlık Dergisi, 2001/4, 2002/1 (40-41. sayı), s.65, İzmir.

Başal, M. 2008. Sürdürülebilir peyzaj tasarım yaklaşımları, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları no:1563, s.1-2-7-18-47-62-66, Ankara.

Boesiger, W. 1992. Le Corbusier. İngoprint, pp.21-184-185, Barcelona.

Botton, A. 2009. Mutluluğun mimarisi, Sel, s.269-270-271. İstanbul.

Botton, A.D. 2009. Mutluluğun Mimarisi, s.269 -271, İstanbul.

Bouwmeester, R., 2011. Sun & Shadow position specialists Associates, Web sitesi. http://www.sunposition.com/apps.html. Erişim Tarihi:11.06. 2011.

Cobbers, A. and Schneider, G. 2009. New architecture in Berlin. Jaron verlag GmbH, pp.30-32, Berlin.

Çelik, D. ve Yazgan, M.E. 2007. Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin İrdelenmesi, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:11, s.3, Bartın.

Demiralp, S. 2009. Kentsel miras, mekân kalitesi ve kentsel tasarım komisyonu raporu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı / Kentleşme Şurası, Ankara.

Derman, B., Derman D.T. 2002. İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Liman Bölgesi İçin Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması - 2.ödül açıklama raporu - mimari konsept, Ege Mimarlık Dergisi, 2001/4, 2002/1 (40-41. sayı), s.63., İzmir.

Dönertaş, A.S. 2006. Afet yönetimi kapsamında güvenli yerleşim yerlerinin tasarımı için kentsel tasarım standartların geliştirilmesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

En Kaan C. 2004. Ijburg - Amsterdam, Lotus,vol:120; pp.72-77, Milano.

Erten, S., Çimen D. ve Burat S. 2005. Türkiye'de Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları ve Disiplinlerarası Çalışmayı Öğrenme Süreci, Planlama Dergisi, 2005-3, pp.123-128 Ankara.

Fishman, R. 1946. Urban Utopias in 20th century, Mit Press, USA.

Fontana, J.D. 1997. Commerzbank - Frankfurt, L'arca plus, vol:15, p100-111, İtalia.

François, E. 2010. Flower Tower, Review, v2010-3,p4-9, France.

Gülkal, Ö.L. 2010. Çevreyi geliştiren kentleşme ideali ve sürdürülebilir kentsel tasarımın odağı; Ekokentler, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi bildiri özetleri kitabı, s.91, İzmir.

Harvey, D. 2008. Umut mekanları. Metis yayınları, İstanbul.,

Hasegawa, H. 2004. A Landscape Visio, Lotus,vol:120; p.33, Milano.

İnceoğlu, M., Aytuğ, A. 2009. Kentsel Mekânda Kalite Kavramı, Megaron 2009,4(3), s.131-146.İstanbul.

Khan, S.O. and Magomedov. 1983. Pioneers of soviet architecture. Thames and Hudson, pp.271-323-337.,England.

Kıncay, O. 2011. Yıldız Teknik Üniversitesi Güneş enerjisi ders notları, Web sitesi. http://www.yildiz.edu.tr/~okincay/dersnotu. Erişim Tarihi: 14.02.2011, İstanbul.

Lava, Std. 2010. Masdar Meydanı, Yapı Dergisi, 346.sayı, s100-107, İstanbul.

Memlük Y., Yılmaz O., 1999. Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı, 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, s.81-82, İstanbul.

Memlük, Y. 2011. Orijinal el çizimi, Ankara.

Memlük, Y. 2012. Sürdürülebilirlik - Peyzaj Mimarlığı - Mimarlık ve yapı malzemeleri üzerine Prof. Dr. Yalçın Demir Memlük ile sözlü görüşme, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Çalışma Ofisi, Ankara.

Mutlu, C. 2012. Kaş Marina projesi - rüzgar, Yapı Dergisi, sayı364, s.108, İstanbul.

Nicolin, P., Branzi A. and Zucchi C. 2004. Urban Housing, Lotus, vol:120; pp.5-7, Milano.

Noma, S. 2012. Web sitesi. http://www.noma-uk.com/visual/shadow-analysis.php. Erişim Tarihi:30.08. 2012

Robins, K., Morley,D., 1997. Kimlik Mekanları, Ayrıntı Yayınları, s35-37, İstanbul.

Roca, M.A. 1996. A city within a city, In: L'arca, pp. 30-34-35-36-101, İtalia.

Scarnato, A. 2007. Plaça de les glories-Criticial Barcelona, In:Area, 86-157 s. İtalia.

Sirel, Ş. 1974. Yapılarda güneş düzenlemesi için gölge eğrileri yöntemi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları, sayı:126, s1-2-4 Arpaz Matbaacılık, İstanbul.

Stimmann, H. 2007. After the utopia of the modern era, In: Area, pp. 21-24-26, İtalia.

Ter, Ü.Ö. 2002. Konya kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel tasarımı üzerine bir araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Tokuş, M. 2012. Kentsel Yeşil Ağlar: İstanbul Sarıyer Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı ABD Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Topay, M., Gül A. 2009. Kentsel peyzaj düzenlemelerinin kentsel imge ve kentin kimlik kazanmasındaki rolü, Uluslararası Davraz "küresel diyalog" Kongresi bildiriler kitabı, s.680-691, Isparta.

Yapı, 2010. Masdar Yerleşimi, Yapı Dergisi-ek, 341.sayı, s.28-34, İstanbul.

Yılmaz, O. 2011. Websitesi. http://80.251.40.59/agri.ankara.edu.tr/oyilmaz/olanak /ylisans. html. Erişim Tarihi:09.02. 2011.

Yılmaz, T. Ve Çakcı I. 2009. Kentsel tasarım kapsamında kent meydanları, Konyaaltı kent meydanı fikir projesi, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, 2009-1, s.8-13., Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Serdal COŞGUN

Doğum Yeri : Ankara

Doğum Tarihi : 1986

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce - Almanca

Eğitim Durumu

Lise	: Ankara Anadolu Lisesi (2004)
Lisans	: Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (2009)
Y. Lisans (BH)	: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı (2009)
Y. Lisans	: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Eylül 2009 – Ocak 2013)

Çalıştığı Kurumlar

KSÜ, ÖYP Araştırma Görevlisi (08.2011 –)

Atabaş Mimarlık, Proje Koordinatörü (08.2010 – 08.2011)

Yayınları

Coşgun S., Tokuş M. 2012. Urban identity with sustainable design concepts: case of Diyarbakir, Kayapinar, ECLAS 2012, Published Book, p299 – 304, Poland. (Tezden Üretilmiştir)

Tokuş M, Eşbah H., **Coşgun S**.2012. Assessing the Green Infrastructure Potential in Sariyer / Istanbul, ICONLA Abstact Book, p125-128, Russia.

Coşgun S., Memlük Y. 2010. Ankara kenti örneğinde kentsel açık - yeşil alanların ua ve cbs teknolojileri ile destekli ölçümlenmesi, sınıflandırılması ve kentsel yeşil alan veri tabanı oluşturulması üzerine bir araştırma, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi, Basılı kongre özet kitabı, s119-120, İzmir.

Coşgun S. 2007. Peyzaj mimarlığı öğrencisi olmak üzerine, Peyzaj Mimarlığı 3. Kongresi, Basılı kongre kitabı, s381-382, Antalya.